

ANTON ÇEHOV

KORKUNÇ BİR GECE

(Öyküler)

Rusçadan çeviren:

Mehmet Özgül

SUNUŞ

Anton Pavloviç Çehov kısa ömrünün (1860-1904) son 25 yıllık yazarlık döneminde 300 kadar öykü, üç perdelik, tek perdelik oyunlar yazarak dünya yazınında saygın bir yer tutmuştur.

Türk okurları Çehov'u yeterince tanır. Öykü dalında, özellikle kısa öyküde nerdeyse dünyanın bir numaralı utası sayılan, oyunları tiyatro sanatına büyük yenilikler getiren yazar, öykülerinin defalarca çevrilip yayımlanmış, oyunlarının Devlet ve İstanbul Şehir Tiyatrolarında, özel tiyatro sahnelerinde birçok kez sergilenmiş olmasıyla ülkemiz okurlarının, izleyicilerinin sürekli ilgi odağı olmuştur.

Çehov'a ülkemizde ilk ilgiyi Hilmi, İkbâl, Akba gibi özel yayınevlerinin Haydar Rifat, Adnan Tahir Tan, Vahdet Gültekin gibi çevirmenlere Batı dillerinden yapıtı bastıkları öykü çevirilerinde görüyoruz. Ardından 1940-1950 yıllarında devletin başlattığı aydınlanma döneminde Tercüme Bürosu ve Tercüme Dergisi çevresinde toplanan birçok çevirmen arasında Nihal Yalaza Taluy, Hasan Ali Ediz, Oğuz Peltek, Servet Lunel, Gaffar Güney, Erol Güney, Rana Çakıröz, Zeki Baştimar, Kemal Kaya, Şahap İlter'in doğrudan doğruya Rusça'dan yaptıkları çevirilerle Çehov'un yapıtları Milli Eğitim Bakanlığı yayımları aracılığıyla Türk okurlarına ulaşır. Zamanla çoğalıp gelişen Varlık, Cem, Remzi, Bilgi, Can, Sosyal, Yeditepe, Adam vb. özel yayınevleri Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi'nin bastığı kitapların yeni basımlarını yaparlar, bu arada yeni kuşak çevirmenlerden Ergin Altay, Atıf Behramoğlu, Mazlum Beyhan vb. Çehov çevirilerini yayımlarlar. Burada bir izlenimimi aktarmak isterim. Nihal Yalaza Taluy, Rus asıllı bir kişi olmakla birlikte Tolstoy, Dostoyevski gibi yazarlardan, özellikle de Çehov'dan yaptığı çevirilerde şaşırtıcı, pırıl pırıl bir dil kullanmıştır. Bu inanılmaz başarıyı tanımış edebiyatçılarımızın bu çevirmenin çalışmalarını yeni baştan Türkçeleştirmesine bağlıyım.

Anton Çehov'u her zaman büyük bir zevkle okudum. "Bozkır" adlı uzun öyküsünün çevirisini yazar üzerine bir incelemeyle birlikte 1959'da fakülte bitirme tezimi vermiştim. 1970'li yıllarda çevirmenlik çalışmalarım yeniden Çehov'a yöneldi. O tarihlerde yaptığım çeviriler birkaç kez basılarak okur karşısına çıktı. Daha sonra, "Pravda" Yayınevi'nin Moskova 1970 basımlı 8 ciltlik "Anton Pavloviç Çehov'un Bütün Yapıtları" adlı yayını temel alarak, Cem Yayınevi için bu büyük yazarın çok sayıda öyküsünü çevirdim. Böylece, Anton Çehov'un öykülerinin üçte ikisi ilk kez Türk okurunun karşısına çıkmış oldu. Şimdi de, bu öykülerden bir seçme, Cumhuriyet Dünya Klasikleri arasında yayımlanarak on binlerce aydın okura ulaşıyor. Bundan dolayı mutluyum.

Türkçemiz sürekli gelişmekte, çeşitli engellemelere karşın "ulusal dil" kimliğini kazanma süreci ilerlemektedir. Her 20-30 yılda bir geriye dönüp baktığımızda daha önce yazılanların dilinin eskidiğini görüyoruz. Tutucu bakış açısı taşıyan kişiler Türkçemizin bu gelişmesinden ürkmekte, kuşakların birbirini anlamakta güçlük çektiğini ileri sürmektedir. Batı dillerinin baskısından kurtulamamakla birlikte dilimizin gitgide arlaştığını, kendi kökeninden gelen sözcüklerle zenginleştiğini kimse yadsıyamaz. İşte bu nedenle Çehov'un yeni bir çevirisi dildeki zenginleşmeyi yansıtmalıydı. Bu düşüncelerle, öyküleri çevirirken buna çaba göstermiş; ancak, arı Türkçe kullanırken aşırılıklardan, tam yerleşmemiş sözcükleri kullanmaktan kaçınmışım. Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi için bu seçmeyi yaparken, öyküleri dil açısından gözden geçirdiğimi ve bazı yenileştirmeler yapma gereğini duyduğumu belirtmek isterim.

İlk öykülerinde sıradan insanları yergici bir dille, gülünç yönleriyle anlatan bu izlenimci, eleştirel gerçekçi yazarın sonraki öyküleri güldürücülüğü yanında hüznü bir havaya bürünür. Bu büyük yazardaki değişimi düşünürken, onun, Rus halkının içinde bulunduğu ağır yaşam koşullarını yakından tanıdıkça umutsuzluğa düştüğü kanısına varırım. Hiçbir ideolojiye bağlı olmayan, bu yüzden çağdaşlarınca eleştirilen Çehov bize 19. yüzyılın ikinci yarısının Rus toplumundan çarpıcı insan tabloları çizmektedir. Olgunluk dönemindeki yapıtlarında gördüğümüz karamsarlığa karşın onun insanlığı genelde aydınlık bir geleceğin beklediğine inandığını duyumsarız. Bilimin gelişmesiyle birlikte sağduyu, insanların yüreğini dolduran iyicilik, doğruya, güzele olan sonsuz inanç kötülöklere yenik düşmeyecektir.

Mehmet ÖZGÜL

KORKUNÇ BİR GECE

(Öyküler)

BERBER DÜKKÂNINDA

Sabah. Saat daha yedi olmadığı halde Makar Kuzmiç Bliostkov'un berber dükkânı açık. Şık giyimli, ama üstü-başı kir içinde, henüz yüzünü bile yıkamamış bulunan, yirmi yaşlarındaki dükkân sahibi Makar sabah temizliği yapmakta. Aslında nereyi temizlediği de belli değil, gene de hayli terlemiş. Elindeki bezle bir yerleri siliyor, şuraya-buraya parmağını sürüyor, duvarda gördüğü bir tahtakurusuna fiske atıyor...

Dükkân küçük mü küçük, daracık, pis bir yer. Kütüklerden örtülü duvarlara arabacıların gömleği gibi soluk duvar kâğıtları yapıştırılmış. Camları rutubetten donuklaşmış, ışık sızdırmaz iki pencere arasında elinizi hızla vursanız parçalanacakmış gibi duran, gıcırtilı bir tahta kapı; kapının üstündeyse durduk yerde marazlı marazlı şangırdayan, titrek sesli, pastan yeşillenmiş bir çıngrak göze çarpıyor. Duvardaki aynaya şöyle bir bakmayagörün, suratınız dört bir yana çarpılır, kendinizi tanıyamazsınız. Makar, bu aynanın karşısında, saç-sakal tıraş etmektedir. Aynanın önündeyse dükkân sahibi kadar pis, yağa bulanmış berber gereçleri var: Taraklar, makaslar, usturalar, birkaç kapiğe alınan krem ve pudralar, içine bolca su katılmış bir şişe kolonya... Berber dükkânını toptan satmaya kalksanız beş ruble bile etmez.

Kapının üstündeki zilin hastalıklı sesi duyuluyor, içi kürklü bir gocuk ve keçe çizmeler giymiş yaşlıca bir adam dükkâna giriyor. Adamın başı, boynu kadın şalıyla sarılı. Makar Kuzmiç'in vaftiz babası Erast İvanoviç Yagodov'dur bu gelen. Kendisi konservatuvarda bekçiydi bir zamanlar, şimdiyse oturdukları Krasniy Prud Mahallesi'nde tesviyecilik yapıyordu.

Temizlik işiyle uğraşan Makar Kuzmiç'e;

- Merhaba Makarcığım! Ne haber, gözümün nuru? diye sesleniyor içeri girer girmez.

Öpüşüyorlar. Yagodov şalı başından çekip alıyor, istavroz çıkardıktan sonra bir iskemleye çöküyor.

- Yol ne kadar uzunmuş! diyor oflayıp puflayarak. Şaka değil, ta Krasniy Prud'dan Kaluga kapısına değin yaya geldim.

- E, nasılsınız bakalım? İyi misiniz?

- Hiç sorma, iyi değilim. Yakınlarda bir hastalık atlattım.

- Ne hastalığı?

- Evet, bir ay kadar ateşler içinde kıvrandım. Öleceğim sanıyordum, ama sonunda kefeni yırtık. Şimdi de saçlarım dökülüyor. Doktor saçlarımı kestirmemi söyledi. Yerine daha gür çıkarmış. Ben de tuttum, sana geldim. "Yabancıya gitmektense bir yakınım kessin saçlarımı. Hem daha iyi tıraş eder, hem de para almaz" dedim. Doğrusunu söylemek gerekirse yol biraz uzun, ama ne zararı var? Benim için bir gezinti oldu.

- Ne olacakmış canım. Seve seve tıraş ederim. Buyurun, oturun!

Makar Kuzmiç saygıyla eğilerek tıraş masasının arkasındaki koltuğu gösteriyor. Yagodov gösterilen yere oturarak aynada kendine bakıyor. Oradaki görüntüden pek hoşnut kalmış olmalı. Neden dersiniz, Moğol dudaklı, küt, yayvan burunlu, gözleri alınna kaymış bir surat belirliyor orada. Makar Kuzmiç vaftiz babasının omuzlarına sarı sarı lekeli, beyaz bir çarşaf örttükten sonra makası şıkırdatmaya başlıyor.

- Saçlarınızı cascavlak keseceğim, ne dersiniz?

- En güzelini yapmış olursun. Tatarlara benzet beni, bomba gibi bir şey olayım. Sonunda daha gür çıkacak nasıl olsa.

- E, hanım teyzemiz nasıllar?

- Nasıl olsun, yuvarlanıp gidiyor işte. Geçenlerde binbaşının karısına doğuma çağırılmışlardı, tam bir ruble vermişler.

- Ya, bir ruble vermişler, ha? Kulağınızı tutar mısınız biraz?

- Tuttum... Sakın keseyim deme, e mi? Of, acıttın be! Neden çekiyorsun saçımı?

- Zararı yok, zararı yok. Bizim meslekte böyle şeyler olmadan olmaz. Anna Erastovna iyiler mi?

- Kızım mı? Yerinde rahat durduğu yok ki! Geçen çarşamba Şeykin'le nişanımı yaptık. Sen niçin gelmedin?

Makas şıkırtıları şıp diye kesiliyor. Makar Kuzmiç'in elleri aşağı düşüyor, korku okunan bir sesle;

- Kim? Kimi nişanladınız? diye soruyor.

- Bizim Anna'yı, canım!

- Nasıl olur? Kiminle?

- Şeykin'le. Prokofi Petroviç Şeykin'le. Teyzesi Zlatoustenski Sokağ'ında zengin bir ailenin vekilharçlığını yapıyor, iyi bir kadındır. Şükürler olsun, hepimizi sevindiren bir iş kıvrırdık. Bir hafta sonra da nikahı var. Sen de gel, eğleniriz.

Şaşkınlıktan yüzü sararan Makar Kuzmiç omuzlarını silkiyor.

- Nasıl olur, Erast İvanoviç? Bunu nasıl yaparsınız? Olamaz! Anna Erastovna ile ben... ben ona karşı iyi duygular besliyordum... Niyetim onunla... Bu nasıl şey, bilmem ki!

Makar Kuzmiç'in yüzünde ter damlaları tomurcuklanıyor. Makası masanın üstüne bıraktıktan sonra yumruğuyla burnunu ovuşturmaya başlıyor.

- Benim ona karşı temiz niyetlerim vardı. Olacak şey değil, Erast İvanoviç! Ben onu sevdim, en saf duygularımı sundum. Karınız, hanım teyze de söz vermişti. Size karşı hep öz babam gibi saygı gösterdim... her zaman bedava tıraş ediyordum. Benden iyilikten başka ne gördünüz? Babam öldüğü zaman evdeki kanepeyle on rublemi aldınız, sonra geri vermediniz. Anımsıyorsunuz, değil mi?

- Anımsamaz olur muyum? Hatırlımdadır hep. Ama, gözümün nuru, sen iyi bir güvey olabilir misin, Makarcığım? Söyle, iyi bir güvey olabilir misin? Ne paran var, ne mevkiin, ne de işe yarar bir mesleğin!

- Peki, Şeykin zengin mi?

- Taşeronluk yapıyor. Tam bin beş yüz ruble pey akçesi yatırmış bu işe. Yetmez mi, iki gözüm? Her neyse, olan oldu bir kere, geri dönemeyiz, Makarcığım, sen kendine başka bir kız ara. Elini sallasan ellisi gelir sana. E, ne duruyorsun? Hadi tıraş etsene!

Makar Kuzmiç konuşmadan dikiliyor, sonra cebinden mendilini çıkararak ağlamaya başlıyor. Erast İvanoviç onu yatıştırmaya çalışıyor:

- Aman canım, böyle şeylere de ağlanır mı? Hadi, sus bakalım. Kadınlar gibisin vallahi!... Önce saçımı kes, sonra ne yaparsan yap. Hadi, makası al eline!

Makar Kuzmiç makası alıyor, ona bir dakika şaşkın şaşkın baktıktan sonra yine masaya bırakıyor. Eli titremektedir.

- Yapamayacağım. Kalsın şimdi, elimin gücü kesildi. Ah, ne talihsiz bir insanmışım ben? O da çok mutsuz şimdi... Birbirimizi seviyorduk, söz vermiştik. Kötü insanlar acımadan ayırdılar bizi. Dükkânımdan gidin, Erast İvanoviç! Sizi gördükçe tuhaf oluyorum.

- Öyleyse yarın gelirim, Makarcığım. Tıraşı yarın bitirirsin.

- Peki, nasıl isterseniz.

Erast İvanoviç saçlarının yarısı kökünden kesilmiş başıyla tıpkı bir kürek mahkûmuna benziyor. Böyle bir başla ortalıkta dolaşmak pek hoş değil ama başka ne yapılabilir? Başına şalı yeniden sarıyor, berber dükkânından çıkıyor. Makar Kuzmiç yalnız kalınca bir sandalyeye oturuyor, sessiz sessiz ağlamasını sürdürüyor.

Ertesi sabah Erast İvanoviç erkenden dükkândadır. Makar Kuzmiç soğuk bir sesle;

- Bir şey mi var? Ne istiyorsunuz? diye soruyor.

- Tıraşı bitir Makarcığım. Bak, daha yarısı duruyor.

- Parası peşin, lütfen. Bedava tıraş etmem!

Erast İvanoviç tek söz söylemeden kalktığı gibi dükkândan dışarı fırlıyor. O günden beri başının yarısında saçları uzun, öbür yarısında ise kısacık. Parayla tıraş olmayı lüks saydığından başının yarısındaki saçların kendiliğinden büyümesini bekliyor. Kızının düğününde bile ortalıkta böyle dolaştı.

MEMURUN ÖLÜMÜ

Güzel bir akşam vaktiydi. Yazı işlerinde memurluk yapan İvan Dimitriç Çerviakov tiyatrodan önden ikinci sıradaki bir koltuğa oturmuş, dürbünüle "Kornevil'in Çanları" adlı oyunu izliyordu. Adamın oturmasına bakılırsa mutluluğun doruklarında olmalıydı. Derken, birdenbire... Öykülerde sık sık raslanır "derken, birdenbire" sözüne. Yazarların hakkı var, yaşam beklenmedik şeylerle öylesine dopdolu ki!.. İşte sevimli Çerviakov'un suratı böyle birdenbire buruştu, gözleri kaydı, soluğu daraldı. Dürbününü gözünden indirdi, öne eğildi ve hapşu!!! Aksırmak hiçbir yerde, hiçbir kimseye yasaklanmamıştır. Köylüler de aksırır, emniyet müdürleri de, hatta müsteşarlar da. Yeryüzünde aksırmayan insan yok gibidir.

Çerviakov hiç utanmadı, mendiliyle ağzını, burnunu sildi; kibar bir insan olduğu için, birilerini rahatsız edip etmediğini anlamak amacıyla çevresine bakındı. İşte o zaman utanılacak bir durum olduğu ortaya çıktı. Tam önünde, birinci sırada oturan yaşlı bir zat başının dazlağını, boynunu mendiliyle çabuk çabuk siliyor, bir yandan da homurdanıyordu. Çerviakov, Ulaştırma Bakanlığı'nda görevli sivil paşalardan Brizjalov'u tanımakta gecikmedi.

"Tüh, adamın üstünü kirlettim! Benim amirim değil ama ne fark eder? Bu yaptığım çok ayıp, kendisinden özür dilemeliyim." diye düşündü. Birkaç kez hafifçe öksürdü, gövdesini biraz ileri verdi, paşanın kulağına eğilerek;

- Başışlayın, beyefendi! diye fısıldadı. İstemeyerek oldu, üzerinize aksırdım.

- Zararı yok, zararı yok...

- Affınıza sığınıyorum, efendim, hoş görün bu hareketimi. Ben... ben, böyle olmasını istemezdim.

- Oturunuz, lütfen! Rahat bırakın da oyunu izleyelim.

Çerviakov utandı, alık alık sırttı, sahneye bakmaya başladı. Temsili tüm dikkatiyle izliyor ama artık zevk almıyordu. İçini bir kurt kemirmeye başlamıştı. Perde arasında Brizjalov'un yanına sokuldu, yanından şöyle bir yürüdü, çekingenliğini yenerek;

- Efendimiz, üstünüzü... şey... Bağışlayın! Oysa ben... böyle olmasını istemezdim...

Paşa öfkeleni, alt dudağını gevelemeye başladı.

- Yeter artık siz de! Ben onu çoktan unuttum, oysa siz...

Çerviakov paşaya kuşkuyla bakarak, "Unutmuş! Ama gözleri sinsi sinsi parlıyor, benimle konuşmak bile istemiyor! Aksırmanın çok doğal bir şey olduğunu söylemeliydim ona. Yoksa kasten tükürdüğümü sanabilir. Şimdi değilse bile sonradan böyle gelir aklına. Oysa hiç istemeden oldu." diye düşündü.

Çerviakov eve gelir gelmez, yaptığı kabalığı karısına anlattı. Ancak karısı, görünüşe bakılırsa, bu işe gereken önemi vermedi. Başlangıçta biraz korktuysa da paşanın başka bir bakanlıktan olduğunu öğrenince pek umursamadı.

- Gene de gidip özür dilesen iyi olur, dedi. Toplum yaşamında nasıl davranılacağını bilmediğini sanabilir.

- Ben de bunun için çabaladım durdum. Ondan birkaç kez özür diledim ama o çok tuhaf davrandı, beni yatıştırarak tek söz söylemedi. Hoş, konuşacak pek vakti yoktu ya...

Ertesi sabah Çerviakov güzelce tıraş oldu, yeni üniformasını giydi, Brizjalov'u makamında görmeye gitti. Kabul odasına girince orada toplanan birçok dilek sahibini dinleyen Brizjalov'la karşılaştı. Paşa önce gelenlerle konuşuyor, onların isteklerini dinliyordu. Sıra Çerviakov'a gelince paşa gözlerini ona çevirdi.

- Dün gece Arkadi tiyatrosunda... Eğer anımsamak lütfunda bulunursanız, aksırmış ve... istemeden üstünüzü... şey... özür dilerim, diye konuşmaya başladı.

Çerviakov;

- Gene mi siz? Böylesine bir saçmalık görmedim! dedikten sonra başka bir dilek sahibine döndü.

- Siz ne istiyorsunuz?

Çerviakov sarardı, "Benimle konuşmak istemiyor, çok kızdığı belli. Ama yakasını bırakmayacağım, durumumu anlatmalıyım." diye düşündü.

Paşa son dilek sahibiyle konuşmasını bitirip odasına yöneldiği sırada arkasından yürüdü.

- Beyefendi hazretleri! Zatınızı rahatsız etmek cüretinde bulunuyorsam, bu, yalnızca içimdeki pişmanlık duygusundan ileri geliyor. Siz de biliyorsunuz ki, efendim, isteyerek yapmadım.

Paşanın suratı ağlamaklı bir duruma girdi, adam elini salladı.

- Beyim, siz benimle alay mı ediyorsunuz?

Bunları söyledikten sonra kapının arkasında kayboldu.

Çerviakov eve giderken şöyle düşünüyordu: "Ne alay etmesi? Niçin alay edecekmişim? Koskoca paşa

olmuş ama anlamak istemiyor. Bu duruma göre ben de bir daha bu gösteriş budalası adamdan özür dilemeye gelmem. Canı cehenneme! Kendisine mektup yazarım, olur biter. Yüzünü şeytan görsün!"

Evine giderken düşündükleri böyleydi. Gelgelelim paşaya bir türlü mektup yazamadı, daha doğrusu iki sözü bir araya getirip istediklerini anlatamadı. Bunun üzerine ertesi gün gene yollara düştü.

Paşa soran bakışlarını yüzüne dikince Çerviakov;

- Efendimiz, dün buyurduğunuz gibi kesinlikle sizinle alay etmek gibi bir niyetim yoktu, diye mırıldandı. Aksırıırken üstünüzü berbat ettiğim için özür dilemeye gelmiştim. Sizinle alay etmek ne haddime? Bizler de alay etmeye kalkarsak, efendime söyleyeyim, artık insanlar arasında saygı mı kalır?

Suratı mosmor kesilip zangır zangır titreyen paşa;

- Defol! diye bağırdı.

Korkudan Çerviakov'un beti benzi atmıştı. Ancak;

- Ne? Ne dediniz? diye fısıldayabildi.

Paşa ayaklarını yere vurarak;

- Yıkıl karşımdan! diye gürledi.

Çerviakov'un karnının içinden sanki bir şeyler koptu. Gözleri bir şey görmeksizin, kulakları hiçbir ses işitmeksizin geri geri dış kapıya doğru gitti, sokağa çıktı, yürüdü... Kurulmuş bir makine gibi evine gelince üniformasını bile çıkarmaksızın kanepenin üzerine uzandı ve oracıkta can verdi.

YARAMAZ ÇOCUK

İvan İvaniç Lapkin yakışıklı bir delikanlıydı. Anna Semyonovna Zamblitskaya ise burnunun ucu hafifçe yukarı kalkık, güzel bir genç kız. İkisi birlikte dik bayırdan aşağı inip oradaki küçük bir sıraya oturdular. Sıra körpe bir salkım söğüdün sık dalları arasında, ırmağın tam kıyısındaydı. Gençler için ne uygun bir yer! Burada bütün gözlerden uzaksınız. Sizi yalnızca balıklarla suyun üstünde yıldırım hızıyla koşuşturan su örümcekleri görebilir. İki genç oltalarını, yemlik kurt dolu kutularını, balık avlamaya yarar öbür avadanlıklarını getirmişlerdi. Sıraya oturur oturmaz hemen balık avına koyuldular.

Lapkin çevresine bakındı.

- En sonunda yalnız kalabildiğimiz için öylesine sevinçliyim ki! dedi. Anna Semyonovna, size çok söyleyeceklerim var... Sizi ilk gördüğüm zaman... hey, oltanıza balık vuruyor... yaşamın anlamını, uğruna dürüstçe, seve seve tüm çalışkan varlığımı adayacağım putumun kim olduğunu anladım... Büyük bir balık olmalı... vuruyor, vuruyor... Sizi gördüğüm ilk gün gönlümü kaptırdım, sizi çıldırasıya sevdim. Oltayı hemen çekmeyin, zokayı iyice yutsun... Sevgilim, yalvarıyorum, söyler misiniz? Siz de benim sizi sevdiğim kadar değilse bile... hayır, layık değilim buna, o kadarını düşünemem zaten... gene de... şimdi çekin!

Anna Semyonovna oltayı tuttuğu elini hızla yukarı kaldırıp çekti, bir çığlık attı. Havada gümüş yeşili bir balık parlıyordu.

- Aman Tanrım, kocaman bir sudak balığı!... Çabuk çıkar! Ah, ipi kopardı!

Balık zokadan kurtuldu, otlar üzerinde birkaç kez zıpladıktan sonra doğanın koynuna, ırmağın serin sularına "cump" diye atladı.

Onu tutmak için yekinen Lapkin balığın yerine, her nasılsa, Anna Semyonovna'nın elini yakaladı, istemeyerek dudaklarına götürdü... Genç kız elini çekmeye çalıştıysa da geç kalmıştı, ikisinin dudakları birleşti. Sanki istemeden olan bir şeydi bu. Ama ilk öpücükten sonra başkaları geldi; ardından yeminler, söz vermeler, mutluluk dolu dakikalar... Şurası bir gerçek ki, yeryüzünde salt mutluluk diye bir şey yoktur. Mutluluk kendi zehirini içinde taşır ya da dışarıdan başka bir şey işin içine karışıp onu zehirler. Burada da öyle oldu. Gençler öpüşürlerken yakınlarda bir kahkaha koptu. Başlarını çevirip baktılar, bakar bakmaz da donakaldılar. İrmakta yarı beline değin suya girmiş, çıplak bir oğlan çocuğu duruyordu. Anna Semyonovna'nın kardeşi, ortaokul öğrencisi Kolya'ydı bu. Çocuk, iki gence gözlerini dikmiş bakıyor, hain hain gülümsüyordu.

- Ya, demek öpüşüyorsunuz? İyi! Anneme söyleyeyim de görün!

Lapkin kızarıp bozarak;

- Ben de sizi akıllı bir çocuk sanırdım, diye kekeledi. Başkalarını gözetmek mertliğe sığmaz. Müzevirlik ise daha da kötü, iğrenç, aşşağılık bir davranıştır.. Umarım siz mert, soylu bir insan olarak...

Mert çocuk;

- Bir ruble verirsiniz söylemem, dedi. Yoksa yandınız gitti

Lapkin cebinden bir ruble çıkarıp çocuğa uzattı. Çocuk parayı ıslak avucuna sıkıştırdıktan sonra bir ılık çaldı, yüze yüze oradan uzaklaştı. İki gencin artık öpüşmeye istekleri kalmamıştı...

Ertesi gün Lapkin kentten Kolya'ya resim boyasıyla lastik bir top getirdi, Anna Semyonova ise kardeşine biriktirdiği boş ilaç kutularını verdi. Ardından armağan olarak köpek başlı bir çift kol düğmesi geldi. Bütün bunlar yaramaz çocuğun öylesine hoşuna gitmiş olmalı ki, başka şeyler elde etmek için gençleri gözetlemeyi sıklaştırdı. Lapkini ile Anna Semyonovna nereye giderlerse o da peşlerinden ayrılmıyordu. İki gencin baş başa kalması olanaksız gibiydi.

Lapkin dişlerini gıcırdatarak;

- Alçak! diye söyleniyordu. Yaşı ufak ama tam baş belası! Bu gidişle bakalım başımıza daha ne işler açacak!

O haziran ayı boyunca Kolya sevdalılara soluk aldırmadı. Onları annesine haber vermekle korkutuyor, nereye gitseler adım adım izliyor, durmadan yeni armağanlar istiyordu. Aldığı ufak tefek şeyleri az bulduğu için sonunda cep saati istemeye başladı. Elden ne gelir, gençler ister istemez oğlana bir cep saati alma sözü verdiler.

Bir gün öğle yemeğinde sofrada hep birlikte ballı çörek yenirken Kolya birdenbire bir kahkaha attı, bir gözünü kırparak Lapkin'e şöyle dedi:

- Nasıl, söyleyeyim mi?

Lapkin kıpkırmızı kesildi, tabağındaki çörek yerine peçeteyi çiğnemeye başladı. Anna Semyonovna ise ayağa fırladı, kendini başka bir odaya attı.

Ağustos sonuna, yani Lapkin'in Anna Semyonovna'yı resmen istediği güne değin aynı şeyler sürüp gitti. Ama Lapkin kızın ana babasıyla evlilik konusunu konuşup onların onayını aldıktan sonra ilk işi bahçeye fırlayıp Kolya'yı aramak oldu. O günkü mutluluğunun üzerine ikinci bir sevinç daha eklenmişti. Yaramaz çocuğun yakasını eline geçirdiğinde az kalsın sevincinden ağlayacaktı. Oğlanın kulağına o öfkeyle yapıştığında, kardeşini aramakta olan Anna Semyonovna da yetişip çocuğun öbür kulağına yapıştı.

Kolya ağlayıp;

- Anacığım, ne olur, yapmayın! Kulunuz, köleniz olayım, bağışlayın beni! diye yalvardıkça iki sevgilinin yüzlerindeki sevinci görmeliydiniz.

İki sevdalı, birbirlerini sevmeye başladıklarından beri, Kolya'nın kulaklarını çektikleri o an kadar mutlu olmadıklarını birçok kez anlatıp durdular...

HEP DİLİMİN YÜZÜNDEN

Gülünecek bir olay

Öylesine ağlamak istiyorum ki! Ah, bir ağlasam, birazcık açılacağım.

Olağanüstü bir akşamdı. İki dirhem bir çekirdek giyindim, tarandım, kokular süründüm, bir Don Juan tavrıyla sevdiğim kızın evine gittim. Sokolniki semtindeki yazlıklardan birinde oturuyorlar. Sevdiğim kız gençtir, güzeldir, 30.000 ruble drahoması vardır, yeterince öğrenim görmüştür, bu satırların yazarını deli gibi sever.

Sokolniki'ye vardığımda onu parkta, göğe dimdik yükselen köknarların altında, her zaman buluştuğumuz sıramızda oturur buldum. Beni görünce ayağa fırladı, yüzü sevinçten parlayarak hızla bana doğru yürüdü.

- Çok katı yüreklişiniz! dedi. Bu kadar gecikilir mi? Biliyorsunuz, beklemekten çok sıkılırım. Bir daha böyle yapmayın, olur mu?

Cici, tatlı elini öptüm; mutluluktan titreyerek, yan yana, sıramıza oturmaya gittik. Yüreğim sızılar içinde, sanki göğsüm yarılıp dışarı fırlayacakmışçasına küt küt atıyordu. Yürek atışlarım gibi nabzım da hızlı hızlı vuruyordu.

Belli ki bir nedeni vardı heyecanımın. Sevgilimle buluşmaya, geleceğimizle ilgili kesin bir sonuç almak için gitmiştim. Ya hep ya hiçti, her şey o akşamki görüşmemize bağlıydı.

Hava çok güzeldi ama ben havanın güzelliğine aldıracak durumda değildim. Başımızın üstünde bülbüller şakıdığı halde bülbülleri dinlemiyordum, aşk buluşmalarının kaçınılmaz süsü olan bu gibi şeyler vız geliyordu bana.

Sevgilim yüzüme bakarak;

- Niçin konuşmuyorsunuz? dedi.

- Hiç... öyle... Nasıl, anneniz iyi mi?

- İyi...

- Ya... demek, öyle... Şey; ben... Varvara Petrovna, buraya sizinle konuşmaya geldim. Sizinle buluşmamızın nedeni... Şey... bugüne dek sustum hep, artık konuşacağım...

Varya başını önüne eğdi, titreyen parmakları arasında tuttuğu çiçeği örselemeye başladı. Kendisine ne söyleyeceğini biliyordu.

Bir süre suskun bekledikten sonra asıl konuyu açmaya karar verdim.

- Evet, susmayacağım artık. Bugüne dek konuşmaktan çekinip hep sustum, ama artık duygularımı açıklamak zorundayım. Belki de söyleyeceklerimden dolayı güceneceksiniz, belki beni hiç anlamayacaksınız. Ama ne yapalım?..

Gene sustum. En doğru sözcükleri seçmeye çalışıyordum. O sırada sevgilimin gözlerinde de aynı heyecanı okudum. "Hadi, konuş! Daha ne duruyorsun? Sen de amma mıymıntıymışsın! Bana ne acılar çektiğini bilmiyor musun? Hadi, durma!" der gibiydi.

- Buraya her gün niçin sizinle buluşmaya geldiğimi, niçin çevrenizde dönüp dolaştığımı tahmin ediyorsunuzdur herhalde. Bunda tahmin edilmeyecek ne var zaten? O size özgü derin kavrama yeteneğimizle içimde beslediğim duyguları, size karşı beslediğim duyguları anlayacağınızı.. (Gene sustum.) umarım, Varvara Petrovna!..

Varya başını daha bir aşağı eğdi, parmaklarının çiçekle oynaması hızlandı.

- Evet, sizi dinliyorum...

- Ben...ben... ama söylemeye gerek var mı? Her şey açıkça ortada... Şey...seviyorum sizi. Tanrım, evet, oldu işte! (Gene sustum.) Delice seviyorum! Öylesine çok seviyorum ki, yeryüzündeki bütün romanları, bu romanlarda yazılan bütün aşk açıklamalarını, yeminleri, verilen sözleri bir araya getirin, ancak o zaman... yüreğimde size karşı beslediğim...duyguları... Varvara Petrovna! (Gene sustum.) Varvara Petrovna! Peki, siz niçin susuyorsunuz?

- Ne dememi bekliyorsunuz?

- Bana söyleyecek bir sözünüz yok mu?..

Varya başını kaldırdı, gülümsedi.

"Tüh, ne beceriksizim!" diye geçirdim içimden. Ama o gülümsemesini sürdürdü, dudakları kıpırdandı, belli belirsiz bir sesle, "Niçin olmasın?" dedi.

Oh, dünyalar benimdi şimdi. Kendimden geçercesine eline sarıldım, o cici, tatlı eli öptüm, öptüm... Sonra çılgıncasına ötekine sarıldım. Bir taneydi benim sevgilim, onun gibisi yoktu! Ben elini öperken o da başını göğsüme dayamıştı. İşte o zaman, ancak o zaman gür saçlarının baştan çıkarıcılığını fark edebildim. Bu saçları öptüm, bir anda yüreğim ısındı, içime kor parçaları düştü sandım. O sırada Varya başını kaldırıp yüzüme baktı, bana da dudaklarını öpmekten başka bir şey kalmadı.

İşte Varya artık tümüyle kollarımdayken, 30.000 rublelik drahomasının bana verilmesi bir imzaya kalmışken, sözün kısası, güzel bir eşin, iyi bir paranın, parlak bir geleceğin çantada keklik olduğu hemen hemen kesinleşmişken kör şeytan birdenbire dürttü beni.

Nasıl oldu, bilmem, kismetimin karşısında böbürlenmek, onu ilkelerine bağlı bir adam olduğuma inandırıp caka satmak istedim herhalde. Daha doğrusu, ne istediğimi kendim de bilmiyordum. İçimde karşı konulmaz, dehşetli bir duygu seli kabardı.

Kızı dudaklarından öptükten sonra;

- Varvara Petrovna! dedim. Sizden karım olacağınızı bildiren sözü almadan önce, ilerde doğabilecek yanlış anlamaları şimdiden önlemek amacıyla birkaç söz söylemeyi kaçınılmaz bir görev sayıyorum. Kısa konuşacağım... Varvara Petrovna, beni yeterince tanıyor musunuz? Nasıl bir insan olduğumu biliyor musunuz? Ben dürüstüm, çalışmayı severim, sonra sonra onurluyum. Bu konularda bana kimse bir şey diyemez. Bunların ötesinde... iyi bir geleceğim var. Ama züğürdün biriyim ben... Ne param var, ne malım-mülküm...

- Biliyorum. Mutluluk parayla elde edilmez ki...

- Aslında benim de paraya aldırıldığım yok. Yoksulluğumla gurur duyarım! Edebiyat çalışmalarından aldığım beş-on rubleyi, başka yollardan kazanacağım yüzlerce rubleye değişmem...

- Anladım. Başka?

- Yoksulluğa çoktan alıştım... Artık aldırıyorum. İstesem bir hafta yemek yemeden durabilirim... Ama siz? İki adım öteye arabasız gitmeyen, her gün yeni şeyler giyen, adım başı para harcayan, yoksulluk nedir bilmeyen, size alınan çiçek modaya uygun değilse bundan büyük mutsuzluk duyan biri olarak benimle evlenmek uğruna yeryüzü nimetlerini tepebilir misiniz?

- Ama benim param var ya? Drahoma getireceğim.

- O, pek önemli değil! Getireceğiniz otuz bin ruble birkaç yılda biter. Sonra? İstekleriniz biter mi peki? Sonuç, acı gözyaşları! Deneyimlerime inanın! Hepsini biliyorum. Şimdi ağzımdan çıkan sözlerin anlamını da... İsteklerinizi dizginlemek için güçlü bir irade, insan üstü bir çaba gerekecek.

Saçmalıyorum galiba, diye düşündüm ama konuşmamı sürdürdüm:

- İyi dinleyin, Varvara Petrovna! Nasıl bir adım attığınızı bilin! Bu yolun dönüşü yoktur. Evlilik önerime yanıt verirken önce demin söylediklerimi iyice ölçüp tartın! Siz yaşam boyu huzurunuzdan yoksun kalacağınız, ben sevdiğim birinden yoksun kalayım. Edebiyattan ayda kazandığım yüz ruble yetmez bize. Bununla geçinemeyiz. Yol yakinken iyi düşünün!

Heyecandan ayağa kalkmıştım.

- Her şeyi ölçüp biçin! Olanaklarımız sınırlı olacağına göre, kendinizi gemleyemeyecekseniz bunun sonunda göz yaşları, sitemler, erken ağaran saçlar var demektir. Dürüst bir insan olduğum için uyarıyorum sizi. Birçok yönüyle sizinkinden ayrı, size yabancı bir yaşamı benimle paylaşacak kadar iradenize güveniyor musunuz?

(Suskunluk.)

- Benim drahomam ne güne duruyor!

- Ne kadar? Yirmi binler, otuz binler neye yarar ki? Kah-kah-kah! Yoksa milyon mu? Ayrıca ben böyle bir şeyi... kabul edebilecek miyim sanıyorsunuz? Hayır! Hiçbir zaman! Gururum el vermez!

Oturduğumuz sıranın çevresinde birkaç tur attım. Varya düşüncelere dalmıştı. Ben için için seviniyordum. Sözlerim onu etkilediğine göre bana saygı duyuyor demektir.

- Bu durumda ya ben ve yoksunluklar, ya da ben olmaksızın varlık içinde yaşama şansı... Bunlardan birini seçin! Birincisini seçmeye gücünüz var mı? Sevgili Varyamın gücü yetecek mi buna?

Kendimi kaptırmıştım, konuştukça konuşuyordum. Bir yandan da ikiye bölünmüş gibiydim. Bir yarım, sözlerimin anlamını biliyor, durumun ciddiliğini kavıyordu; öbür yarım ise "Sakın beni bırakma, güzelim! Senin otuz bine konunca bak, neler olacak! Drahoman bize ömür boyu yeter!" tatlı hayallerine dalmıştı.

Varya beni dinledi, dinledi... Sonunda ayağa kalkarak elini uzattı.

- Size çok teşekkür ederim!

Bunu öyle bir sesle söylemişti ki, yerimden hopladım, yüzüne bakakaldım. Gözleri, yanakları yaşlar içindeydi.

- Bana karşı dürüst, mert davrandığınız için size ne denli teşekkür etsem azdır. Evet, ben başka türlü yetiştirildim... sıkıntıya katlanamam... Sizin denginiz değilim ben...

Böyle diyerek hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Ne yapacağımı şaşırmıştım... Ağlayan kadın görünce hep böyle olurum. Hele o sırada!.. Ben ne yapacağımı tasarlarken Varya kendini toparlayıp göz yaşlarını sildi.

- Haklısınız. Bu durumda sizinle evlenecek olursam kendi kendimizi aldatmış oluruz. Size uygun biri değilim. Zengin aile kızım, el bebek, gül bebek yetiştirildim. Hep arabalarda gezer, çulluk eti, ballı börekli yerim ben... Sade suya tirit, halkın içtiği lahana çorbası bana göre değil. Bu konularda annem de beğenmez huyumu, ama elimden ne gelir ki! Yaya yürümek hoşuma gitmez, çabucak yorulurum... Giyim kuşam zevkim de öyle... Bütün bunlara nasıl para dayandıracağız? Kesinlikle olmaz! Ayrılalım en iyisi, hoşça kalın!

Eliyle yüreğimi paralayan bir hareket yaptıktan sonra ondan hiç beklemediğim bir şey daha söyledi:

- Hayır, hayır! Ben size layık değilim! Elveda!

Bunu söyledikten sonra dönüp hızla yanımdan uzaklaştı. Bense aptal gibi orada kalakaldım. Sevdığım kız benden uzaklaşırken arkasından bön bön bakıyor, ayaklarımdaki altındaki toprağın sarsıldığını

duyumsuyordum. Neden sonra kendimi toparladığımda başıma ne işler açtığını anlamaya başladım. Ben ne halt etmişim? Hepsi şu dilimi tutmasını bilememektendi! Neredeyse ağlayacaktım. Arkasından bakıp "ne olur, geriye dön!" diye bağırarak istedim ama kızın yerinde yeller esiyordu.

Böylece kendi gözümden rezil olduktan, bir hayli acılı dakikalar yaşadıkdan sonra eve gitmeye karar verdim. İşin kötüsü, parkın girişinde atlı tramvay filan gözükmüyordu. Yanımda araba tutacak param olmadığı için ister istemez yaya yola koyuldum.

Üç gün sonra yeniden Sokolniki'deydim. Sevgilimin yazlığına vardığımda onun hasta olduğunu, yakında babasıyla birlikte Petersburg'a gideceğini söylediler. Buna bir anlam veremedim.

Şimdi yatağımda yatarken hıncımdan yastığımı dişliyor, kendi kendime tokat atıyorum. İçimde ne fırtınalar koptuğunu bir bilerseniz!.. Ey, değerli okurum, ben bu işi nasıl düzelteceğim? Sevdığım kıza ne söyleyeyim şimdi? Yoksa mektup mu yazayım? Ama nasıl ulaştıracağım mektubu ona?..

Hep çektiklerim şu dilimin yüzünden!

SÖĞÜT AĞACI

B. ve T. ilçeleri arasındaki posta yolundan yürüyordum.

Bu yoldan gelip geçenler Kozyavka deresinin kıyısında tek başına duran Andreyev'in değirmenini çok iyi bilirler. Köhne değirmen her an yıkılmaya hazır gibidir; kamburu çıkmış, pılı pırtı içinde, ufak tefek, yaşlı bir kadına benzetilebilir. Belki yüz yıldır orada durmakta olup, uzun süredir çalıştığını gören yok. Eğer belini kocaman bir söğüde dayamamış olsa bugüne değin yerle bir olması işten değildi herhalde. Söğüt de değirmen gibi yaşlanmıştır, gövdesini iki kişi zor kucaklar. Söğüt ağacının üst dalları değirmenin damına, su bendine sarkar; alt dallarıysa aşağıya dökülen suya, toprağa değer. Gövdesindeki dibi görünmez bir kovuk ağacı çirkinleştirmiştir. Elinizi kovuktan içeri sokacak olursanız koyu renk bir bala ulaşırsınız. Aynı anda da başınıza bir sürü yaban arısı üşüşür, vızılدارarak sizi sokmaya çalışırlar. Bu koca ağaç kaç yaşında, dersiniz? Ağacın eski dostu Arhip'e soracak olursanız bey konağında eğitici, sonra da hanımefendinin uşağı olarak çalıştığı günlerde bile böyle yaşlı olduğunu söyleyecektir. O günlerin üstünden öyle çok zaman geçti ki!

Söğüt ağacı yalnızca değirmene değil, Arhip'e de desteklik etmektedir. Arhip bütün gün ağacın kökleri arasında oturup balık avlar. Kendisi de söğüt ağacı gibi kocayıp kamburlaşmıştır, dişsiz ağız ağacın gövdesindeki derin kovuğu andırır. Gündüzleri balık avlamayı bitirdikten sonra geceleri aynı yerde oturup kara kara düşünür. Ağaçla ikisi, durmadan fısıldaşan karı-koca gibidirler. Ömürleri boyunca, kim bilir, neler görüp neler geçirmişlerdir!.. Şimdi onların anlatacaklarını dinleyelim.

Bundan otuz yıl kadar önce Söğüt Yortusu denen bir kutsal pazar günü Arhip yaşlı söğüdün dibinde oturmuş, balık avlıyordu. Her zamanki gibi çevresi büyük bir sessizlik içindeydi. Söğütle yaşlı Arhip'in fısıldaşmaları, arada bir zıplayan balıkların şırıltısından başka çıt çıkmıyordu. Arhip öğleye değin balık avladıktan sonra tuttuğu balıkları ayıklayıp kendine çorba pişirdi. Söğüdün gölgesi karşı kıyıdan

uzaklaşmaya başlayınca öğle vakti gelmiş demektir. Bir de posta arabalarının çıngraklarından anlardı öğlen olduğunu. Tam öğle saatinde T. kenti yönüne giden posta arabası bendin yanından geçirdi.

O pazar günü de Arhip çıngrak seslerini duyunca oltayı elinden bırakıp bent yönüne bakmaya başladı. Üç atlı posta arabası tepeyi aştı, ağır ağır yürüyerek bende doğru indi. Postacı önde uyumaktaydı. Araba bende yaklaşınca birden durdu. Çoktandır şaşırmaı unutan Arhip çok şaşıtı bu işe. Olağandışı bir şeydi posta arabasının orada durması. Postacının yanında oturan sürücü tedirgin bakışlarla çevresine bakındı, yerinde şöyle bir kıpırdandı, postacının uyurken yüzüne örttüğü mendili hızla çekip başına elindeki demir sopayla vurdu. Postacıdan gık çıkmadı, ama sarı saçlarının arasından kanlar fışkırdı. Bunun üzerine arabacı aşağıya atladı, demir sopayı postacının kafasına bir daha indirdi. Bir dakika sonra hızla söğüde doğru yöneldi. Güneşten yanmış yüzü sapsarıydı, çevresine bön bön bakıyordu. Bütün bedeni zangır zangır titrerken koşarak söğüdün yanına geldi, Arhip'in yakında bulunuşunu fark etmeden elindeki posta torbasını ağacın kovuğuna tıktırdı. Sonra hızla arabaya tırmandı, yerine yerleştikten sonra demir sopayı ansızın kendi şakağına indirdi. Arhip neler olup bittiğini anlamamıştı. Yüzü kana bulanık sürücü bağırmaı başladı:

- İmdat! Yetişin! Adam öldürüyorlar!

Atları hızla sürerek uzaklaşan arabacının haykırışı o sessizlikte birkaç kez yankılandı.

Aradan bir hafta kadar geçmişti ki, olayı soruşturmak üzere birileri geldi. Adamlar çevrenin planını çıkardılar, bendin suyunun derinliğini ölçtüler, söğüt ağacının altında öğle yemeğı yedikten sonra çekip gittiler. Bu sırada değirmenin yanında oturan Arhip korkudan tir tir titrerken gözünü kovuktan ayıramıyordu. Daha önce görmüştü, kovuktaki çantanın içinde her biri beşer mühürlü birçok zarf vardı. Fırsat buldukça çantayı açıp zarflara bakıyor, yaşlı söğütse gündüzleri susup geceleri için için ağlıyordu. Ağacın sessiz ağıtlarına dayanamayan Arhip aradan bir hafta daha geçince çantayı kaptığı gibi ilçenin yolunu tuttu.

- Derdimi kime anlatabilirim? diye sordu karşısına çıkanlara.

Önünde çizgili nöbetçi kulübesi bulunan büyücek sarı bir binayı gösterdiler. İçeri girdiğinde karşısına ceketinin düğmeleri ışıltılı parlayan bir bey çıktı. Adam bir yandan piposunu tütürüyor, bir yandan da nöbetçiyi azarlıyordu. Arhip doğrudan doğruya ona yaklaştı, yaşlı söğütle ilgili öyküyü zangır zangır titreyerek anlattı. Beriki hemen nöbetçiyi azarlamayı bıraktı. Arhip'in elindeki çantayı aldı, kapağına açtı, yüzü önce sapsarı, sonra kıpkırmızı oldu.

- Sen burada dur! dedikten sonra kalem odasına koştu.

Orada çevresine bir sürü memur toplandı. Telaşla sağa sola koşturmaya, kendi aralarında fısıldaşarak konuşmaya başladılar.

On dakika kadar sonra aynı adam geriye döndü, çantayı Arhip'e vererek:

- Sen yanlış yere gelmişsin, arkadaş, dedi. Burası mal müdürlüğü. Bir alttaki sokakta polis karakolu vardır, oraya gideceksin.

Arhip çantayı alıp karakolun yolunu tuttu. Giderken bir yandan da "Çanta bayağı yeğnileşmişe benziyor. Eski büyüklüğü de kalmamış" diye düşünüyordu.

Bir alttaki sokakta, önünde iki nöbetçi kulübesi bulunan başka sarı bir bina gösterdiler. Arhip içeri girdi. Burada kalem odası hemen girişteydi. Arhip masalardan birine yaklaştı, yazıcılara durumu kısaca anlattı.

Birkaç kişi çantayı elinden kaptı, aralarında bağırıp çağırmaya başladılar, amirlerinin gelmesi için birini gönderdiler. Koca bıyıklı, iri kıyım bir polis geldi az sonra. Kısa bir sorgulamadan sonra koca bıyık çantayı onlardan alıp odasına kapandı.

Bir dakika bile geçmeden odadan şöyle bağırdığı duyuldu:

- Bu çanta boş! Sorun bakalım, para nerede? Neyse, çantayı getiren ihtiyara söyleyin de beklemesin! Durun, durun, gitmesin bir yere! İvan Markoviç'in yanına götürün adamı! Şey... gitsin en iyisi!

Arhip selam vererek oradan ayrıldı. Ertesi gün sazanlar, kızılkanatlar onu ırmak kıyısında yeniden görmeye başladılar.

Bu olay güz mevsiminin sonlarına raslıyordu. Yaşlı adam çok üzgündü, yaprakları sararan söğüt ağacı gibi kedere gömülmüştü. Güz mevsimini sevmezdi zaten. Birkaç gün sonra posta sürücüsünü de bendin kıyısında görünce üzüntüsü daha bir arttı. Arabacı gene onun varlığının farkına varmadan ağaca yaklaştı, elini kovuktan içeri soktu. Islak, uyuşuk arılar adamın koluna sıvandılar. Eli kovukta aradığını bulamayınca arabacının yüzü sapsarı kesildi. Tam o sırada balık avlayan yaşlı adamı fark etti.

- Hey babalık! Buradaki çanta nereye gitti?

Somurtarak oturan Arhip yanıt verecek durumda değildi. Üstelik gözünün önünde adam öldüren arabacının kendisine de bir şey yapmasından korkuyordu. Ama adamın durgun sulara dalıp giden bakışlarına dayanamayıp:

- Çantayı polise götürdüm, dedi. Ancak korkmanız gerekmez. Onlara çantayı söğüdün altında bulduğumu söyledim.

Bunları duyunca posta sürücüsü çok öfkелendi, yaşlı adamın üzerine çullanarak dövmeye başladı. Yüzüne, kafasına vurması yetmiyormuş gibi bir de yere yatırıp ayaklarının altında çiğnedi. Neden sonra öfkesi geçince dövmeyi bıraktı, ama oradan ayrılmayıp Arhip'le birlikte değirmende kaldı. Gündüzleri uyumakla geçiriyor, kimseyle konuşmuyor, geceleriye bendin çevresinde dolaşıp duruyordu. Birileriyle gizli gizli fısıldaştığına göre öldürdüğü postacının gölgesi de oralarda dolaşıyor olmalıydı. Arabacı bahar mevsimi boyunca da kimseyle konuşmadı, bendin çevresinde gezinmelerini sürdürdü.

Ona acıdığı için bir gün Arhip:

- Aptal aptal ne dolaşıp duruyorsun? Git artık buralardan, dedi.

Aynı şeyi postacının gölgesi de, söğüt ağacı da fısıldadılar.

- Yok! Buraları bırakıp bir yere gidemem. İçim sızlıyor, daha fazla dayanamayacağım.

Bunun üzerine Arhip arabacının koluna girip ilçe merkezine götürdü, posta çantasını teslim ettiği polis karakoluna gittiler. Karakol kaleminde arabacı yerlere kapanıp suçunu itiraf etti, ama koca bıyıklı karakol amiri çok şaşırdı.

- Ne diye kendine kara çalıyorsun, be adam? Sarhoş musun nesen? İstersen seni kodese tıkayım da aklın başına gelsin! Bak şunun yediği naneye! Bu alçağın aklının karışmasının nedenini bir türlü anlamadım! "O cinayetin katili bulunmadı" dedik. Daha ne üstüme düşünüyorsun? Çek arabayı buradan git artık!

Arhip getirip onlara teslim ettiği çantadan söz etti. Yazıcılar, "O da neymiş?" gibisinden pek şaşırdılar,

koca bryk kahkahayı bastı. Adamlar tüm belleklerini yitirmişlerdi, anlaşılan.

Posta sürücüsü karakolda da ruh huzuruna kavuşamayınca Arhip ile ikisi söğüt ağacının yanına döndüler.

Arabacı vicdan sızısından kurtulmanın tek yolunu ırmağa atlayıp intihar etmekte buldu. Arhip'in olta mantarının yüzdüğü durgun sular bulandı bir süre.

Bendin üzerinde şimdi iki gölge dolaşıyor. Yaşlı Arhip ile yaşlı söğüt ağacı belki de bu gölgelerle fısıldaşıyorlardır...

KALE GİBİ KADIN

Lidiya Yegorovna sabah kahvesini içmek üzere terasa çıktı. Vaktin öğleye yakın, havanın sıcak olmasına karşın üstündeki ipekli siyah giysinin düğmelerini çenesine dek sımsıkı iliklemişti. Belini cendereye girmişçesine sıkı bu koyu giysinin altın sarısı saçlarını açtığını, yüzünün sert hatlarına uygun düştüğünü bildiği için ondan yalnızca yatmadan yatmaya ayrılmıyordu.

Çin işi fincandan tam bir yudum almıştı ki, terasa gelen postacı ona bir mektup uzattı. Kocasından geliyordu mektup. Şöyle yazıyordu: "Dayın bir kuruş borç vermedi. Bu yüzden senin çiftliği satmak zorunda kaldım. Yapacak başka bir şey yoktu." Yüzü sapsarı kesilen kadın iskemlesinde şöyle bir sarsıldı. "İki aylığına Odessa'ya gidiyorum. Orada önemli işlerim var. Öperim." diye sürdürdü okumasını.

- Her şeyimi yitirdim! Kocam Odessa'ya gidiyormuş. Kime gittiği belli değil. Aman Tanrım! diyerek derin bir ah çekti.

Göz yuvarlağı yukarı kayd, sendeledi, düşmemek için önündeki korkuluğa tutundu. O sırada aşağıdan birilerinin ayak patırtıları duyuldu.

Yazlık komşusu, aynı zamanda kuzeni, emekli general Zazubrin çıkıyordu merdivenden yukarı. Yaşlılıktan yanağı sarkan köpekler gibi kocamış, yeni doğan kediler gibi cılız bir adamdı Zazubrin. Basamakların sağlamlığını yoklarcasına bastonuyla vurarak, ağır ağır çıkıyordu merdivenden. Generalin arkasından da, başında geniş kenarları yukarı kalkık, Nuh Nebi'den kalma şapkası, sinek kaydı traşlı, emekli profesör Pavel İvanoviç Knopka bastonunu basamaklara vura vura yürüyordu. Ufak yapılı profesör de merdivenlerin sağlamlığını sınıyor gibiydi. Birinci konuk iki dirhem bir çekirdek giyinmişti, ikincisiye düzgün traşı, giysilerinin beyazlığıyla dikkat çekiyordu.

Emekli general titreyen sesiyle:

- Biz de size geliyorduk, meleğim, dedi. Sabahlar hayırlı olsun! Güzel meleğimiz kahve sefası mı yapıyor?

Onun bu sözleri üzerine Lidiya Yegorovna ile profesör güldüler. Kadın ellerini korkuluktan çekti, dikleşti, yüzünde tatlı bir gülümsemeyle iki elini birden konuklarına uzattı. Berikiler kendilerine uzatılan birer eli öptükten sonra oturdular.

- Sevgili kuzenim, bakıyorum, bugün keyfiniz yerinde. Neşeli olmak iyidir, dedi Lidiya Yegorovna.

- İyidir, iyidir... Ha, ne diyordum? Güzel perimiz sabah sefası yapıyor, demek ki... Profesör ile ben de banyomuzu aldık, kahvaltımızı yaptık, dostları ziyarete çıktık. Bizim profesörle başım belada, kuzenim, size biraz dert yanayım. Onu yakında mahkemeye vermezsem adam değilim. Keh keh keh! Başımıza özgür düşünceli Voltaire kesildi.

- O nasıl şey? diye güldü Lidiya Yegorovna. Bir yandan da "İki aylığına Odessa'ya... gene o kadına..." diye düşünüyordu.

- Vallahi doğru! Öyle düşünceler ileri sürüyor, öyle şeyler söylüyor ki, aklınız durur! Kızılın teki! Bakın size ne diyeceğim, Pavel İvanoviç. Kızıl rengi kimler sever, bilir misiniz? Keh keh keh! Hadi, söyleyin bakalım! Sizin gibi özgür düşüncelilere bir çelme işte!

Profesör düzgün tıraşlı çenesini oynatarak kahkahayı bastı:

- Kah kah kah! Öyleyse ben de tutuculara bir çelme atayım da görün! Kızıl renkten kim mi korkar? Boğalar! Kah kah kah! Nasıl, beğendiniz mi?

- O, neler görüyorum? Bahçenizde zakkumlar açmış!

Kontes Dromaderova'ydı bunları söyleyerek merdivenden çıkan. Lidiya Yegorovna'nın yazlık komşusu kontes az sonra terasa geldi.

- Aaa! Yanınızda iki de beyefendi varmış! Bugün dalgınlığım üstümde, özür dilerim! Neler konuşuyorsunuz, bakalım? Kesmeyin, general, size engel olacak değilim.

- Kızıl renkten söz ediyorduk. Bununla ilgili olarak boğalardan da... Çok haklısınız, Pavel İvanoviç! Gürcistan'da tabur komutanlığı yaptığım yıllarda bir gün pelerinimin kırmızı astarını gören bir boğa üzerime saldırdı. Hayvan kırmızıdan ürkmüş, boynuzlarıyla beni delik deşik edecek. Hemen kılıcıma davrandım. Bereket versin, yakındaki bir Kazak eri geberesiyi sırıkla kovaladı da kurtuldum. E, niye gülüyorsunuz? Yoksa inanmadınız mı? Yemin ederim, doğru söylüyorum.

Lidiya Yegorovna çok şaşırmış gibi bir ah çekti, aynı anda da "Odessa'da şimdi. Ahlaksız!" diye geçirdi içinden.

Profesör Knopka boğalardan mandalara geçti. Kontes Dromaderova konudan sıkıldığını söyleyince kırmızı pelerin astarına döndüler.

Ağzında bir gevrek geveleyen Zazubrin:

- Kırmızı astarla ilgili bir anım daha var, dedi. Gürcistan'da görev yaptığım sırada Konvertov adında ufak tefek bir albay vardı. Çoktan ölmüştür şimdi, toprağı bol olsun. Kendi halinde, hoş bir ihtiyarcıktı. Birkaç savaşa katılıp çarpıştığını biliyorum... Yararlı hizmetlerinden ötürü er rütbesinden ta albaylığa yükseltmişler. Çok severdim rahmetliyi. Albaylığı aldığı anda ata binecek durumda değildi. Manevralarda kınından çıkardığı kılıcını geriye sokamadığı için emir eri yardım ederdi. Kaputunun düğmelerini bile emir eri iliklerdi. Beni bağışlayın, bu tiride dönmüş adamın tek bir düşü vardı, o da general olmak. Yaşlı, çökmüş, bir ayağı çukurda ama gönlünde ne aslanlar yatıyor!

Adamcağz general olmayı kafasına koyduğundan emekliliğini de istemiyordu. Böylece bizde beş yıl daha hizmet etti ve diyebiliriz ki, sonunda amacına ulaştı. Ama nasıl ulaştığını tahmin edemezsiniz. Adamcağzın yazgısı böyleymiş demek ki. Generallik rütbesini verdikleri gün ansızın katıldı kaldı. Yüzünün sol yanına,

sağ koluna, iki bacağına birden inme inmişti... Bizim gösteriş düşkününe sırmalı general apoleti takmak nasip olmadı, istemeye istemeye emekliye ayrıldı. Yaşlı karısıyla birlikte memleketleri Tiflis'in yolunu tutmak zorunda kaldılar. Giderlerken adamcağzın bir yüzü ağlıyor, öbür yüzü kaskatı duruyordu. Pelerininin kırmızı astarıyla övünmek artık tek sevinç kaynağıydı onun için. Yolda giderken eteğini kanat gibi açıp içindeki kırmızıyı göstermekten gurur duyuyordu. Hamama bile gittiği zaman pelerininin astarını dışa çevirip öyle koyardı. "Görün işte ben kimim" dercesine, küçük bir çocuk sanki... Bir süre böyle avundu. Yaşı çok ilerlediği için gözleri de sönüverdi bir gün. Tuttular, caddelerde dolaştırın diye yanına bir adam verdiler. Bizim kır saçlı, tiride dönmüş ihtiyar üfürsen yere düşecek durumdaydı, gelgelelim, "Ben generalim" diye gururlanmasından yanına varılmıyordu. O karda kışta böbürlenerek pelerininin önünü açıp gezmesi görülmeye değeri. Ne garip adamdı! Çok geçmeden karısı da öldü. Bizim bunak ağlayıp sızlıyor, karısıyla birlikte gömülmek istiyordu, ama bir yandan da pelerininin astarını papazlara göstermekten kendini alamıyordu.

Karısının ölümünden sonra evini çekip çevirmesi için dul bir kadın buldular. Kadın işini iyi biliyordu doğrusu. Fırsat buldukça generalin çayını, şekerini, parasını çaldı; adamı soyup soğana çevirdi. Zavallıyı tavuk gibi yolması yetmemiş gibi bir gün tuttu, pelerininin astarını sökerek kendine bluz diktirdi. Benekli boz bir bezi de kırmızı astarın yerine koydurdu. Bizim Piotr Petroviç nereden bilsin? Cakayla eteğini herkesin önünde açıyor, general pelerininin astarı yerine benekli boz bezi gösteriyordu...

Kontes Dramoderova bundan da sıkıldı, asteğmen oğlunu anlatmaya koyuldu. Derken, öğle yemeğine doğru anneleriyle birlikte iki genç kız çıkageldiler. Lidiya Yegorovna'nın komşusu Kliançinlerdi bunlar. Kızlardan biri piyanonun başına oturdu, öbürü söyledi; Zazubrin'in sevdiği bir parçayı seslendirdiler. Sonra öğle yemeğine oturuldu.

- Aman, turp ne güzelmiş! Nereden aldınız? diye sordu profesör.

- Şimdi Odessa'da... o kadınla birlikte! dedi Lidiya Yegorovna.

- Anlamadım.

- Ah, ben başka bir şey düşünüyordum... Bilmiyorum, alışverişi bizim aşçı yapar... Tanrı aşkına, ne oluyor bana böyle?

Lidiya Yegorovna başını geriye atıp dalgınlığına kahkahayla güldü. Yemeği bitirmişlerdi ki, profesörün karısı, çocukları geldiler; kâğıt oynamaya başladılar. Akşam üzeri kentten başka konuklar sökün etti.

Gece geç vakit konuklardan sonuncusu da evden ayrılıp ayak sesleri kesilince Lidiya Yegorovna ellerini terasın korkuluğuna dayadı, iki yana sallanarak ağlamaya başladı. Hıçkırığa hıçkırığa ağlarken;

- Malımı mülkümü hovardaca saçıp savurması yetmiyormuş gibi bir de bana ihanet ediyor! diyordu.

Ilık yaşlar sicim gibi akıyordu gözlerinden. Büyük bir üzüntü içindeydi. Şimdi artık göz yaşlarını tutmasını gerektiren hiçbir engel kalmamıştı.

İnsanoğlu nasıl tüketiyor kendini! Hem de boş yere!

NASIL EVLENDİĞİMİN RESMİDİR

Küçük bir öykü

Konyaklı çayımız bitince annelerimiz ile babalarımız bizi baş başa bıraktılar.

Babam ayrılırken;

- Hadi, oğlum, göreyim seni! dedi.

Ben de arkasından şöyle fısıldadım:

- Onu sevmediğim halde sevdiğimi nasıl söyleyebilirim?

- Aptallık etme! Anlamazsın sen! Dediğimi yap!

Babam öfkeli gözlerle süzdü beni, kameriyeden çıktı. Tam o sırada yaşlı bir el kapı aralığından uzanıp masanın üstündeki mumu aldı. Tümüyle karanlıkta kaldık.

"Ne olacaksa olsun!" diye geçirdim içimden ve kıza şunları söyledim:

- Durum tümüyle benden yana, Zoya Andreyevna. Yalnızız, üstelik içerisi karanlık. Bu durumda yüzümün kızardığını göremeyeceksiniz. Kızarmamın nedeni, yüreğimi yakan duygulardır.

Durdum. Zoya Jelvakova'nın yüreğinin küt küt atışını, dişlerinin birbirine vuruşunu işitebiliyordum. İkimizin oturduğu sıranın titremesiyle onun bedeninde oluşan sarsıntı bana ulaşıyordu. Zavallı kızcağz beni sevebilir miydi? Benden nefret etmesi bir yana, eğer aptalların birini küçük görmesi olasıysa tam anlamıyla küçük görüyordu beni. Çünkü orangutanlardan farklı bir görünüşüm yoktu. Rütbem, aldığım madalyaların omuzlarımı, göğsümü süslemesine karşın sivilceli, kıllı, ablak suratıyla çirkin bir hayvana benziyordum. Sürekli nezle oluşumdan, içkiye düşkünlüğümünden burnum pathcan gibi şişti. Hantallıkta aylardan geri kalmazdım. Ruhsal nitelikler yönündense övünülecek durumda değildim. Zoya henüz nişanım değilken ondan aldığım rüşvet utandırıyor beni. Kızcağza acıdığım için konuşmamı yarıda kesmiştim.

- Gelin, bahçeye çıkalım. Burası havasız, dedim.

Ağaçlar arasındaki yoldan yürüdük. Kameriyeden çıktığımızı gören annelerimiz, babalarımız kendilerini çalıların arkasına attılar. Ay ışığı Zoya'nın yüzüne vuruyordu. O zaman budalanın biri olmama karşın kızın güçsüzlüğünden ileri gelen sevimliliği kaçmadı gözümden.

İçimi çekerek;

- Bülbül ötüyor, sevgilisinin gönlünü eğlendiriyor, dedim. Ya ben ne zaman birini eğlendireceğim?

Kızcağz kızardı, gözlerini önüne eğdi. Böyle rol yapması öğretilmişti ona. Yüzümüz ırmağa dönük, sıraya oturduk. İrmağın karşı yakasında beyaz bir kilise, kilisenin arkasındaysa Zoya'nam gönlünü çalan Bolnitsin adındaki memurun oturduğu, Kont Kuldarov'un kocaman evi yükseliyordu. Zoya oturur oturmaz gözlerini

o eve dikti. Onun bakışları karşısında yüreğim cız etti, kendime acıdım. Ey, anam-babam olacak insanlar; sizde hiç anlayış, insaf yok mu? Cehennemde çatır çatır yanmaktan korkmuyor musunuz?

- Mutluluğum bir kişinin elinde, diye sürdürdüm konuşmamı. O kişiye karşı özel duygular, büyük bir hayranlık besliyorum. Gönlümü ona verdim... Ama o beni sevmiyorsa ben... öldüm, bittim demektir. İşte o kişi sizsiniz... Peki, sizin bana karşı duygularınız nedir? Siz de sevebilir misiniz beni? Daha doğrusu seviyor musunuz?

- Seviyorum...

İtiraf edeyim, onun bu sözü beni irkiltti. Oysa ben neler beklemiştim! Nişanlım başkasını sevdiği için bana ret yanıtı vereceğini sanıyordum. Ummadığım bir durumla karşı karşıyaydım şimdi. Kızcağzın birtakım zorlukları göğüslemeyi göze alamadığı belliydi.

Tir tir titreyerek ve ağzımdan dökülen sözlerin ne anlama geldiğini bilmeyerek;

- Doğru değil! dedim. Zoya Andreyevna, iki gözüm, inanmayın demin söylediklerime! Sizi sevmiyorum! Eğer seviyorsam kahrolayım! Üstelik siz de beni sevmiyorsunuz. Bizim yaptığımız düpedüz saçmalık!

Oturduğumuz sıranın çevresinde fır fır dönüyordum.

- Yapmamalıyız bunu! İkimiz de güldürtü oynuyoruz. Bizi birbirimizle zorla evlendiriyorlar. Mal-mülk kaygısıyla oluyor bu maskaralık, sevginin bunda yeri yok! Sizi aldatmaktansa boynuma taş bağlayıp kendimi suya atarım daha iyi! Analarımızın, babalarımızın bizi zorlamaya hakları var mı? Kölesi miyiz biz onların? Hayır, evlenmeyeceğiz! İnat olsun diye evlenmeyeceğiz! Şimdiye dek onları dinlediğimiz yeter! İşte şimdi yanlarına gidip seninle evlenmeyeceğimi söyleyeceğim!

Zoya'nın gözleri birdenbire kurudu, ağlamayı bıraktı.

- Ben de sizin başka kızı sevdiğinizi biliyorum. Sizin de gönlünüz Matmazel Debe'de.

- Evet, Matmazel Debe'yi deli gibi seviyorum. Gerçi kendisi başka bir mezhepten, üstelik varlıklı değil. Ona gönül vermemin nedeni akıllı oluşu, daha başka erdemleridir. Annem-babam isterlerse beni lanetlesinler, gene de evleneceğim o kızla. Onu yaşamımdan çok seviyorum. Onsuz edemem. Onunla evlenmedikten sonra yaşamının ne anlamı kalır? Gidiyorum işte. Gelin, bizimkilere birlikte söyleyelim. Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Beni öyle rahatlatınız ki?

Duyduğum mutluluktan dolayı Zoya'ya teşekkür üstüne teşekkür ediyordum, o da benden aşağı kalmıyordu. Büyük bir sevinç içinde ve mihnetle ben onun ellerini, o benim saçımı, kılı yüzümü öpmeye, birbirimize iltifatlar yağdırmaya başladık. Hatta bir ara terbiye kurallarını unutup onu kucaklayıverdim. Diyebilirim ki, birbirimizi sevmediğimizi söylemekten duyduğumuz mutluluk, başkalarının karşılıklı sevgilerini bildirmelerinden duydukları mutluluktan daha büyüktü. İkimiz de sevinçten uçarak, coşku içinde, yüzümüz pespembe, kararımızı bildirmek üzere bizim eve koştuk. Yolda birbirimizi yüreklendiriyorduk:

- İsterlerse sövsünler, dövsünler, hatta evden kovsunlar!

Evin girişinde eşikte bizi bekler bulduk onları. Yüzlerimizdeki sevinci, mutluluğu görünce uşağa işaret ettiler. Uşak koşup şampanya getirdi. Ben ellerimi sallamaya, karşı koymaya, şamata çıkarmaya başladım. Zoya bağırdı, zırlayarak ağladı. Büyük bir gürültü koptu, şampanyayı içemediler.

Gene de evlendirdiler bizi.

Şimdi evliliğimizin gümüş yıldönümünü kutluyoruz. Birlikte tam 25 yıl uçup gitmiş. Başlangıçta zor yıllar geçirdik. Hep azarladım Zoya'yı, gerektiğinde patakladım, istemeye istemeye sevdim. İstemeye istemeye çocuklarımız oldu. Sonra... yavaş yavaş alıştık birbirimize...

Şu an Zoyacık arkamda ayakta duruyor; elleri omuzlarımda, tepemdeki dazlağı öpüyor.

KORKUNÇ BİR GECE

İvan Petroviç Panihidin (1) sarardı, lambanın fitilini kıstı, heyecanlı bir sesle anlatmaya başladı:

- 1883 yılı Noel gecesi, şimdi rahmetli olan bir arkadaşımın evinde geç vakte kadar ruh çağırma oturumuna katıldıktan sonra eve dönüyordum. Koyu mu koyu, göz gözü görmez bir karanlık vardı. Sokak fenerleri yanmadığı için önümü seçemiyor, neredeyse el yordamıyla yolumu buluyordum. Moskova'nın gömütlüklerinin (2) bulunduğu mahallede, yani Arbat semtinin dip köşesinde Trupov (3) adlı memur arkadaşımın yanında kalıyordum... Kafamın içi ağır, karmakarışık düşüncelerle doluydu.

"Sana öbür dünyaya yol gözüktüyor... Tövbe etmeden gitme!"

İşte ruhunu çağırmayı başardığımız Spinoza'nın bana ulaştırdığı ileti buydu.

Büyük filozoftan, hakkımda bildiklerini bir daha yinelemesini istediğimde parmaklarımızı bastırdığımız çay tabağı aynı yazıyı yazdıktan sonra şunu da ekledi:

"Bu gece öleceksin!"

Aslında ruhlara, isprizmaya filan inanmam, gelgelelim ölüm düşüncesi, daha doğrusu öleceğimle ilgili açıklamalar canımı sıkmaya yetmişti... Siz ne dersiniz, baylar, her ne kadar ölüm kaçınılmaz, doğal bir olguysa da birisi yakında öleceğinizi söylese hanginizin tüyleri ürpermez? O zaman da öyle, buz gibi soğuk havada, göz gözü görmez karanlıkta yolumu bulmaya çalıştığım, tepemde azgın fırtınanın hüznü hüznü uluduğu, yağmur damlalarının kudurmuşçasına savrulduğu, çevremde tek canlı varlık görmediğim, tek insan sesi işitmediğim böyle bir gecede yüreğimi anlatılmaz bir korku sarmıştı.

Saçma inançlara pabuç bırakacak bir insan olmadığım halde korkudan ne arkama, ne de iki yana bakabiliyor, habire yürüyordum... Başımı arkaya çevirsem "ölüm" denen şeyi hortlak kılığında karşımda görüvereceğim sanıyordum.

Panihidin derin bir soluk aldı, bir bardak su içtikten sonra anlatmasını sürdürdü:

- Yüreğimi dolduran, kaynağı belirsiz, ama hepinizin çok iyi anlayacağı korku, Trupov'un oturduğu apartmanın dördüncü katına çıktıktan, benim kaldığım odanın kapısını açıp içeri girdikten sonra da yakamı bırakmadı. Bekar odam zindan gibi karanlıktı. Rüzgâr sobanın içinde de uğulduyor, sanki sıcak odaya onu

da almamı istercesine hava deliğinin kapağını zangır zangır titretiyordu.

Gülümseyerek, "Eğer Spinoza'ya inanmak gerekirse bu gece, rüzgârın inlemesini dinleye dinleye öleceğim. Ne korkunç!" dedim kendi kendime.

Bir kibrit bulup çaktım. Rüzgâr kudurmuşçasına saldıracak evin çatısına yüklendi, aynı anda da hüznü iniltisi öfkeli kükremelere dönüştü. Aşağıdaki katlardan birinde sürgüsü kopan bir panjur kanadı duvara hızla çarptı, hava deliğinin kapağı imdat istercesine acı acı gıcırdadı...

"Böyle bir gecede vay evsizlerin haline!" diye düşündüm.

Ama bu tür düşüncelere dalmanın sırası değilmiş... Kükürtlü kibrit mavi aleviyle parladığında odaya şöyle bir göz attım, aynı anda da beklenmedik, korkunç bir görüntüyle karşılaştım. Keşke rüzgârın saldırısı kibrit alevini püf diye söndürseydi. O zaman belki gözlerim bu görüntüyle karşılaşmaz, tüylerim diken diken olmazdı. Korku içinde çığlık attım, kapıya doğru birkaç adım geriledim, büyük bir şaşkınlık ve ürpertiyle gözlerimi kapadım.

Odanın ortasında bir tabut duruyordu.

Mavi alevin parlaması uzun sürmemişti, ama tabutu açık seçik görmüştüm. Tabutun pırıl pırıl parlayan, sırma işlemeli pembe bir örtüsü, bunun üstünde de ıslık ıslık yaldızlı bir haç vardı. Yeryüzünde öyle şeyler olur ki, baylar, onu bir saniye gördüğünüz halde belleğinize çakılır. Tabut da öyle oldu. Onu bir anlığın görmüştüm, ama şimdi bile tüm ayrıntılarıyla anımsıyorum. Orta boylu bir insan için yapıldığı belliydi, pembe örtüsüne bakılırsa bir genç kız içindi. Sırma işlemeli örtüsü, tunç tutamakları, alttaki destekleri ölenin zengin bir aileden olduğunu gösteriyordu.

Arkama bakmadan dışarı fırlamışım. Ne bir şey düşünebiliyor, ne de aklıma başka bir şey geliyordu... Anlatılmaz bir korku içinde, yıldırım hızıyla merdivenlerden aşağı koşmaya başladım... Basamaklar, merdiven sahanlığı, her yer karanlıktı. Kürkümün etekleri ayaklarıma dolana dolana koşarken nasıl oldu da basamaklardan yuvarlanıp kafamı yarmadım, hâlâ şaşıyorum. Kendimi sokakta bulunca ıslak bir fener direğine yaslandım, biraz yatışmaya çalıştım. Yüreğim küt küt atıyordu, soluğum tıkanacak gibiydi...

Panihidin'i dinleyenlerden bir bayan lambanın fitilini açarak ona daha çok sokuldu. Beriki anlatmasını sürdürdü:

- Odamda kuduz bir köpek, bir hırsız görsem ya da ansızın yangın çıksa bu derece korkmazdım. Tavan çökse, döşeme yarılsa, duvarlar çatlasa gene öyle... Çünkü bunların hepsi olabilecek şeylerdi. Ama tabut oraya nereden gelebilirdi? Odanın içinde böyle bir şeyin ne işi vardı? Bir kadın, hem de anlaşıldığına göre genç, soylu bir kız için yapıldığı belli, pahalı bir tabut nasıl olur da küçük bir memurun odasına bırakılabilirdi? Boş muydu, yoksa içinde ceset mi vardı? Beklenmedik, ürkütücü ziyaretiyle beni şaşkına çeviren, zamansız ölmüş bu zengin bayan kimdi? İşkence verici bir giz!..

"Eğer bu bir mucize değilse yüzde yüz cinayettir" düşüncesi doğdu zihnimde. Gene de bu durumu açıklayamıyordum. Ben yokken odanın kapısı hep kilitli dururdu, anahtarın yeriniyse yalnızca yakın arkadaşlarım bilirlerdi. Tabutu onlar getirip koymuş olamazlardı. Bir olasılık vardı, o da tabutçunun onu yanlışlıkla oraya getirip bırakmasıydı. Belki bırakacakları katı ya da odayı şaşırmışlardı. Ancak bunun böyle olması da zordu, çünkü tabutçular yaptıkları işin parasını, getiren kişiye bahşişini almadan gitmezdi.

"Çağırdığımız ruh öleceğini haber vermişti. Sakın tabutu da o göndermiş olmasın?" diye geçirdim içimden.

Baylar, önceden de söylediğim gibi, ispritzmaya inanmam, şimdi de inanmıyorum. Ancak böyle bir raslantı bir filozofu bile doğaüstü düşüncelere, hatta inançlara itebilir.

Bir yandan da, "Bunlar tümüyle saçma! Okullu bir çocuk gibi boşu boşuna korktum. Gördüklerim, göz yanılmasından başka bir şey değildi. Eve dönerken kafamda öylesine karanlık düşünceler vardı ki, sınırlarım zayıfladığı için odamda bir tabut gördüm. Bunda şaşılacak bir şey yok. Düpedüz göz yanılması, başka bir şey değil!" diye söyleniyordum.

Sokakta eskisi gibi yağmur yüzümü kamçılıyor, rüzgâr şapkamı uçuruyor, kürkümün eteklerini tartaklıyordu. Soğuktan iyice üşümüş, üstelik sırlıkam ıslanmışım. Sokakta duramazdım, sıcak bir yere gitmeliydim. Ama nereye? Eve dönsen tabutu bir kez daha görmek zorunda kalacaktım, bu da sınırlarımın dayanamayacağı bir şeydi. Çevremde tek canlı yaratık görmediğim, tek insan sesi duymadığım böyle bir gecede belki de içinde bir ölünün yattığı tabutla baş başa kalmca aklımı oynatabilirdim. Buz gibi soğuk bir havada, bardaktan boşanırcasına yağan yağmurun altında dikilmekse olacak şey değildi.

Düşündüm taşındım, arkadaşım Upokoyev'in (4) yanına gidip geceyi orada geçirmeye karar verdim. Tüccar Çerepov'un (5) Mertvets (6) sokağındaki pansiyonunda oturan arkadaşım Upokoyev'i hepiniz tanırırsınız, hani geçenlerde kendini öldürmüştü...

Panihidin böyle diyerek yüzünde biriken soğuk ter damlalarını sildi, içini çekerek anlatmasını sürdürdü:

- Ancak evine vardığımda arkadaşımı bulamadım. Kapısını birkaç kez çalıp evde olmadığını iyice anlayınca üst tereği elimle yokladım, orada bir anahtar buldum, kapıyı açıp içeri girdim. İlk işim ıslanan kürkümü çıkarıp atmak oldu. Karanlıkta el yordamıyla sediri buldum, kendimi hemen bunun üstüne bıraktım. Odada gene zifiri bir karanlık vardı. Pencerenin açık kalan hava kapağında rüzgârın iç karartıcı uğultusuyla içeri girmiş bir cırcır böceğinin tekdüze cırlıtısı duyuluyordu. O sırada Kremlin kiliseleri Noel ayını için çan çalmaya başladılar. Ben bir kibrit çaktım. Keşke çakmaz olaydım! Parlayan alev beni karanlık düşüncelerden kurtaracağı yerde, tam tersine, tüyler ürpertici, anlatılması zor bir dehşetin içine attı. O korkuyla avazım çıktığıncaya haykırdığımı anımsıyorum. Zangır zangır titreyerek kendimi odadan dışarı attım...

Arkadaşımın odasında da benim odamdakinin aynısı vardı: Bir tabut!

Yalnız onun odasındaki benim odamda gördüğümün neredeyse iki katı büyüklüğündeydi, koyu kahverengi örtüsünün daha iç karartıcı bir görünüşü vardı. Hadi, gelin de işin içinden çıkın! Tabut oraya nasıl gelmişti? Bunun gene bir göz yanılması olduğu kesindi. Girdiğim her odada tabut bulunacak değildi ya! Anlaşılan, sınırlarımın iyice yıpranması sonucunda abuk sabuk şeyler görmeye başlamışım. Şimdi nereye gitsem karşımda bir tabut, ölülerin konulduğu o korku verici nesneyi görecektim. Bu duruma göre aklımı oynatıyordum, "tabutomani" adı verilebilecek bir hastalığın pençesine düşmüştüm. Delirmemin nedeniniyse uzun uzadıya araştırmanın gereği yoktu, ruh çağırma toplantısıyla Spinoza'nın söylediklerini anımsamak yeterdi...

Korku içinde, "Amanın, aklımı oynatıyorum! Tanrım, şimdi ben ne yapacağım?" dedim, başımı ellerimin arasına aldım.

Beynim zonkluyordu, tir tir titreyen bacaklarımın üzerinde zar zor durabiliyordum. Kürksüz, şapkasız, sokağın ortasında kalakalmışım. Sağanak bütün şiddetiyle sürüyor, soğuk iliklerime işliyordu. Kürkümler şapkamı almak için pansiyona dönsen; bu tümüyle olanaksız, gücümün yetmeyeceği bir şeydi. Çünkü artık iyice korkunun etkisine girmiştim. Gördüğüm tabutların bir göz yanılması olduğunu bildiğim halde kendimi korkunun pençesinden kurtaramıyordum. Sırtımdan soğuk terler boşanıyordu, dehşetten tüylerim ayağa kalkmıştı.

Panihidin;

- Ne yapacağımı iyice şaşırmışım, diye sürdürdü konuşmasını. Aklımı oynatmama ramak kalmıştı. Üstelik üşütüp yatağa düşecektim. Bereket versin, tam o sırada, benimle birlikte ruh çağırma oturumuna katılan arkadaşım Doktor Pogostov (7) geldi aklıma, kendisi az ileride Miortvıy (8) Sokağı'nda oturuyordu. Doğruca onun evine yöneldim. Arkadaşım Pogostov henüz şu zengin tüccar kızıyla evlenmemişti, bakanlık müsteşarlarından Kladbişçenksi'nin (9) pansiyonunda, beşinci kattaki bir odada kalıyordu.

Kladbişçenksi'nin pansiyonunda sinirlerimin yeni bir işkenceye katlanması alnımın yazısıymış. Merdivenleri tırmanmaya başlamışım ki, korkunç bir gürültüyle irkildim. Ayaklarıyla gümbür gümbür sesler çıkararak, kapılara çarparak birisi yukarıdan aşağıya koşuyordu.

- Nerdesin, kapıcı? Çabuk buraya gel! diye haykırıyordu bir yandan da.

Bir dakika sonra sırtında kürkü, başında tepesi çökmüş silindir şapkasıyla bir karaltının merdivenlerden aşağı hızla süzüldüğünü gördüm. Arkadaşım Pogostov'dan başkası değildi bu.

- Pogostov, neler oluyor? Bir şey mi var? diye sordum.

Arkadaşım koşmayı bırakarak titreyen elleriyle ellerime sarıldı. Yüzünde renk kalmamıştı, soluk almakta güçlük çekerken zangır zangır titriyordu. Tedirgin bakışları bir yerde duramıyor, göğsü kalkıp kalkıp iniyordu...

Boğuk bir sesle;

- Siz misiniz, Panihidin? diye sordu. Durun bakalım, gerçekten siz misiniz? Niye yüzünüz mezar kaçkınları gibi solgun? Sakın siz bir hortlak olmayasınız. Aman Tanrım, korkunç bir durumdasınız! Ne oldu size?

- Ama sizde de bet beniz kalmamış. Neler oluyor, Tanrı aşkına?

- Hiç sormayın, azizim! İzin verin de biraz soluklanayım.. Eğer karşımdaki göz yanılgısı değil de gerçekten sizseniz, size rasladığıma çok sevindim. Kahrolası ispritizma toplantısı! Sinirlerim öylesine bozulmuş ki, eve döndüğümde odamda ne gördüm, biliyor musunuz? Bir tabut!

Kulaklarıma inanamıyordum, bir daha söylemesini istedim. Arkadaşım ayakta duramadığı için bir basamağa oturdu.

- Evet, yanlış duymadınız. Tabut, gerçek bir tabut... Ben ödleğ bir adam değilim, ama iblis bile ispritizma denemesinden sonra odasında bir tabutla karşılaşsa tüyleri diken diken olurdu herhalde.

Dilim dolaşarak, kekeleyerek ben de doktora gördüğüm tabutları anlattım.

Gözlerimiz belermiş, ağızlarımız şaşkınlıktan bir karış açık, birbirimizin yüzüne baktık. Sonra hortlak ya da düşte olmadığımızı anlamak için birbirimize çimdik attık.

Doktor;

- Ben acı duyduğuma göre herhalde siz de duymuşsunuzdur. Bu durumda ikimiz de uykuda değiliz, düş görmüyoruz. Öyleyse odadaki tabutlar gerçektir, göz yanılgısı olamaz. E, şimdi ne yapacağız?

Tam bir saat dondurucu merdivenlerde oturup tahminler, varsayımlar ileri sürerek iliklerimize değin üşüdükten sonra korkuyu bir yana bırakıp kapıcıyı uyandırmaya, onunla birlikte doktorun odasına gitmeye karar verdik. Dediğimiz gibi de yaptık. Odaya çıktığımızda bir mum yaktık; gerçekten de beyaz örtülü, sırma saçaklı, püsküllü bir tabut tam ortada duruyordu. Kapıcı dindarca ıstavroz çıkardı.

Doktorun yüzünün kanı çekilmişti, tir tir titriyordu.

- Bakalım tabut boş mu, yoksa içinde biri var mı? Şimdi anlarız, dedi.

Gene de bir türlü kapağı açmaya karar veremiyorduk. Sonunda doktor eğildi, korkudan dişleri kenetlenmiş bir halde kapağı yavaş yavaş kaldırdı, üçümüz birden tabutun içine baktık...

Tabut bomboştu...

İçinde ölü yoktu ama orada şu mektubu bulduk:

"Azizim Pogostov! Kayınbabamın işlerinin bozulduğunu biliyorsun. Boğazına dek borca batmış durumdadır. Yarm, öbür gün eşyalarını haczetmeye gelebilirler. Bu, hem onun, hem de benim ailemizi yok etmeye, namusumuzu lekelemeye yeter. Ben onuruna düşkün bir adamım. Dün yaptığımız aile toplantısında kaynatamın değerli, para eder nesi varsa saklamaya karar verdik. Adamcağzın tüm varlığı tabutları olduğu için (Bildiğin gibi kendisi kentimizin en iyi tabut ustasıdır.) bunların en değerlilerini seçtik. Bir dost olarak bize yardım etmeni istiyorum, desteğini bizden esirgeme, malımızı, onurumuzu kurtar! Bunu bizden esirgemeyeceğini umarak, aziz dostum, geri isteyinceye dek odanda kalması için bir tabut gönderiyorum. Yakın arkadaşlarımın, dostlarımın yardımı olmazsa mahvolacağımız yüzde yüz. Tabut sende en fazla bir hafta kalacaktır. Gerçek dost bildiklerime birer tane gönderiyorum. Sizlerin gönlüyüceliğinize, iyilikseverliğinize güvenim sonsuzdur. İvan Çelyustin" (10)

Bu olaydan sonra ben sinir kliniğinde tam üç ay tedavi gördüm, tabutçunun güveyi dostumuzsa hem onurunu, hem de kaynatasının mal varlığını kurtardı. Şimdi kendisi de bir cenaze işleri bürosu açtı; gömüt taşları, üzeri yazılı mermer levhalar satıyor. Şu sıralar işleri iyi gitmiyormuş. Şimdi her akşam odama girerken karyolamın dibinde mermer bir yazıt ya da katafalk bulacağım diye ödüm patlıyor...

YAĞMURDAN KAÇARKEN

DOLUYA TUTULDU

Avukat Kalyakin katedral korosunun şefi Gradusov'un (11) odasında oturmuş, Gradusov adına sulh mahkemesinden gelen celp kâğıdını elinde evirip çevirerek bazı açıklamalarda bulunuyordu:

- Siz ne dersiniz deyin, Dosifey Petroviç, bütün kusur zatı alinizde. Size saygım sonsuz, bana karşı gösterdiğiniz yakınlığı takdirle karşılıyorum, gene de üzülererek belirtiyim ki, bu işte haksızsınız. Evet, haksızsınız. Müvekkilim Derevyashkin'e (12) hakaret ettiğiniz bal gibi ortada. Ne diye hakaret ettiniz ona?

Yüzünden lanet okunan, uzun boylu, basık alınlı, kalın kaşlı, göğsünde tunç bir madalya sallanan yaşlı

Gradusov öfkeli bir sesle;

- Ne hakaret etmesi! dedi. Ona hakaret etmedim ki! Yalnızca biraz ahlak dersi verdim, o kadar. Budalalara ahlak dersi vermez, onları yola getirmedikse şu dünyada rahat yüzü göremeyiz.

- Ama, Dosifey Petroviç, siz ahlak dersi filan vermemiş, düpedüz hakaret etmişsiniz. Dilekçesinde belirttiğine göre herkesin önünde yüzüne "sen" diye bağdıktan sonra ne alçaklığını bırakmışsınız, ne eşekliğini... Bir keresinde de elinizi kaldırıp fiilen hakaret yolunu seçmişsiniz.

- Anlamadım! Adam hak etmişse dövmekten başka çıkar yol var mı?

- Ama şunu iyi bilin ki, buna hiç hakkınız yok!

- Benim hakkım yokmuş? E, bağışlayın ama bunu benim külahıma anlatın! Böyle lafları yutmam ben! Bu adam piskoposluk korosundan kapı dışarı edildikten sonra gelip benim koroma girdi, orada tam on yıl çalıştı. Bilmek istersiniz diye söyleyeyim ki, ben onun kurtarıcısı, velinimetini sayılırım. Onu ben de koromdan kovdum diye bana kızdıysa bunda tümüyle kendisi suçludur. Felsefeyle uğraşmak ona mı düşmüş? Felsefeyle ancak akıllı başında, yükseköğrenim gören kişiler uğraşabilir. Eğer sen budalaysan, aklın her şeye ermiyorsa kapa çeneni, otur oturduğun yerde! Ağzını açma da akıllı insanların söylediklerine kulak ver! Ama bizimkisi fırsatını buldukça zırlamaktan geri durmaz. Tam koro ilahi söylemeye ya da ayine başlayacağı zaman Bismark'tan, Gladstone'dan dem vurur. İnanır mısınız, salak herif bir gazeteye bile abone olmuş, her gün alıyormuş... Gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz, Türk - Rus Savaşı yüzünden kaç kez tokatladım düzüyü! Koro ilahi söylerken o, tenorların kulağına eğilmiş, bizimkilerin Türk zırhlısı "Lütfi Celil'i mayınla havaya nasıl uçurduklarını anlatıyor. Söyler misiniz, bu ne demek oluyor? Bizimkilerin zafer kazanması insanın hoşuna gider elbet, ama ilahi söylememek için bir neden değildir bu... Ögle ayını bitsin, ondan sonra konuş konuşabildiğin kadar. Sözün kısıası, domuzun biridir o herif!

- Demek oluyor ki, ona daha önce de hakaret ediyordunuz!

- Ama eskiden gücenmiyordum ki... Bunları kendi iyiliği için söylediğimi biliyor, sesini çıkarmıyordu. Büyüklerine, velinimetine karşı gelmenin günah olduğunun bilincindeydi. Ama ne zaman emniyette göreve girip yazıcılığa başladı, artık hepsine paydos! Tafrasından yanına varılamaz oldu. "Ben ilahici değilim, memurum" diyor da başka bir şey söylemiyordu. Bu arada "Evrak memurluğu sınavına gireceğim!" diye tutturdu. Ben de dedim ki "Sen budalaların birisin. Felsefe yürüteceğine burnunu silsen daha iyi edersin. Rütbe, mevki düşünmek senin neyine? Sana rütbe düşünmek yerine boynunu büküp bir köşede oturmak daha çok yaraşır." Ama laflarım kafasına girmiyor ki! Sözün gelişi şu son olayı ele alalım. Beni mahkemeye verişinin asıl nedenini biliyor musunuz? Bu adam hödük oğlu hödük değil de nedir?.. Samopliuyev'in (13) meyhanesinde oturmuş bizim katedralin zangocuyla çay içiyorduk. İçerisi öyle kalabalıktı ki, iğne atsan yere düşmez! Baktım, bu düzü de orada, yazıcı arkadaşlarıyla birlikte bir şeyler zıkkımlanıyor. İki dirhem bir çekirdek, cakası da yerinde ha! Ellerini havaya kaldıra kaldıra konuşup duruyor. Neler söylediğini merak edip kulak kabarttım. A, bizimki bu sefer de kolerayı diline dolamış, felsefe yürütmüyor mu? Siz olsanız ne yaparsınız? Sesimi çıkarmadım, dişimi sıktım... "Anlat bakalım, anlat, dilin kemeği yok nasıl olsa!.." dedim kendi kendime. Ama şu işe bakın ki, tam o sırada meyhanenin laternasını çalmaya başladılar. Bizim hödüğün duyguları kabarmış olacak ki, ayağa kalkıp arkadaşlarına şöyle seslendi: "Uygurluk, ilerleme adına içelim! Ben, ülkemin öz oğlu, yurtsever bir Slavcıyım! Yurdumun uğruna her güçlüğü göğüs germeye hazırım! Kendine güvenen varsa çıksın karşıma! Bilek güreşinde kim gelirse yeneceğim!" Böyle diyerek masaya bir yumruk indirdi. Eh, artık bu kadarına dayanamadım. Yanına yaklaşıp nazıkçe, "Bana bak, Osip! Sen eşeğin birisin, hiçbir şeye aklın ermez. O bakımdan otur oturduğun yerde, çeneni de kapat! Yalnızca okumuş, akıllı adamlar tartışmaya girebilirler, senin böyle şeylere hakkın yok! Çünkü sen bir hiçsin, sıfırsın!.." dedim. Ben ona bir söyledim, o bana on karşılık

verdi. Açtı ağzını yumdu gözünü... Oysa benim söylediklerim onun iyiliği içindi. Buna karşılık aptal herif ne yaptı? Tuttu beni mahkemeye verdi.

Kalyakin içini çekti.

- Dosifey Petroviç, işte dilinizi tutamadığınız için, bakın, başınıza ne işler açtınız! Çoluk çocuk sahibi, saygıdeğer bir kişisiniz. Mahkemeye gelip gitmelerden, dedikodulardan, ağız dalaşlarından, belki de tutuklanmaktan kurtulamayacaksınız. Bu işi fazla uzatmadan bitirmek gerek. Bakın, size ne diyeceğim! Bugün akşam üzeri, saat altıya doğru Samopliuyev'in meyhanesine gidelim; yanlarında ona hakarete bulunduğunuz yazıcılar, tiyatro oyuncularını yanındayken Derevyashkin'den özür dilersiniz. Böyle yaparsanız dava dilekçesini geri aldırırım ona. Anladınız mı? Böylesi daha iyidir, Dosifey Petroviç, kabul edeceğinizi sanıyorum. Bu çözüm yolunu dostunuz olarak açıkladım size. Müvekkilim Derevyashkin'e hakaret ettiniz, herkesin önünde onu kepezeye çevirdiniz, daha da önemlisi onun gururuyla oynayıp duygularıyla açıkça alay ettiniz... Biliyor musunuz, bu zamanda böyle şeyler yapılmaz. Daha dikkatli davranmak gerekir. Sözlerinize öyle bir anlam vermişsiniz ki, nasıl söyleyeyim... günümüzde... şey... pek uygun kaçmıyor... Şimdi altıya çeyrek var. Benimle gelecek misiniz?

Gradusov gitmemek için direndi, ama Kalyakin onun sözlerinin taşıdığı "anlam"ı, bu "anlam"dan doğacak sonuçları öyle keskin çizgilerle ortaya koydu ki, koro şefi korkarak gitmeye razı oldu.

Meyhaneye giderlerken avukat;

- Dikkat edin, gönül alıcı sözlerle özür dileyin, diye akıl veriyordu. Yanına gidip, "Sizden" diye başladıktan sonra, "özür diliyorum... sözlerimi geri aldım." filan dersiniz...

Meyhaneye vardıklarında her zamanki müşterilerin çoğunlukla geldiğini gördüler. Akşam oldu mu, çay bira içmek isteyen bütün orta halliler orada toplanırlardı. Bu sefer de esnaf takımı, sanatçılar, memurlar, yazıcılar masaları doldurmuşlardı. Derevyashkin yazıcıların arasına oturmuştu. İlk bakışta yaşı anlaşılmayan, sinek kaydı tıraşlı, baykuş gözlü bir adamdı Derevyashkin. Fırça gibi sert saçları vardı, onu görünce çizimlerini fırçalamak gelirdi insanın aklına. Yüzünün mutlu görünüşünden bu yüzün sahibinin hem ayyaş, hem kalın sesli, hem de aptal olduğu kanısına varırdınız. Yalnızca onun aptallığı kendini dünyanın en akıllı adamı sanacak derecede değildi. Koro şefinin içeri girdiğini görünce Derevyashkin azıcık yerinden doğruldu, kedi gibi bıyıklarını oynattı. Topluluk önünde özür dileneceğini daha önce öğrenmiş bulunan kalabalık sessizleşti.

İçeri girer girmez Kalyakin;

- Bay Gradusov razı oldu, dedi.

Koro şefi kalabalık arasından bazılarıyla selamlaştı, mendilini çıkarıp gürültüyle sümkürdü, kızara bozara Derevyashkin'e yaklaştı. Onun yüzüne bakmadan;

- Bağışlayın.. Buradaki bayların önünde geçen gün söylediğim sözleri geri alıyorum, dedikten sonra mendili cebine soktu.

Derevyashkin kalın sesiyle;

- Bağışlıyorum, dedi.

Oradakileri utku kazanmışcasına süzdükten sonra yerine oturdu.

- Bu bana yeter. Bay avukat, davanın düşmesi için gerekeni yapın, lütfen.

Gradusov rahat değildi.

- Evet, özür diliyorum. Bağışlayın! Can sıkıcı şeylerden hoşlanmam... Sana "siz" dememi mi istiyorsunuz, işte "siz" diyorum. Seni akıllı adam yerine koymamı mı istiyorsun? Ona da peki! Canım cehenneme, nasıl istiyorsan öyle olsun! Ben, kardeşim, kinci bir adam değilim. Senin gibi mendeburlara aldırdığım yok!

- Ama izin verin, özür dileyeceğiniz yerde sövüyorsunuz bana.

- Yahu, daha nasıl özür dileyeyim? İstediklerin yerine geldi ya! "Sen" diye konuşuyorsam alışkanlıktan ileri geliyor. bir de önünde diz çöküp yalvaracak değilim herhalde... Hem özür diliyorum, hem de bu işi kısa yoldan çözdüğüm için Tanrı'ya şükrediyorum. Mahkemelerde sürtecek vaktim yok benim. Ömrümde mahkemeye gitmiş değilim, gitmek de istemem... Sonra sana... size de tavsiye etmem.

- Size katılıyorum... Bu duruma göre, şimdi birlikte Ayastefanos Barışı onuruna birer kadeh içmeye ne dersiniz?

- Neden içmeyelim? İçeriz içeriz... Ancak sen, kardeşim Osip, domuzun birisin! Bunu sana sövmek için söylemiyorum. Lafın gelişi işte... dilim öyle alışmış... Domuzun tekisin sen, Osip! Piskoposluk korosundan kovduğum gün ayaklarım kapandığını ne çabuk unuttun? Sonra da tutup velinimetini şikâyetle kalkışıyorsun! Nah senin suratına!.. Bunları yaparken hiç utanmadın mı? Baylar, bu adamın yaptığı ayıp değil mi?

- İzin verin ama... gene sövmeye başladınız.

- Ne sövmesi? Ben sana öğüt veriyorum, yol gösteriyorum... Biz artık barıştık. Şunu son kez söyleyeyim ki, sana kesinlikle küfretmek niyetinde değilim. Velinimetini şikâyet eden senin gibi bir dangalakla neden uğraşacakmışım? Cehenneme kadar yolun var! Aslında seninle konuşmaya bile değmez. Elimde olmadan demin sana "domuz" demişsem gerçekten domuzsun da ondan... On yıldır yedirip içirdiği, nota öğrettiği için bir büyüğüne dua edeceğin yerde nankörçesine mahkemede dava açıyorsun, üstelik iblis avukatını üzerime salıyorsun.

Kalyakin gücenerek söze karıştı:

- Müsaade buyurun, Dosifey Petroviç! Size gelen iblis değil, bendim. Söylediklerinizde biraz dikkatli olun. Çok rica edeceğim!

- Ben sizi kastetmedim. Gelmek istiyorsanız her gün gelin bana, başımın üstünde yeriniz var. Ancak bir noktayı anlamış değilim: Hukuku bitirmiş, kültürlü bir adam nasıl oluyor da bu babahindiye öğüt verecek yerde onunla el ele verip bana karşı çıkıyor? Sizin yerinizde olsam bu herifi hapislerde çürütür, süründürürdüm. Sonra, ne diye kıızıyorsunuz bana? Özür diledik ya işte! Benden daha ne istiyorsunuz? Anlamıyorum, doğrusu... Baylar, tanıgım olun, ben özür diledim, bir daha da herhangi bir ahmaktan özür dileyecek değilim.

Osip öfkeden kısılan bir sesle;

- Ahmak sizsiniz! diyerek göğsünü yumrukladı.

- Ben mi ahmağım? Ben ha? Üstelik bunu bana sen söylüyorsun?

Böyle derken Gradusov pancar gibi kızardı, titremeye başladı.

- Ne cüretle bunu bana söyleyebiliyorsun? Öyleyse al sana! Bu tokat yetmez, bir de seni mahkemeye vereyim de gör gününü! Hakaret etmenin ne demek olduğunu anlatacağım sana! Baylar, hepiniz tanışım olun! Bay komiser, neye orada durmuş, bakıyorsunuz? Bu adam bana hakaret etti, işitmediniz mi? Aylık almayı biliyorsunuz da düzeni sağlamaya gelince niçin susuyorsunuz? Mahkeme denen şey herkes için vardır, bunu bilmiş olun!

Komiser, Gradusov'un yanına gitti, ama iş bununla kalmayıp büyüdükçe büyüdü.

Bir hafta sonra Gradusov sulh yargıcının karşısında oturuyor; Derevyashkin'den başka bir de avukata, polis komiserine hakareten yargılanıyordu. Başlangıçta kendisinin davacı mı, yoksa sanık mı olduğunu dahi anlamış değildi, ancak yargıç suçlarından dolayı "toplam" iki ay hapsine karar verince aklı başına gelerek acı acı güldü;

- Tuhaf şey! dedi. Hem hakaret görüyoruz, bu yetmiyormuş gibi bir de hapse atıyoruz! Bay yargıç, yargılama yasalara göre yapılmalı, aklınıza estiği gibi değil! Toprağı bol olası anneniz Varvara Vasilyevna olsa, bu Osip gibilerine bir güzel sopa çektirirdi. Siz ona arka çıkıyorsunuz. Böyle mendeburları haklı çıkarırsanız sonunda ne olur? Başkaları da aynı şeyi yaparlar... Bu durumda hakkımızı aramak için kime başvuracağız?

- Hüküm iki hafta içinde temyiz edilebilir... Gereksiz yere konuşmamanızı rica ederim. Gidebilirsiniz.

Gradusov anlamlı anlamlı göz kırptı.

- Bunu anlamayacak ne var? Bu zamanda yalnızca aylıkla geçinmek kolay değil. Geçimini kolaylaştırmak istiyorsan suçsuzu suçlu çıkarıp kodese tıkarırsın... Hep böyledir. İşin kötüsü, hakkını arayacak başka yer de yoktur...

- Ne dediniz?

- Hiç! Sözün gelişi öyle söylüyorum. Yani ne siz söyleyin, ne de ben anlatayım... Altın zincir bileğinizde diye sizi yargılayacak mahkeme yok mu sanıyorsunuz? Hiç merak etmeyin, sizin de boyunuzun ölçüsünü alırlar!

Hemen "yargıca hakareten" dava açıldı, ama piskopos işe karışarak dava dosyası hasıraltı edildi.

Hakkında verilen hükmü yargıtaya gönderen Gradusov kendisinin aklanacağından, Osip'in ise hapse gireceğinden tümüyle emindi. Yargıtayda onu dinledikleri sırada gene aynı kanıdaydı. Yargıçların karşısında dikilirken çenesini tuttu, gereksiz şöyler söylemekten kaçındı. Ama yargıçlar kurulu başkanı ona oturmasını söylediğinde birden alınarak;

- Koro şefinin kendi şarkıcısıyla yan yana oturduğu nerede görülmüş? diye söylendi.

Yargıçlar kurulu sulh mahkemesinin kararını onaylayınca Gradusov gözlerini kısarak homurdanmaya başladı:

- Ne? Ne buyurdunuz, efendim? Bundan bir şey anlamadım! Siz neden söz ediyorsunuz?

- Yargıtay, sulh mahkemesi yargıcının hükmüne uymuştur. Karardan hoşnut değilseniz senatoya başvurabilirsiniz.

- Ya, demek öyle! Bu çabuk, hem de adalete uygun kararınızdan dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım! Elbette tek aylıkla geçinmek zordur. Beni bağışlayın, ama rüşvet yemeyen mahkemeyi de buluruz biz!

Gradusov'un yargıtayda söylediklerinin hepsini burada anlatacak değilim. Şimdi de "yargıtaya hakaret"ten dolayı yargılanacak. Yakınları suçun onda olduğunu söylediklerinde Gradusov dinlemek bile istemiyor. Suçsuzluğunu üstelemekle kalmayıp, yolsuzlukları ortaya çıkarmasından ötürü er-geç kendisine teşekkür edileceğine inanıyor.

Onun bu inadı karşısında katedralin başpapazı elini umutsuzca sallayarak;

- Bu budalanın yola geleceği yok! Anlamıyor, kafası almıyor!

ÇIKAR İÇİN EVLİLİK

(İki bölümlük roman)

BİRİNCİ BÖLÜM

Dul Bayan Mımrına'nın Piatısobaçyi (14) Sokağı'ndaki evinde düğün şöleni düzenlenmişti. Çağrılıların sayısı 23 kişiye de bunlardan 8'i mide bulantısını ileri sürerek ağızlarına tek lokma koymuyorlar, masa başında pinekleyip duruyorlar. Mumlar, lambalar, bir meyhaneden kiralanan ayağı kırık avize konukların toplandığı odayı öylesine parlak ışıklarla aydınlatıyor ki, yemek yiyenler arasındaki bir telgrafçı kırtarak gözlerini süzüyor, ikide bir damdan düşercesine bol ışıktan söz ediyor. Elektrik ışığına, genelde elektriğe parlak bir gelecek biçtiği belli, ancak konukların onun sözlerine fazla aldındıkları yok.

Gelinin vaftiz babası tabağına bön bön bakarak:

- Bana kalırsa elektrik de, elektrik ışığı da dolandırıcılıktan başka bir şey değildir, diyor. Oraya bir kömür parçası sokarak bununla insanların gözünü boyamaya çalışıyorlar. Hayır, azizim, madem evlerimizi aydınlatacaksın, ben senin sahte kömürünü ne yapayım? Bana daha esaslı, daha yanıcı bir şey, ateşin kendisini ver, anlatabiliyor muyum? Uyduruk değil, doğal bir ateş olsun!..

Telgrafçı cakalı bir tavırla ona yanıt veriyor:

- Elektrik bataryasının içinde neler bulunduğunu görmüş olsaydınız başka türlü konuşurdunuz.

- Hayır, görmek bile istemiyorum! Madrabazlık bunların yaptıkları! Saf halkı dolandırıyorlar, kanını emiyorlar... Biz böyle şeyleri bilenlerdeniz... Bakın, delikanlı, her ne kadar adınızı öğrenmek onuruna erişmiş değilsem de, dolandırıcıları koruyacak yerde hem kendiniz içseniz, hem de başkalarının kadehlerini doldursanız daha iyi edersiniz.

Uzun boylu, fırça gibi sert saçlı bir genç olan güvey Aplombov (15) kısık, ince sesiyle:

- Babacığım (16), ben de sizinle aynı kandayım, diyor. Ama şimdi bilimsel konuları tartışmanın sırası değil. Ben de türlü türlü keşiflerden, bilimsel buluşlardan dem vurabilirim, ama bunun yeri mi burası? Sen ne dersin, ma chere?

Yanında oturan geline böyle soruyor.

Yüzünde düşünme erdeminden başka tüm erdemleri bulabileceğiniz gelin Daşenka birden kızarıyor.

- Onlar bilgin olduklarını göstermek istedikleri için hep anlaşılması zor konuları açıyorlar, diyor.

Masanın öbür ucunda oturan, Daşenka'nın annesi içini çekerek telgrafçı gence sitem ediyor:

- Çok şükür, bilgin olmadan da bunca yıl yaşadık! Tanrı'nın yardımıyla üçüncü kızımızı da iyi biriyle evlendiriyoruz. Madem bizler size göre okumuş değiliz, öyleyse ne diye evimize geldiniz? Kendi bilgin dostlarınızın yanına gitsenize!

Ortalığa bir sessizlik çöküyor. Telgrafçı ne diyeceğini bilmemektedir. Elektrik konusunun böyle garip bir yön alacağını nereden kestirsin adamcağız? Sofra başındaki sessizliğin düşmanca bir havaya bürünerek konukları ona karşı tavır almaya iteceğini düşünerek kendini savunmaya çalışıyor:

- Tatyana Petrovna, ailenize karşı her zaman saygı duymuşumdur. Demin elektrik konusunu açmışsam, amacım kendimi başkalarından üstün göstermek değildi. İçkinizi seve seve içerim, büyük zevktir benim için. Darya (17) İvanovya'ya iyi bir kısmet çıkmasını yürekten dilemişimdir her zaman. Bu devirde, Tatyana İvanovna, güvenilir bir erkeğe raslamak zordur. Şimdi herkes evlenme işinde çıkarımı gözetiyor, para en başta düşünülen nesne...

Güvey birden sinirlenerek gözlerini kırpıştırmaya başlıyor.

- Ne demek yani? Bana taş mı atıyorsunuz?

Telgrafçı ürküyor biraz.

- Kimseye taş attığım filan yok. Sözüm meclisten dışarı... Öylesine, genel anlamda söyledim. Hemen alınmayın lütfen. Sizin severek evlendiğinizi herkes bilmiyor mu sanıyorsunuz? Zaten aldığınız drahoma nedir ki?

Bu sefer Daşenka'nın annesi güceniyor.

- Yo, hiç de öyle değil! Siz fazla ileri gidiyorsunuz, azizim! Bin rublenin üstüne tam üç tane sabahlık, bir yatak, bütün şu gördüğünüz ev eşyasını veriyoruz. Böyle drahoma veren başka bir aile arayın, bakalım bulabilecek misiniz?

- Benim ağzımdan bu anlamda bir laf çıkmadı ki! Eşyalarınız gerçekten güzel! Güveyiniz durup dururken alındı da... Öyle bir şey dokundurmadığımı belirtmek istemişim...

Ancak gelinin annesi yatışacak gibi değildi.

- Öyleyse iki anlama çekilecek laflar kullanmayın! Öteden beri annenizi, babanızı tanır, saygı gösteririz; düğüne o nedenle çağırdık sizi. Ama siz abuk sabuk laflar ediyorsunuz... Madem Yegor Fyodoroviç'in çıkar için evlendiğini biliyordunuz, ne diye daha önce sesinizi yükseltmediniz? Bir yakınımız olarak gelir, "Böyle böyle, çıkarı için evlenmek istiyor." derdiniz.

Çok üzülen anne bu kez güveyine dönüp gözlerini kırpıştırarak;

- Sana gelince, iki gözüm, bu yaptığın çok ayıp! diyor. Kızımı yetiştirip büyüttüm. Gözüm gibi sakınıp bugünlere getirdim yavrucağımızı... Ama sen... sen yalnızca çıkarımı düşünüyorsun...

Güvey Aplombov masadan kalkıyor, fırça sertliğindeki saçlarını elleriyle tarıyor.

- Siz bu iftiraya inandınız mı? Çok, çok teşekkür ederim! Doğrusu, böyle bir kanıya vardığınız için sizi kutlarım!

Sonra telgrafçı gence dönüyor:

- Beni iyi dinleyin, Bay Blinçikov! (18) Tanıdık biri de olsanız, başkasının evinde rezalet çıkarmanıza göz yumamam! O nedenle buradan defolup gitmenizi rica edeceğim!

- Nasıl yani?

- Basbayağı, defolup gideceksiniz! Sizin de benim gibi namuslu bir adam olmanızı isterdim. Şimdi çıkıp gidin artık!

Arkadaşları güveyi yerine oturtuyorlar.

- Bırak canım, yeter artık! Bu kadar canını sıkmaya değer mi? Hadi, otur!

- Hayır, buna hakkı olmadığını göstermek istiyorum! Severe evlendiğimi bilsin! E, daha ne oturuyorsunuz? "Çıkıp gidin!" dedik ya size!

Şaşkına dönen telgrafçı genç masadan kalkarken;

- Ben ne yaptım ki? diyor. Şey... Bundan bir şey anladım... Peki, peki, hemen gidiyorum. Ama önce pike yelek için benden aldığınız üç rubleyi geri verin. Bir kadeh daha içtikten sonra gideceğim. Ama borcunuzu ödeyin önce!

Güvey arkadaşlarıyla uzun uzadıya fısıldaşiyor... Berikiler ceplerindeki bozuklukları birleştirip üç rubleyi denkleştiriyorlar. Güvey bu parayı telgrafçının önüne fırlatıyor, o da kokartlı resmi şapkasını güçlükle arayıp bulduktan sonra selam veriyor, hızla oradan ayrılıyor. Elektrik üstüne masum bir konuşmanın ne beklenmedik bir sonuç doğurduğunu görün işte! Neyse, yemek bitiyor, gecenin karanlığı iyice çöküyor. Terbiye görmüş yazarımız da düşlem (19) gücüne sıkı bir gem vurarak bu arada olup bitenler üzerine koyu bir bilinmezlik perdesi çekiyor. Pembe parmaklı Tanyeri, Piatisobaçyi Sokağı'nda Evlenme Tanrısı'na bir kez daha raslıyor ve roman yazarına ikinci bölüm için zengin veriler sağlıyor.

İKİNCİ VE SONUNCU BÖLÜM

Bulutlu bir güz sabahı. Henüz saat 8 olmamış, oysa Piatisobaçyi Sokağı'nda olağanüstü bir hareketlilik göze çarpıyor. Yaya kaldırımlarda polisler, kapıcılar telaş içerisinde koşturuyorlar; evlerin önlerinde toplanan aşçı kadınların morarmış yüzlerinde büyük bir şaşkınlık okunuyor... Bütün pencereler meraklı insanlarla dolu. Sokağı seyretmek için ortak çamaşır yıkama yerinin penceresinden dışarı uzanmış kadın başları birbirlerini şakaklarıyla, çeneleriyle ezecekler nerdeyse...

Bazı sesler duyuluyor şuradan buradan:

- Kar desem, kar değil... Bu nasıl bir şey, anlayamadım gitti...

Apartmanların çatılarından aşağıya savrulan kar benzeri beyaz beyaz şeyler her yeri dolduruyor, sağa sola uçuşuyor... Yaya kaldırımları bu beyaz şeylerle örtülü; sokak fenerleri, evlerin çatıları, kapı önlerindeki sıralar, yoldan gelip geçenlerin omuzları, şapkaları hep beyaz kırpıntılarla kaplanmış...

Çamaşır yıkayan kadınlar aynı yöne doğru koşan kapıcılara soruyorlar:

- Ne var? Ne olmuş, anlatsanıza!

Berikiler yanıt verecekleri yerde ellerini sallayarak koşmalarını sürdürüyorlar. Sonunda kapıcılardan biri geriye dönüyor, kendi kendine bir şeyler söyleyerek ellerini garip garip oynatıyor. Olayı yakından gördüğü, her şeyi bildiği nasıl da belli!

Çamaşırcı kadınlar soruyorlar:

- Ne olmuş, iki gözüm, anlatır mısın?

- Hiç sormayın! Dul Bayan Mımrına vardı ya, hani dün düğün yapıp kızını evlendiren! Güveyini kandırmış, bin ruble yerine dokuz yüz ruble drahoma vermiş.

- Peki, güvey ne yapmış?

- Deliye dönmüş, ne olacak! Açmış ağzını, yummuş gözünü, kadıncağza söylemediğini bırakmamış. Daha da öfkesini alamayınca kuş tüyü yatağın kılıfını yırtarak tüyleri pencereden dışarı atmış... Görmüyor musunuz şu uçuşan şeyleri? Sanki kar yağıyor.

O sırada:

- Götürüyorlar! Götürüyorlar! sesleri yükseliyor.

Mımrına'nın evinden bir insan kalabalığı sökün ediyor. Yüzlerinden üzüntü akan iki polis memuru en önde yürümektedir. Onların ardından da triko paltolu, silindir şapkalı güvey Aplombov... Delikanlının yüzünde, "Ben namuslu bir adamım, ama kimsenin beni aldatmasına izin veremem!" diyen bir anlam var. Genç adam ikide birde başını arkaya çevirerek:

- Durun, adalet size benim ne kıratta bir adam olduğumu gösterecek! diye homurdanıyor.

Daha geriden Tatyana Petrovna ile Daşenka yürüyorlar. Kalabalığın sonundaysa elinde defter tutan

kapıcıyla bir sürü çocuk göze çarpıyor.

Çamaşır yıkayan kadınlar önlerinden geçtiği sırada Daşenka'ya soruyorlar:

- Niye ağlıyorsun, gelin kız?

Soruyu onun yerine annesi yanıtlıyor:

- Döşeğe acıyor da... Tam on beş okka kuş tüyü koymuştuk, yavrum! Hem de ne tüy! Elimizle tek tek seçmiştik, arasında bir tanecik telek yoktu. Bu geçkin yaşında bu da mı gelecekti başıma!

Kalabalık köşeyi dönüyor, Piatisobaçyi Sokağı eski sessizliğine bürünüyor. Tüyler o günün bitimine değin havada uçuşup duruyorlar...

YAŞAYAN TARİHLER

Valilik danışmanı Şaramıkin'in odası hoş bir loşluğa bürünmüş. Yeşil kalpaklı geniş tunç abajur duvarları, mobilyaları, insanların yüzlerini Ukrayna gecelerini anımsatan yeşil bir renge boyuyor... Şöminede sönmeye yüz tutmuş odun ateşi arada bir parlayıverince yüzlere yangın kıvılcığı vursa da bu durum odanın renk uyumunu bozmuyor, ressamların deyimiyle "genel hava" değişmiyor.

Memur tarzı favorilerine kır düşmüş, gök gözlü, uysal bakışlı, ileri yaşlarda bir bay olan Şaramıkin, yemeğini yeni yemiş bir adamın gevşekliği içinde şöminenin önündeki koltuğunda oturmaktadır. Yüzünden sevecenlik okunuyor, dudaklarına hüznü bir gülümseme yapışmış sanki. Onun biraz ilerisinde, kırk yaşlarında, babayiğit bir adam, vali yardımcısı Lopnev küçük bir kanepede ayaklarını şömineye doğru uzatarak otururken tembel tembel geriniyor. Piyanonun yanında Şaramıkin'in çocukları Nina, Kolya, Nadya, Vanya didişip duruyorlar. Bayan Şaramıkin'in odasının kapı aralığından ürkek bir ışık sızıyor içeriye. Orada, çalışma masasının başında otuz yaşlarında, alımlı, civelek bir kadın olan, Şaramıkin'in karısı, Kadınlar Derneği'nin başkanı Anna Pavlovna kitap okumakta; burun gözlüğünün arkasında canlı gözleri Fransızca romanın sayfalarında fıldır fıldır dolaşmaktadır. Romanın altında yıpranmış bir kâğıt göze çarpmaktadır, bir yıl önceki Kadınlar Derneği hesap bilançosudur bu.

Yumuşak bakışlarını kütüklerin kıvılcığına diken Şaramıkin:

- Eskiden kentimiz daha şanslıydı, dedi. Tanınmış sanatçılardan birini seyretmeden kışı geçirdiğimizi anımsamıyorum. Ayrıca ünlü oyuncuların, şarkıcıların uğrak yeri idi bizim burası. Ya şimdi öyle mi? Birkaç hokkabazdan, sokak şarkıcısından başkasını gördüğümüz yok. Bunlarla mı estetik zevkimizi gidereceğiz? Ormanda yaşar gibiyiz vallahi. Beyefendi, hani bir İtalyan ağılatı oyuncusu gelmişti... Adı neydi bakayım? Uzun boylu, esmer bir adamdı. Adı dilimin ucunda. Tamam, Luigi Ernesto de Ruggero! Ne büyük bir yetenekti! Söylediği her sözün ardından yer yerinden oynuyordu. Karım Anyutočka adama az destek vermedi doğrusu. Tiyatro salonunu o buldu, on temsilin biletlerini o sattı. Bunun karşılığında da adam bizimkine konuşma sanatını, mimikleri öğretti. Can adamdı, doğrusu. Kentimize gelmesinin üzerinden... yanılmıyorsam... on iki yıl geçti. Evet, tam olarak söyleyebilirim, on yıldan fazla değil. Anyutočka, bizim

Nina kaç yaşında?

Anna Pavlovna odasından seslenir:

- On. Niçin sormuştun?

- Hiç, şekerim. Bir şey için gerekti de... Kentimize uğrayan şarkıcılar birbirinden üstündü. Hani şu "tenore di grazia"yı (20) anımsıyor musunuz? Adı da Prilipçin'di. Sarışın, yakışıklı, sevimli bir adam. Tıpkı Parisliler gibi zarıftı davranışları. Hele yüzünün anlatımı ne denli etkileyiciydi! Ya o sesi, beyefendiciğim! Tek kusuru kimi notaları karnından çıkarması, "re"leri baş sesiyle söylemesi idi. Dediklerine bakılırsa, Tambirlik'ten ders almış. Kalabalık dinleyici topluluğuna konserler verdiği salonu ona Anyutoçka ile ikimiz bulmuştuk. Bunun karşılığında o da bize günler, geceler boyu şarkı söyledi, Anyutoçka'ya şan dersi verdi. Kentimize gelişi... yanılmıyorsam on iki yıl önceydi, büyük perhize raslıyordu. Hayır, hayır, daha çok oldu... Bende akıl mı kaldı ki! Anyutoçka, Nadeçka kaçında şimdi!

- On iki.

- Evet, on iki... Buna on ay daha eklersek tamı tamına on üç yıl eder. Diyorum ya, kentimizin sanat yaşamı o zamanlar çok daha canlıydı... Hayır dernekleri adına düzenlenen baloları anımsayın bir kere! Ne kadar güzeldi, değil mi? Şarkılar söylenir, piyesler oynanır, romanlar okunurdu. Savaştan sonraki günlerdi. Kentimize Türk tutsak subayların getirildiği sıralar Anyutoçka yaralıları adına bir gece düzenlemişti. O toplantı sonunda eline tam bin yüz ruble geçti. Yemin ederim, Türk subayları Anyutoçka'nın söylediği şarkılara bayıldılar; elini biri bırakıyor, öbürü öpüyordu. Keh keh keh! Asyalı ama değerbilir bir halk şu Türkler! Gece öylesine başarılı geçti ki, günceme bile düşmüşüm. Bin sekiz yüz yetmiş altıda mı olduydu bu, yoksa yetmiş yedide mi? Durun, Türklerin kentimize geldiği yıl hangisiydi? Anyutoçka, bizim Kolya kaç yaşına bastı?

Esmer yüzlü, kömür gibi kara saçlı, kara gözlü bir yumurcak olan Kolya soruyu kendisi yanıtladı:

- Yedisindeyim, babacığım.

Lopnev içini çekti, Şaramkin'i desteklercesine;

- Yaşlandık artık, eski enerjimiz kalmadı, dedi. İşte asıl neden bu. Kocadığımızı kabul etmeliyiz, azizim. Yeni girişimciler yok, biz eskiler de yaşlandık. Hani nerede içimizdeki o ateş? Gençlik yıllarında kent halkının can sıkıntısı çekmesine göz yummazdım... O zamanlar Anna Pavlovna'nın sağ koluydum... Hayır dernekleri adına balo mu verilecek, piyango çekilişi mi yapılacak, ya da kentimize gelen bir sanatçıya destek mi olunacak, her şeyi bırakıp işe girişirdim. Hele bir kış öylesine koşturmuş, çabalamıştım ki, yorgunluktan yatağa düştüm. O kış unutulabilir miyim hiç? Yangın felaketi geçirenler için Anna Pavlovna ile el ele verip yazdığımız oyunu anımsıyor musunuz?

- Evet, hangi yıldır hele?

- Aradan fazla geçmedi, canım. Bin sekiz yüz yetmiş dokuz muydu, neydi? Sanıyorum, seksendi. Söyler misiniz, sizin Vanya kaçında şimdi?

Anna Pavlovna odasından bağırdı:

- Beşinde.

- Demek şöyle böyle altı yıl olmuş... İşte azizim, o günler bambaşkaydı. İçimizden güç fişkırdı. O ateş

kalmadı şimdi.

Lopnev ile Şaramkin derin derin iç çektiler. Şöminede yanan kütükler son kez alazlandı, sonra yavaş yavaş külle kaplandı.

UNVANLAR KALDIRILDI

Su taşkımindan sonraki günlerden birinde, asteğmenlikten emekli toprak ağası Vıvertov, topoğrafya mühendisi Katavasov'u yurtluğunda (21) ağırlamaktaydı. Yemeklerini yedikten sonra sıra günün olaylarını konuşmaya geldi. Katavasov, kentte yaşayan biri olarak Vıvertov'a taze haberler getirmişti. Kolera salgınından, savaştan, hatta pay senetlerinin son günlerde bir kapık değer kazanmamasından söz etti. Vıvertov yeni bir şey işittikçe ah çekiyor, "Demek, öyle ha! Şuna bakın! Vay vay!" gibi sözlerle heyecanını belirtiyordu.

Biraz sonra merak edip sordu:

- Omzunuzda rütbe işareti göremiyorum. Semyon Antipç. (22) Neden acaba?

Topoğrafya mühendisi hemen yanıt vermedi. Bir süre suskun oturduktan, votkasını yudumladıktan sonra elini salladı.

- Boş verin, canım. Kaldırdılar...

- Demeyin! Nasıl olur? Çoktandır gazete okuduğum yok, o yüzden değişiklikleri öğrenemiyorum. Yoksa yalnızca sivil bakanlıklarda mı kaldırdılar rütbeleri? Ne dersiniz? Eğer öyleyse bir bakıma iyi olmuş. Çünkü erler sizleri subaylarla karıştırıp selam veriyorlardı. Bir bakıma da kötü. Neden derseniz, o gösteriş, o soyluluk yok şimdiki giyiminizde.

Topoğrafya mühendisi elini bir daha salladı.

- Aman canım, dış görünüşün ne önemi var? Dereceniz korunsun da, omzunuzda rütbeniz olmuş, olmamış hepsi bir. Ben böyle şeylere aldırمام. Ama size gelince, Pavel Antipç, hakkınızı yedikleri ortada. Ne denli üzülmeniz azdır.

- Nasıl yani? Kimin hakkını yemişler?

- Hani şu rütbenizin hakkı var ya, ondan söz ediyorum. Gerçi asteğmenlik küçük bir rütbe, gene de anayurdun hizmetinde... bir subay... kanımı akıtmıştır. Ne diye kaldırırlar unvanları, bilmem ki! Vıvertov'un beti benzi attı, gözlerini kocaman kocaman açtı, kekeleyerek;

- Durun! Ne söylediğinizi anlamıyorum. Asteğmenliği kim kaldırabilir? dedi.

- Ya! Haberiniz yok, demek ki... Asteğmenliğin kaldırıldığı konusunda bir kararname çıkmıştı, okumadınız mı? Tek asteğmen kalmayacak orduda, böyle bir rütbe yok artık. Görev başındaki asteğmenler teğmenliğe yükseltildi, emekli olanlarsa... Orası belirsiz işte, isteyen istediği gibi anlıyor.

- Ya? Peki, ben neyim öyleyse?

- Tanrı'dan başkası bilemez ne olduğunuzu. Dedim ya, boşluktasınız. Herkesin kendi anlayışına kalmış.

Vıvertov başka bir şey daha sormak istediye de sormadı. Göğüs boşluğunda bir soğuma hissetti, dizlerinin bağı çözüldü, dili ağzında kaskatı kesildi. O sırada yediği sucuğu çiğneyemez oldu.

Topoğrafya mühendisi içini çekti.

- Hiç böyle yapmamalıydılar. Sivil bakanlıklarla ilgili yapılanlar yerindedir bence, ama sizlere dokunmamalıydılar. Yabancı basın buna ne der, bilemem.

- Anlamıyorum, kesinlikle anlamıyorum... Eğer ben şimdi asteğmen değilsem neyim? Hiçbir rütbem kalmadı mı? Bir hiç miyim yani? Söylediklerinize bakılırsa, demek oluyor ki, önüne gelen bana kabalık edebilecek, "sen" diye konuşacak...

- Orasını bilemem artık... Bizi de tren kondüktörü sanıyorlar rütbesiz olunca. Geçenlerde demiryolları bölge amiri yeni usul apoletsiz kaputuyla istasyondan geçiyormuş. Oradan bir general "Kondüktör bey, tren ne zaman kalkacak?" diye sormaz mı? Neredeyse kapışacaklarmış. Görüyorsunuz, kepezelik! Böyle şeyler basma yansımaz, gene de herkes duyar. "Mızrak çuvala sığmaz" dememişler boşuna.

Haberdan zihni allak bullak olan Vıvertov bir şey yiyip içemiyordu. Kendine gelebilmek için bir bardak kvas istedi ancak kvası içemedi, boğazında düğümlendi, bardağı geri verdi.

Emekli asteğmen topoğrafya mühendisini uğurladıktan sonra da odalara sığamadı, düşünceler içinde dolaştı durdu. Geceleyin yatağa yattığında da hep içini çekti, düşündü.

Bir ara karısı Arina Matveyeva onu dürttü.

- Ne deliler gibi homurdanıp duruyorsun? Şuna bak inlemesi bitmek bilmiyor! Sanki çocuk doğuracak. Belki de söylenenler doğru değildir. Paçavra gibi yayılıp kalacağına, git de başka yerlerden sor soruştur.

- Elinden rütbeni, unvanını alsalar sen de paçavraya dönerdin. Şuna bak, yanımda kütük gibi uzanmış yatıyor! Paçavra kendinsin, anladın mı? Anayurdumuz uğruna kan döken sen değilsin, benim!

Bütün gece gözüne uyku girmeyen Vıvertov ertesi gün doru atını arabaya koştı, haberin doğruluk derecesini öğrenmek üzere yollara düştü. Önce birkaç komşusuna uğrayacak, gerekirse ta Soylular Derneği başkanına çıkacaktı, Ignatyev kasabasından geçerken vaiz Pafnuti Amalikitianski'ye rasladı. Peder kiliseden evine dönüyor, arkasından yürüten zangoca elindeki asayı öfkeli öfkeli sallayarak çıkışıyordu: "Aptalın birisin sen, salak! Bunu böyle bil!"

Vıvertov yaylı arabasından indi, kutsaması için papaza yaklaştı elini öptü.

- Yortunuz kutlu olsun, aziz peder. Ayinden mi geliyorsunuz?

- Evet, sabah ayininden.

- Çok güzel. Göreviniz neyse onu yapıyorsunuz. Sizler ruhban sürüsünü güdersiniz, bizler de elimizden geldiğince toprağı sürer ekeriz. Peder, bugün nişanlarınızı takmamışsınız. Neden?

Aziz peder onu yanıtlayacağı yerde elini salladı, suratını bir karış asarak çekti gitti.

- Nişan takmak yasaklandı, dedi zangoç onun arkasından fısıltıyla.

Öfkeli öfkeli uzaklaşan vaizi gözleriyle izleyen Vıvertov'un uğradığı ilk yer, Binbaşı İjitsa'nın çiftlik evi oldu. Arabası binbaşının avlusuna girerken karşılaştığı görüntü şuydu: Sırtında sabahlığı, başında Müslüman fesıyla avlunun ortasında dikilen İjitsa yerinde tepinerek öfkeyle elini-kolunu sallıyor; arabacısı Filka ise topallayan bir atı binbaşısının önünde bir ileri bir geri yürütüyordu.

- İt herif! diye bağıryordu binbaşı. Dolandırıcı! Serseri! Senin gibi hergelelerin cezası ipe çekilmektir! Alçak!

Tam o sırada Vıvertov'u gördü.

- O, hoş gelmişsiniz! Nasılsınız, bakalım? Söyleyin, lütfen, beğendiniz mi şu durumu? Sahtekar, bir haftadır atın ayağı incinmiş de haber vermiyor. Ben görmesem, kim bilir, zavallının toynağı ne hale gelirdi! Bunlar insan değil, eşek! Böylelerine sopa çekmeyip de kime çekeceksiniz? Soruyorum size, kime çekeceksiniz?

Vıvertov binbaşıya doğru yürüdü.

- Ooo! Atınız çok güzelmiş! Üzüldüm, doğrusu... Peki, binbaşım, niçin bir baytar çağırmyorsunuz? Bizim köyde bu işten anlayan biri var. Haber gönderin, hemen gelsin, binbaşım.

İjitsa pis pis sırttı, Vıvertov'u taklit edercesine;

- Binbaşım! Binbaşım! dedi. Şakanın sırası değil şimdi. Ben ayağı incinen atımla uğraşıyorum, siz "binbaşım" diye tutturmuşsunuz.

- O da ne demek oluyor, binbaşım, size başka türlü nasıl hitap edebilirim?

- Ne binbaşısı? Binbaşılık kalktı. Bilmiyor muydunuz yoksa? Aydan mı geldiniz, be kardeşim?

Vıvertov korkuyla İjitsa'ya baktı, kötü bir şeyin önsezisiyle ter basan yüzünü sildi.

- Durun, bir dakika! Ne dediğinizi anlamadım. Binbaşılık önemli bir rütbedir. Siz neler söylüyorsunuz?

- Bir zamanlar öyleydi.

- Nasıl yani? Üstelik sizin buna pek aldırдыңız yok.

Eski binbaşı elini salladı; bir şey olmamışçasına, Filka alçağının atın toynağını nasıl zedelediğini anlatmaya koyuldu. Durumu uzun uzadıya, ayrıntılarıyla açıklıyor, bununla da yetinmeyip, atın zedelenmiş ayağını havaya kaldırarak, bıcılğan yarasıyla, toynağa yapışmış gübre katmanıyla Vıvertov'un burnuna dayıyordu. Ama Vıvertov açıklamalardan bir şey anlamadı, gösterilen şeylere bön bön baktı, sonra ne yaptığının kendi de farkında olmadan İjitsa'ya veda etti, arabasına atladığı gibi oradan uzaklaştı.

- Şimdi dosdoğru başkana! Çabuk sür, kör olası! Yapıştır kırbacı!

Müsteşar rütbesindeki Soylular Derneği başkanı Yagodişev'in yurtluğu pek uzakta değildi. Aradan bir saat bile geçmemişti ki, Vıvertov başkanın çalışma odasında, yerlere kadar eğilerek selam verdi. Kahvesini içerken "Yeni Zaman" gazetesi okuyan başkan, Vıvertov'u görünce başıyla selam verdi, oturması için yer gösterdi.

- Başkan hazretleri! diye başladı eski asteğmen. Size unvanınızla hitap edip kendimi de rütbemle tanıtmak isterdim. Ancak son değişiklikler dolayısıyla nasıl davranacağımı bile...

Başkan Vıvertov'un konuşmasını yarıda kesmişti.

- Bir dakika, saygıdeğer kardeşim. Önce bana "hazretleri" demeyi bırakın. Çok rica edeceğim,

- Ama nasıl olur! Biz küçük rütbeliler size..

- Sorun o değil... Bakın, gazetenin yazdığına göre (parmağıyla yazıyı göstermek istedi, ancak parmağı kâğıdı delerek öbür yandan çıktı) biz müsteşarlara bundan böyle "hazretleri" denmeyecekmiş. Güvenilir kaynaklardan elde etmişler bu bilgiyi. Gördünüz, değil mi. "Hazretleri" onların olsun! Kimseden istemiyoruz, demesinler!

Yagodişev böyle diyerek masadan kalktı, odada cakalı cakalı dolaşmaya başladı. Vıvertov'un camı çok sikkındı; derinden bir iç çekti, o sırada elinden şapkası düştü. "Bu iş ta yukarılara tırmandığına göre binbaşılardan, asteğmenlerin ne önemi kalır? En iyisi üzerinde fazla durmadan gitmek..." diye düşündü...

O hızla başkanın odasından çıkarken şapkasını düşürdüğü yerde unuttu. İki saat sonra başı çıplak eve geldiğinde sararmış yüzünde bön bir anlatım vardı. Arabasından inerken "Güneşi de yerinden kaldırmışlar mıdır?" diye gökyüzüne baktı. Oadaki bu değişikliği gören karısı Vıvertov'u soru yağmuruna tuttu, ancak adamcağız yalnızca elini sallamakla yetindi.

Bir hafta yemedi, içmedi, uyumadı, odasında bir köşeden öbürüne gezinerek hep düşündü. Bu bir haftada suratı zayıflayıp çöktü, bakışları anlamsızlaştı. Ne başkalarıyla konuşuyor, ne de sorulara yanıt veriyordu. Karısıyla da öyle... Zavallı Arina Matveyevna'nın onu eski durumuna döndürmek için yapmadığı kalmadı. Kocasına mürver şerbeti içirdi, yiyeceklerine kandil yağı kattı, sıcak tuğlalara oturttu... Ancak hiçbirinin yararı olmadı. Sonunda onunla konuşursa açılır, biraz akli başına gelir diye peder Pafnuti'yi çağırdılar. Vaiz Vıvertov'la uzun süre uğraştı; dünya işlerinin kötüye değil, iyiye gittiğine onu inandırmaya çalıştıysa da hepsi boş... Bir sonuç elde edemedi, emeğinin karşılığı olan beş rubleyi alarak evinin yolunu tuttu.

Bir hafta sonra Vıvertov'un dili çözüldü, denilebilir. Adam ansızın uşağı İlyuşka'nın üzerine yürüdü.

- Ne diye susuyorsun be it oğlu it? Hadi, benimle alay et, saygısızca davran, bu mahvolmuş adamla "sen" diye konuş! Hadi, daha ne duruyorsun?

Bunları söyledikten sonra ağlamaya başladı, bir haftalık yeni bir suskunluk dönemine girdi. Baktı, olmayacak, Arina Matveyevna kocasından kan almaya karar verdi. Eve çağırdıkları sağlık memuru tam iki tabak kan boşalttı, bunun üzerine Vıvertov sanki biraz rahatladı. Kan alınmasının ertesi günü karısının yatağına yaklaştı.

- Arina, bırakmayacağım bunu onların yanına. Kararımı verdim, anamın ak sütü gibi helal rütbemi sonuna dek savunacağım. Dinle, ne yapacağımı anlatayım sana: Yüksek makamlardan birine dilekçe vereceğim, altına da "asteğmen Vıvertov" diye imzama basacağım. Anlıyorsun, değil mi, "Asteğmen Vıvertov!" Salt inat olsun diye! Ne derlerse desinler, vız gelir bana!

Bu düşünce Vıvertov'un öylesine hoşuna gitti ki, neşesi geri geldi, iştahı bile açıldı. Şimdi keyifle odadan odaya dolaşıyor, yüzünde alaylı bir gülümsemeyle kendi kendine söylüyor:

- Asteğmen işte! Asteğmen Vıvertov! Bir diyeceğiniz var mı?

ÇİZMELER

Piyano ayar ustası Murkin, kulakları pamukla tıkalı, burnuna enfiye tütününü tepmiş, tıraşlı yüzü sapsarı bir halde, kaldığı pansiyon odasından koridora fırladı; teneke tıngırtısını andıran çatlak sesiyle bağırmaya başladı:

- Semyon! Koridor nöbetçisi!

Adamın korkulu yüzüne bakınca geceleyin üzerine duvar yıkıldığını ya da odasında hortlak gördüğünü sanırdınız.

Koridor nöbetçisi koşa koşa geldi.

- Nerelerdesin sen, yahu? Bilmiyor musun, ben romatizmalı, hasta bir adamım! Ne diye beni yalnızak odadan dışarı çıkarmak zorunda bırakıyorsun? Hani, nerede benim çizimlerim! Çabuk al getir onları!

Semyon, Murkin'in odasına girdi, çizimleri boyayıp koyduğu yere baktı, ensesini kaşıdı. Yerinde yoktu çizimler.

- Kahrolasılar nereye giderler? diye söylendi. Akşamleyin boyayıp işte şuraya koymuştum. Hımm! Durun, bakayım! Dün biraz kafayı çekmiştim. Başka bir odaya bırakmış olabilirim. Hem de tam söylediğim gibi. Afanisi Yegoriç, ben onları başkasının odasına koydum vallahi. Boyanacak o kadar çok çizme var ki, kafası dumanlanınca şeytan bile çıkamaz işin içinden. Anlaşılan, bitişikteki tiyatro oyuncusu bayanın odasına bırakmışım.

- Gördün mü şimdi yaptığını? Ben şimdi senin yüzünden sabah sabah hanımefendiyi rahatsız mı edeyim? Önemsiz bir şey için namuslu bir kadın uyandırılır mı?

Murkin öksürerek, içini çeke çeke komşu odanın kapısına yaklaştı, usulca vurdu.

Bir dakika sonra;

- Kim o? diyen bir kadın sesi duyuldu.

Murkin, kibar bir bayanla konuşan nazik bir beyefendi duruşuna geçerek üzgün bir sesle;

- Benim, hanımefendi, dedi. Rahatsız ettiğim için özür dilerim. Hasta, romatizması azmış bir adamım. Doktorlar, hanımefendiciğim, ayaklarımı sıcak tutmamı salık verdiler. Üstelik az sonra general Şevalitsın'ın karısının piyanosunu akort etmek üzere gitmek zorundayım. Bu durumda nasıl gidebilirim?

- Ne dediğinizi anlamıyorum. Hangi piyanodan söz ediyorsunuz?

- Piyano değil, hanımefendi, çizmelerim! Semyon dedikleri řu kafasız herif, çizmelerimi boyadıktan sonra götürüp sizin odanıza koymuş. Bir yanlışlık işte. Zahmet olmazsa, onları verir misiniz?

Az sonra içerden birtakım hıştırlar geldi, biri karyoladan aşağı indi, ardından şıp şıp terlik şıptırları duyuldu. Sonra kapı aralığından uzanan tombul bir kadın eli Murkin'in ayaklarının dibine çizmelerini fırlattı. Piyano ayarcısı teşekkür edip odasına yollandı.

Çizmelerden birini ayağına geçirirken;

- Çok tuhaf! diye söylendi. Bu, sağ ayak çizmesine benzemiyor. Dur, yahu, bunların ikisi de sol. Bana bak, Semyon, benim çizmelerim değil bunlar. Benimkiler kırmızı kulaklıklı, üstelik yamasızdı. Bunlarsa yırtık pırtık, kulaksız.

Semyon çizmeleri havaya kaldırdı, gözlerinin önünde evirip çevirdikten sonra kaşlarını çatı. Şaşı gözlerle bir kez daha bakarak (sol gözü şaşıydı);

- Bunlar Pavel Aleksandroviç'in çizmeleri diye mırıldandı.

- Hangi Pavel Aleksandroviç?

- Hani řu tiyatro oyuncusu var ya! Her salı gecesini pansiyonda geçirir. Demek, kendininkiler sanıp sizinkileri giymiş... Ben iki çizmeyi de bayanın odasına koymuşum, yani onunkileri de, sizinkileri de.. Çok kötü!

- Öyleyse git de deđiştir!

Semyon;

- Değiştir mi? diyerek güldü. Nasıl değiştiririm? Şimdi ben adamı bulamam ki! Kim bilir, nereye defolmuştur! Pansiyondan ayrılmış bir saat oluyor.

- Nerede oturuyor?

- Bilmiyorum. Her salı buraya gelir, öbür günler nerede kaldığını bilmem. Buraya gelip geceyi geçirir, ondan sonra gelecek salıya dek aradınsa bul!

- Domuz, gördün mü yaptığın işi? Peki, ben şimdi ne halt edeceğim? General Şevelitsın'ın evine gitme zamanım geldi. Allah'ın cezası herif! Ayaklarım donuyor.

- Canım, çizmeleri sonra da değiştiririz. Şunları giyin, akşama dek gideceğiniz yerlere gidin. İsterseniz akşamleyin tiyatroya uğrayıp Blistanov'u bulursunuz. Eğer tiyatroya gitmek istemezseniz salıya değin beklemek zorundasınız. Buraya yalnızca salı akşamları gelir.

Piyano ayarcısı çizmeleri tiksine tiksine eline aldı.

- Peki, ama niçin bu çizmelerin ikisi de sol?

- Ne yapsın, adamcağız, eline ne geçerse onu giyiyor. Yoksulluktan... Tiyatro oyuncusu parayı nereden bulsun? Bir gün ona, "Çizmelerinize diyecek yok, Pavel Aleksandroviç, onları nereden buldunuz?"

diyecek oldum. Bana ne dese beğenirsiniz? "Kes sesini! Sesini kes ve kork benden! Ben bu çizmelerle kont, dükk rollerine çıkıyorum." Garip adamlardır bunlar, boşuna "oyuncu" dememişler! Ben vali ya da merkez komutanı olsam toparlardım bu oyuncu milletini, tıkdardım kodese.

Murkin sonu gelmez oflamalarla, yüz buruşturmalarıyla iki sol çizmeyi ayaklarına geçirip general Şevalitsın'ın evine yollandı. Kenti bir baştan bir başa dolaştı, birçok piyano akort etti. O gün hep birileri ayaklarına gözlerini dikmiş, yamalı, çarpık topuklu çizmelerine bakıyor gibi geldi. Bu ruhsal eziyet dışında bir de bedensel eziyete katlanmak zorunda kaldı: Geze geze sağ ayağının bir yanı nasır bağlamıştı.

Akşam olunca tiyatronun yolunu tuttu. "Mavi Sakal" temsil ediliyordu. Ancak son iki perde aralığında, o da tanıdığı bir flütçünün kayırmasıyla perde arkasına geçme fırsatını elde edebildi. Erkeklerin soyunma odasına geldiğinde erkek oyuncu takımının hepsini bir arada buldu. Kimisi giysi değiştiriyor, kimisi makyaj yapıyor, kimisi de sigara içiyordu. Mavi Sakal oyuncusu Kral Babeş'in yanında dikilmiş, elindeki tabancayı göstermekteydi.

Mavi Sakal;

- Satıyorum, al bunu! dedi. Kursk'ta şans eseri geçti elime. Sekize almıştım, sana altıya bırakırım... Ateş etmesine diyecek yok!

- Dikkat et şuna! Dolu değil mi?

Tam o sırada içeri giren piyano ayar ustası;

- Mösyö Blistanov'u görebilir miyim? diye sordu çekine çekine.

Mavi Sakal başını ona çevirdi.

- Benim. Ne istiyorsunuz?

Beriki yalvaran bir sesle;

- Rahatsız ettiğim için özür dilerim, dedi. Romatizmalı, hasta bir adamım. Doktorlar ayaklarımı sıcak tutmamı söylediler. İnanın bana!

- Ne istediğinizi daha açık söyler misiniz?

- Şey... sizin de bildiğiniz gibi, bu geceyi tüccar Buhtarev'in pansiyonunda, 64 numaralı odada geçirdiniz.

Kral Babeş gülümseyerek konuşmaya katıldı:

- Siz ne söylüyorsunuz? Amma da attınız! 64 numaralı odada karım kalıyor.

Murkin;

- Sabahleyin çizmelerimi arayıp da bulamadığım zaman bu beyefendinin karımın yanından ayrıldığını öğrendim. Koridor görevlisini çağırdım, adam bana "Beyim, çizmelerinizi yanlışlıkla bitişik odaya koymuşum." dedi. Sarhoşun teki, ne olacak, yanlışlık yapmış.

Mavi Sakal'a döndü.

- İşte, beyefendi, siz de onun karısının yanından ayrılırken çizmelerimi giymişsiniz.

Mavi Sakal kaşlarını çatarak;

- Bu ne demek oluyor? diye homurdandı. Buraya dedikodu yapmaya mı geldiniz?

- Kesinlikle değil! Tanrı göstermesin! Beni anlamadınız, ben başka bir şeyden değil, çizmelerimden söz ediyorum. 64 numaralı odada yatmak onuruna erişen siz değil misiniz?

- Ne zaman?

- Geçen gece.

- Siz beni orada gördünüz mü?

Murkin çok utanmıştı. Oraya oturup ayaklarındaki çizmeleri çabuk çabuk çıkarırken;

- Hayır, görmedim, dedi. Görmedim ama bu çizmeleri bana onun karısı attı. Yani benimkilerin yerine...

- Gözlerinizle görmedinizse böyle sözleri ne hakla söylüyorsunuz? Beni bir yana bırakın, ama şu anda yaptığınız, namuslu bir kadına kara çalmadır. Hem de kocasının yanında...

Tiyatro kulisi bir anda ana baba gününe döndü. Kral Babeş, yani aşağılanan koca, öfkeden kıpkırmızı kesilerek masaya var gücüyle bir yumruk indirdi. Yumruk öylesine şiddetliydi ki, bitişik soyunma bölmesindeki kadın oyuncuların ikisi bayıldı.

Mavi Sakal, Kral Babeş'e;

- Yoksa bu alçağa sen de mi inanıyorsun? dedi. İster misin onu şuracıkta köpek gibi geberteyim? Beynini dağıtayım namussuzun! Ellerimle boğayım! İster misin?

O akşam kent parkında yazlık tiyatronun yakınlarında dolaşanlar, dördüncü perdenin başlamasından önce, korkudan yüzü sararmış bir adamın ana yolda yalınayak, yıldırım hızıyla koştuğunu, arkasından da Mavi Sakal gibi giyinmiş, eli tabancalı birinin kovaladığını anlatırlar.

Daha sonra neler olduğunu kimse görmemiş. Yalnızca herkesin bildiği bir şey varsa o da Murkin'in Blistanov'la karşılaşmasından sonra tam iki hafta hastanede yattığıdır. Şimdi "Ben hasta, romatizmalı bir adamım" sözlerinin yanında "yaralı" sözcüğünü de ekliyormuş.

ATLA İLGİLİ SOYADI

Emekli korgeneral Buldeyev'in dişi ağrıyordu. Ağzını votkayla, konyakla çalkaladı; ağrıyan dişe afyon, terebentin, gazyağı bastırdı; ağzında sigara dumanı tuttu, yanağına tentürdiyot sürdü, kulağına alkollü pamuk tıkadı; ama bütün bunlar midesini bulandırmaktan başka bir işe yaramadı. Diş doktoru geldi, dişini kurcaladı, kinin yazdı, sonuçta bu da para etmedi. Dişini çekme önerisine general razı olmuyordu.

Evdekiler; karısı, çocukları, hizmetçileri, hatta ahçı yamağı Petka, hepsi, hepsi kendine göre bir çare öneriyordu. Bu arada Buldayev'in kahyası geldi, generale kendini okutup üfletmesini salık verdi.

- Sayın generalim! İlçemizde on yıl kadar önce Yakov Vasilyiç adında bir tekel memuru çalışıyordu. Ağrıyan dişlere öyle bir okuyup üflüyordu ki, sormayın! Adam şöyle yüzünü pencereye döner, bir şeyler fısıldar, sağa sola tükürür, ağrınız bıçakla kesilmiş gibi diniverirdi. Böyle keskin nefesi vardı işte!

- Peki, nerede şimdi!

- Tekelden çıkarıldıktan sonra Saratov'a yerleşti, kaynanasıyla oturuyor. Bugün yalnızca dışten sağlıyor geçimini. Dişi ağrıyan biri olursa doğruca ona gider. Saratov'da oturanlara evinde bakar, başka kentte yaşayanlara da telgrafla yardım ediyor. Sayın generalim, ona bir tel çekelim. Yani, "Tanrı'nın kulu Aleksey'in dişi ağrıyor. Ağrısını geçirmenizi dileriz." diye Tedavi ücretini de postayla yollarsınız.

- Boş laflar! Dolandırıcılık bu!

- Siz gene de deneyin bir kerecik! Votkaya pek düşkündür. Kendi karısıyla değil, bir Alman kadınıyla yaşıyor. Küfürcünün tekidir, gelgelelim keramet sahibi adamdır.

Generalin karısı yalvarmaya başladı:

- Telgraf çek, ne olur! Alyoşa, (23) telgraf çek! Biliyorum böyle okumalara inanmazsın ama ben kendi üzerimde denedim. İnanmasan da gene çek! Taş attın da kolun mu yoruldu?

Buldayev;

- Peki, çekelim, dedi. Kör olası öyle ağrıyor ki, değil tekel memuruna, şeytana bile telgraf çekilir! Of, anacığım, bittim! E, nerede oturuyor bu tekel memuru? Hangi adrese çekeceğiz?

General masaya oturdu, kalemi eline aldı. Kahya;

- Onu Saratov'da tanımayan yoktur, dedi. Yazın, sayın generalim! Saratov kenti... Sayın Bay Yakov Vasilyiç... Vasilyiç...

- E, sonra?

- Vasilyiç... Yakov Vasilyiç... soyadı... Bakın, soyadını unuttum. Neydi soyadı? Demin buraya gelirken aklımdaydı... Durun!

İvan Yevseyiç gözlerini tavana dikti, dudaklarını kımıldatmaya başladı. Generalin karısı sabırsızlıkla bekliyordu.

- Hadi, ne duruyorsun, çabuk düşün!

- Şimdi, şimdi... Vasilyiç, Yakov Vasilyiç! Unuttum soyadını. Öyle basit bir soyadı ki! Atla ilgiliydi. Kısarakov mu? Hayır, Kısarakov değil, Aygırov'du sanırım. Yok, o da değil. İyice biliyorum, bir at türüydü. Dilimin ucunda...

- Tayiç olmasın?

- Değil... Durun! Kısarakovski, Kısarakin, Enikov...

- Bu atla değil, köpekle ilgili... Tayciyev miydi!
- İdişev olmasın?
- Hayır, İdişev de değil.
- Beygirov, Beygirski... İğdişkeviç mi yoksa? Hayır, hiçbiri değil!
- Peki, ona nasıl yazacağım? İyice bir düşün, bakalım!
- Şimdi, şimdi... Beygirkin... Taykin... Dorukin...

Generalin karısı;

- Doruyev olmasın? diye araya girdi.
- Hayır efendim. Dizginov... Yok, o da değil. Çıktı aklımdan!

General kızdı.

- Tüh, Tanrı cezanı versin! Madem çıktı aklımdan, ne diye tavsiyede bulunuyorsun? Hadi, yıkıl karşımdan!

İvan Yevseyiç usulca çıktı, generalse yanağını tutarak odadan odaya dolaşmaya başladı. "Ah anacığım! Ah, anacığım! Gözüm dünyayı görmüyor!" diye inliyordu.

Bahçeye çıkan kahya gözlerini göğe dikerek tekel memurunun soyadını anımsamaya çalışıyordu:

- Tayov... Tayevski... Tayciyenko... Hayır, bunların hiçbiri değil. Beygirovski, Beygirliyev, Tayenko, Kısarakovski...

Adamı biraz sonra efendisinin yanına çağırdılar.

General;

- Aklına geldi mi? diye sordu.
- Hayır generalim, anımsayamadım.
- Atlıyev olmasın? Ya da Beygirenko! Ha, ne dersin?

Evde herkes atla ilgili soyadı peşine düştü. Atların cinsleri, soyları, donları, yaşları ele alındı; hatta yeleleri, toynakları, dizginleri bile unutulmadı... Evde, bahçede, uşaklar bölmesinde, mutfakta herkes bir aşağı, bir yukarı dolaşiyor, alınlarını kaşıyarak soyadı düşünüyorlardı.

Kahyayı ikide bir konağa çağırıp soruyorlardı:

- Hergeleyiç, Toynakin, Yağzov olmasın?

İvan Yevseyiç;

- Hiçbiri değil! diyerek gözlerini yukarı kaldırıyor, yüksek sesle düşünmesini sürdürüyordu: "Atkin, Atski, Atov, Beygirçenko..."

Çocukların odasından;

- Baba, baba! diye sesler geliyordu. Troykayıç!.. Özengiyev!..

Bütün konak ayaklanmıştı. Sabırsızlanan, acı çeken general soyadını anımsayana beş ruble bağışlayacağına söz verdi. İvan Yevseyiç'in peşinde bir sürü insan dolaşıyordu.

- Doruyenko mu? Eşkinov mu? Kirovski mi? diye soruyorlardı.

Akşam oldu, soyadı hâlâ bulunamamıştı. Telgrafi çekmeden herkes yatmaya gitti.

Bütün gece generalin gözüne uyku girmediydi; inleye, inleye bir köşeden ötekine dolaştı durdu. Sabahın üçüne doğru konaktan çıktı, kahyanın penceresine vurdu. Ağlamaklı bir sesle;

- Burakov mu? diye sordu.

İvan Yevseyiç;

- Hayır, sayın generalim, Burakov değil, dedi.

Ardından suçluymuş gibi içini çekti.

- Belki adamın soyadı atla değil, başka bir şeyle ilgilidir, ne dersin?

- Kesinlikle atla ilgili, sayın generalim! Kendi adım gibi biliyorum.

- Sen de ne unutkan bir adammışsın, be kardeşim! Bu soyadı şimdi benim için her şeyden daha önemli. Öldüm, bittim!

Sabah olur olmaz general dışçıye bir adam gönderdi.

- Varsın dışımı çeksın! Daha fazla dayanamayacağım!

Dış doktoru ağrıyan dışı çekti. Ağrı derhal kesildi, general de rahat bir soluk aldı. Doktor işini bitirdikten sonra vizite ücretini ödediler, adam arabasına binerek evinin yolunu tuttu. Avlu kapısından çıkınca tarlada kahyaya rasladı. İvan Yevseyiç yolun kıyısında durmuş, gözlerini ayak uçlarına dikerek bir şeyler düşünüyordu. Alnındaki buruşuklardan, dalgın bakışlarından koyu, üzücü düşüncelere gömüldüğü belliydi.

"Demirkırov, Egerliyeve, Kadanov, Kulayev, Midilliyev..." diye söylenip duruyordu.

Dışçı ona dönerek;

- İvan Yevseyiç, dostum, sizden beş kilo yulaf alabilir miyim? dedi. Köylüler satıyorlar, ama onlarınki çok kötü.

İvan Yevseyiç dış doktoruna alık alık baktı. Yüzünde vahşice bir gülümseme belirdi. Ona hiç karşılık vermeden kollarını iki yana açarak öyle bir koşuş koştu ki, arkasından kuduz bir köpek kovalıyor

sanırdınız.

Generalin çalışma odasına daldı, avazı çıktığınca haykırdı:

- Buldum, buldum, sayın generalim! Tanrı razı olsun dış doktorundan! Yulafov! Tekel memurunun soyadı Yulafov! Yulafov, generalim! Telgrafi Yulafov'a gönderin!

General küçümseyen bir tavrıyla, yumruklarını çilik yaparak İvan Yevseyiç'e doğru uzattı.

- Nah sana! Artık senin atla ilgili soyadına gereksinmem yok! Nah sana!

YOLUNU ŞAŞIRANLAR

Karanlığa gömülmüş yazlık bir semt. Köy kilisesinin çanı gecenin 1'ini vuruyor. İki avukat, Kozyavkin ile Layev, her ikisi de çakırkeyif, yalpalaya yalpalaya ormandan çıkıyorlar, yazlık evlerine doğru yürüyorlar.

Kozyavkin durup soluklanarak;

- Çok şükür gelebildik, diyor. Şu durumumuzda istasyondan buraya dek beş fersah yol yürümek büyük bir başarıdır. Ah, öyle yoruldum ki! Arabacılar da sözleşmişler sanki, birini bile bulamazsın!

Layev;

- Petya, iki gözüm, diyor. Benden pes! Öyle yoruldum ki, beş dakika sonra yatağa girmezsem ölüm çıkar.

- Ne, yatmak mı dedin? Sen aklını kaçırmışsın, arkadaş! Yağma yok, önce yemeğimizi yiyeceğiz, kırmızı şarabımızı içeceğiz, sonra da istediğin kadar uyu! Veroçka da, ben de daha önce uyumana izin vermeyiz!.. Şu evlilik iyi şeymiş, azizim. Ama senin gibi ruhsuz herifler bundan ne anlar? Bak, şimdi ben yorgun argın eve dönüyorum, değil mi? Karıcığım, beni karşılar, önüme çayımı koyar, yemeğimi getirir... Çok çalışmamdan, ona sevgi göstermemden ötürü teşekkür anlamında kara gözleriyle bana öyle tatlı, öyle okşayıcı bakar ki, yorgunluğumu da, kasa soyguncularını da, mahkemeyi de, temyizi de unuturum. Ne güzel şu şey evlilik!

- Bacaklarım tutmuyor sanki... Zorla yürüyorum... öyle de susadım ki!

- Canım geldik işte!

Yazlıkçılar evlerden birine yaklaşıyorlar, en uçtaki pencerenin önünde duruyorlar.

Kozyavkin;

- Bizim yazlık bir tanedir, diyor. Yarın gündüz buranın görüntüsünü gözlerinle göreceksin. E, pencereler

karanlık. Anlaşılan, Vera beni beklemeden yatmış. Herhalde şimdi yalnız yatarken gelmediğime üzülüyordur. (Bastonla kanadı iter, pencere açılır.) Yürekli kadındır vallahi, pencereyi kapatmadan yatmış. (Pelerinini çıkarır, çantasıyla birlikte pencereden içeri atar.) Çok sıcak! Hadi gel, şarkı söyleyerek Vera'yı güldürelim. (Söyler.) "Ay, karanlık göklerde yüzüyor. Ilgt ilgt esiyor yel... Esiyor da dalları kıpırdatıyor"... Hadi, sen de söylesene, Alyoşa! Hey, Veročka, sana Schubert'in serenadını söyleyeyim mi? (Söyler.) "Benim şarkım... özlem dolu...!" (Sesi öksürükle kesilir.) Tüh! Veročka, Aksinya'ya söyle de bize kapıyı açsın! (Sessizlik.) Veraciğim, üşenme güzelim, hadi, kalk! (Bir taşın üstüne çıkıp pencereden içeri bakar.) Verunçik, canımın içi, ruhum, meleğim... Eşsiz karıcığım benim... Kalk da Aksinya'ya kapıyı açmasını söyle! Biliyorum, uyumuyorsun. Sevgilim, ne kadar yorulduğumuzu bir bilsen! Hiç şaka yapacak durumda değiliz, ta istasyondan buraya yaya geldik. İşitiyor musun? Ah, Allah kahretsin! (Pencereye tırmanmak ister, ama elleri pervazdan kayar.) Ama, Veročka, belki de bu yaptığın, konuğumuzun hoşuna gitmez. Görüyorum, hâlâ enstitülü kız tavırlarını bırakmamışsın, işin gücün şaka etmek...

Layev araya giriyor:

- Belki de Vera Stepanovna gerçekten uyuyordur.

- Biliyorum, uyuduğu filan yok! Belki de gürültü çıkararak komşuları uyandırmamızı istiyor. Bak, kızmaya başlıyorum, Vera! Gördün mü başımıza gelenleri! Alyoşa, gel, bana omuz ver de içeri gireyim! Sen zaten şımarık kızdan başkası değilsin! İşte o kadar!.. Alyoşa, omuz ver!

Layev oflayıp poflayarak Kozyavkin'i kaldırıyor. Beriki pencereye tırmanıp odanın karanlığında gözden yitiyor.

Bir dakika sonra içerden duyuluyor sesi:

- Vera, neredesin? Hay, aksi şeytan! Bir şey bulaştı elime!..

İçerden hışırtılar, kanat çırpımlar, tavuk gıdıklamaları geliyor. Layev, Kozyavkin'in;

- Bu da nesi? dediğini işitiyor. Vera, bu tavuklar da nerden çıktı? Hay, Allah kahretsin, burada bir sürü tavuk var!.. Bir de kuluçkaya yatmış hindi... Gagalıyor kahpe!

İki tavuk şamatayla kanat çırpıp pencereden dışarı fırlıyor, bağra çağra sokakta koşmaya başlıyor.

Kozyavkin ağlamaklı bir sesle;

- Alyoşa, biz başka bir eve girmişiz, diye söyleniyor. Nasıl da yanıldım! Defolun, yere batası yaratıklar!

- Öyleyse oradan çabuk çık! Beni işittin mi! Susadım, ölüyorum...

- Şimdi... Pelerinimle çantamı bulayım da...

- Kibrit yaksana!

- Kibrit pelerinin cebinde. Buraya ne halt etmeye girdim ben de? Zaten bütün evler birbirine benziyor. Bu karanlıkta şeytan bile çıkamaz işin içinden. Aman, ay, hindi yanağımı gahaladı! Alçak!

- Çabuk çık oradan! Yoksa bizi tavuk hırsız sanacaklar!

- Şimdi, şimdi... Ah, pelerinimi bir bulsam! Burada bir sürü paçavra var, hangisi pelerinim,

anlayamıyorum ki... Kibritini atsana!

- Bende kibrit ne gezer?

- Eh, bu duruma diyecek yok doğrusu! Pelerinimi, çantamı almadan bir yere gitmem! Onları bulmalıyım!

Layev kızıyor bu sefer.

- Anlamıyorum, insan oturduğu evi nasıl tanımaz? Sarhoş herif, sen de!.. Bunun böyle olacağını bilsem, seninle kesinlikle yola çıkmazdım! Şimdiye dek çoktan evime gitmiş, rahat rahat uyumuştum. Artık işin yoksa eziyet çek dur!.. Çok yorgunum, başım dönüyor... Öyle de susadım ki!

- Şimdi, şimdi... Dişini sık biraz. Korkma, ölmezsin!

İri bir horoz haykırarak başının üstünden uçuyor Layev'in. Derin derin içini çeken Layev umutsuzca elini sallayarak gidip bir taşa oturuyor. Susuzluktan içi yanmakta, göz kapakları kavuşmakta, başı kurşun gibi ağırlaşmaktadır... Bir beş dakika geçiyor aradan, sonra on, yirmi dakika. Kozyavkin hala tavuklarla didişmektedir.

- Piotr, hadisene!

- Şimdi... Çantamı bulmuştum, gene yitirdim.

Layev başını yumruklarına dayıyor, gözlerini yumuyor. Tavuk gıdaklamaları arttıkça artmaktadır. Kimsenin oturmadığı yazlığa yerleşen yaratıklar uçuşarak pencereden çıkıyorlar, baykuşlar gibi dönüyorlar Layev'in tepesinde. Şamatadan adamcağzın kulakları çınlıyor, ruhu allak bullak oluyor.

"Hayvan!" diye söyleniyor kendi kendine. "Evine çağırdı, şarapla yoğurt sözü verdi. Vazgeçtik hepsinden, nedir istasyondan ta cehennemine dibine taban tepmek, tavuk gıdaklamaları dinlemek?"

Öfkesi tepesine çıkan Layev çenesini yakasının arasına sokuyor, başını çantasının üstüne koyduktan bir süre sonra yavaş yavaş dinginleşiyor. Ardından yorgunlukla birlikte uyku bastırıyor...

Tam o sırada Kozyavkin'in utku dolu haykırışı çınlıyor kulaklarında:

- Yaşasın, çantamı buldum! Şimdi bir de pelerinimi buldum mu bu iş tamam!

Layev uykusu sırasında köpek havlamaları duyuyor. Önce bir köpek, ardından ikincisi, sonra bir sürü köpek havlamaya başlıyorlar. Köpek sesleri tavuk gıdaklamalarına karışınca garip bir kakafoni çıkıyor ortaya. Oradan geçen bir adam Layev'e yaklaşıyor, bir şeyler soruyor. Sonra birilerinin başının üzerinden atlayıp pencereden içeri girdiklerini, gürültü ettiklerini, bağıştıklarını işitiyor. Elinde fener, kırmızı eteklikli bir kadın tepesinde dikilerek ona bir şeyler soruyor.

- Bunları bana söylemeye hakkınız yok! dediğini duyuyor Kozyavkin'in.

- Ben avukat Kozyavkin! İşte kartvizitim.

Kalın, hırıltı bir ses karşılık veriyor:

- Bana ne sizin kartınızdan! Bütün tavuklarınızı kaçırdınız, yumurtaları ezdiniz! Ne yaptığınızı bilmiyor musunuz? Bugün-yarın hindi kuluçkası çıkacaktı, ama çiğnediniz hepsini! Kartvizitinizi ben ne yapayım,

bayım?

- Hayır, beni zorla tutamazsınız! Buna izin vermem!

Layev gözlerini açmaya çalışarak;

"Öyle susadım ki..." diye düşünüyor. Birinin üzerinden atlayarak pencereden çıktığını belli belirsiz görüyor.

- Soyadım Kozyavkin! Burada yazlık köşküm var, herkes beni tanır!

- Biz Kozyavkin diye birini tanımıyoruz.

- Nasıl tanımazsınız! Çağır muhtarı, o beni bilir!

- Kızmayın, bayım. Şimdi komiser gelecek... Burada oturan yazlıkçıları tanırız, ama sizi hiç görmedik.

- Sen ne diyorsun? Beş yıldır Gniliye Viselki'de oturuyorum.

- Gniliye Viselki mi? Burası Gniliye Viselki değil, Hilovo! Sizin orası sağda kalır, kibrit fabrikasının arkasında. Buradan dört fersah uzaktadır...

- Hay, Allah benim cezamı versin! Demek ki, yanlış yola sapmışız.

İnsan ve tavuk bağrıışmaları köpek havlamalarına karışıyor. Bu curcuna arasından Kozyavkin'in konuşmasını duyuyor Layev:

- Hayır, hakkınız yok buna! Zararınız neyse öderim! Benim kim olduğumu yakında öğreneceksiniz!

Sesler yavaş yavaş uzaklaşıyor, Layev birinin omzundan tutup onu sarstığını duyumsuyor...

KUNDAKÇI

Sorgu yargıcının karşısında sıska mı sıska bir köylü duruyordu. Köylünün sırtında evde dokunmuş bezden alacalı bulacalı bir gömlekle yamalı bir pantolon vardı. Uzun sakalının kapladığı çopur yüzü, sarkık gür kaşlarının altından zorlukla seçilen gözleri, çoktandır tarak yüzü görmemiş karmakarışık saçlarının bir şapka gibi örttüğü başı adama iri, öfkeli bir örümcek görünüşü veriyordu. Köylünün ayakları çıplaktı.

Sorgu yargıcı:

- Denis Grigoryev, diye söze başlıyor. Yanıma yaklaş da sorularımı yanıtlar. Bu temmuzun yedisinde demiryolu bekçisi İvan Semyonov Akinfov sabahleyin demiryolunu denetlerken yüz kırk birinci kilometrede seni, raylarla traversleri birbirine bağlayan cıvata somunlarından birini sökerken yakalamış.

İşte somun şurada. Senin çıkardığın somun. Öyle mi?

- Ha?

- Bekçi Akinfov'un anlattığı gibi mi oldu, diyorum.

- Öyle oldu ya.

- Peki, somunu niçin çıkardın?

- Ha?

- Sen şu "ha"ları bırak da sorduklarıma yanıt ver. Somunu niçin çıkarıyordun?

Denis gözlerini tavana dikerek kısık bir sesle;

- Gerekmece çıkarmazdım, diyor.

- Somun ne işine yarar ki?

- Somun mu? Biz somunu olta yapmada kullanırız.

- Kim bu biz dediğin?

- Biz işte, halk. Klimov köyünün adamları yanı...

- Bak kardeşim, karşıma geçip de aptal numarası yapma, doğru dürüst yanıt ver. Oltayı işe karıştırıp ne kıvırtırıyorsun? Yalan söyleme!

Denis gözlerini kırpıştırarak mırıldanıyor:

- Anamdan doğdum doğalı yalan söylemedim de şimdi mi söyleyeceğim? Olta ağırlıksız olur mu beyim? Oltaya küçük bir balık ya da kurt geçir bakalım, ağırlık olmazsa dibe gider mi? (Gülüyor.) Hı, bir de yalan söylüyormuşum! Suyun yüzünde yüzen yemden hayır mı gelir? Levrek, turnabalığı, yayımbalığı hep suyun dibinden gider, suyun yüzünde yalnızca alabalık yakalanabilir. O da binde bir. Bizim ırmakta alabalık bulunmaz. Geniş suları sever alabalık...

- Şimdi konumuz alabalık mı? Bunları ne anlatıp duruyorsun?

- Ha? Kendiniz sordunuz da... Bizim burada beyler de böyle avlarlar. Parmak kadar çocuklar bile ağırlıksız olta kullanmaz. Ama işten anlamayanlara bir diyeceğim yok. İnsan budala olursa...

- Demek, sen bu somunu oltaya ağırlık takmak için çıkardın?

- Elbette, oyuncak diye kullanacak değildim ya!

- Ağırlık için kurşun, mermi, çivi filan bulamadın mı?

- Kurşunu nereden bulacaksın? Satın almak gerekir. Çiviye bir işe yaramaz... Somundan iyisi can sağlığı. Hem ağırdır, hem deliği var.

- Şuna bak, kendini aptal göstermeye çalışıyor! Sanki anasından dün doğmuş, dünyadan haberi yok... Sersem herif, somun çıkarmanın ne gibi kazalara yol açabileceğini bilmiyor musun? Bekçi görmeseydi koca katar yoldan çıkar, bir sürü insan öldürdü. Onların katili sen olurdun!

- Aman beyim, siz neler söylüyorsunuz? Ben insanları niçin öldüreyim ki? Beni gavur ya da cani mi sandınız? Tanrı'ya şükür, efendiciğim, birisini öldürmek şöyle dursun, böyle düşünceleri aklımıza bile getirmeden yaşadık bugüne dek. Tanrım korusun, olacak şey mi?

- Tren kazaları nasıl oluyor sanıyorsun? İki-üç somun çıkardın mı, al sana bir tren kazası!

Denis inanmazcasına gülümsüyor, gözlerini kısarak sorgu yargıcına kuşkuyla bakıyor.

- Aman efendim, etmeyin, kaç yıldır köy halkı raylardan somun çıkarıyor da bir şeycikler olmuyor. Siz, tren raydan çıkar, insanlar ölür, diyorsunuz. Eğer ben ray söksem ya da tren yolunun üstüne kalas koysam, o zaman başka. Bir somundan ne çıkar ki?

- Ne laf anlamaz adamsın be! Bu somunlar rayları traveslere bağlıyor.

- Anlıyorum, efendim. Biz somunların tümünü çıkarmıyoruz ki, bu işi düşünerek yapıyoruz.

Köylü esniyor, ağzının üzerinde istavroz çıkarıyor.

Sorgu yargıcı:

- Geçen yıl burada bir tren raydan çıkmıştı, demek bu yüzden oldu, diyor.

- Ne buyurdunuz?

- Dedim ki, trenin niçin yoldan çıktığı anlaşılıyor şimdi.

- Her şeye aklınızın erdiği nasıl da belli; okullarda boşuna dirsek çürütmemişsiniz, iyi efendim benim. Tanrım kime akıl vereceğini bilir. Nasıl da şıp diye anlayıverdiniz! Ama bekçi denen adam kim ki, bir köylü parçası, sorup soruşturmadan yakama yapıştı. Önce iyice sorup anlasa ya! Sonracığıma şunu da yazın beyefendiciğim! İki kez dişlerime vurdu, bir de ağzıma!

- Evinde arama yaptıklarında bir somun daha bulmuşlar. Onu ne zaman, nereden çıkardın?

- Ha, şu kırmızı sandığın dibindeki somunu mu söylüyorsunuz?

- Nerede sakladığını ne bileyim? Evinde bulmuşlar. Ne zaman çıkardın onu?

- Onu ben çıkarmadım, tekgöz Semyon'un oğlu İğnaşna verdi. Yani sandığın dibindeki. Avluda kızağın içindekini de Mitrofan'la ikimiz çıkardık.

- Hangi Mitrofan?

- Mitrofan Petrov... Tanımıyor musunuz canım? Hani şu balık ağı örüp beylere satan. Bu somunlar çok işine yarar da. Her ağ için on tane kadar kullanıyor.

- Şimdi beni iyi dinle... Ceza yasasının 180. maddesi demiryollarına kasıtlı zarar verildiği, bu zararın yoldan geçen trenleri tehlikeye soktuğu, suçlu da bu hareketinin bir felakete neden olduğunu bildiği

takdirde... anlıyorsun, değil mi? Somun çıkarmanın sonunun neye varacağını bilmezlik edemezsin. Kısacası böyle bir suçun cezası kürektir, yani prangaya sürgün...

- Ben nerden bilirim, beyim? Bizler cahil insanlarız. Siz ne diyorsanız odur.

- Hadi şimdi bilmezlikten gelme! Her domuzluğa aklınız erer. Yalan söylüyorsun.

- Ne diye yalan söyleyeyim? İsterseniz köylülere sorun. Ağırksız yalnızca sudak yakalarsınız, beğenmediğiniz kayabalığı bile ağırksız oltaya gelmez.,

Sorgu yargıcı gülümser.

- Alabalığı unuttun. Ondan biraz daha anlatsana!

- Yok canım, bizim ırmakta alabalık ne gezer? Oltanın ucuna kelebek takıp ağırksız suya bıraktın mı, gelse gelse tatlı su kefali takılır, o da binde bir.

- Kes artık sesini!

Bir sessizlik başlıyor.

Denis durduğu yerde ayak değiştiriyor, gözlerini dikip masaya bakarken orada yeşil çuha örtü yerine parlak bir güneş varmış gibi gözlerini kırıştırıyor. Sorgu yargıcıysa habire bir şeyler yazmaktadır. Bir süre sonra Denis soruyor:

- Artık gideyim mi?

- Hayır, şimdi seni tutuklayıp cezaevine göndermek zorundayım.

Gözlerini kırıştırmayı şıp diye kesen Denis gür kaşlarını yukarı doğru kaldırıyor, yargıca sorarcasına bakıyor.

- Cezaevi mi dediniz? Nasıl olur, beyim? Hiç vaktim yok. Hemen panayıra gidip Yegor'dan sattığım yağın parasını almam gerekiyor. Üç ruble alacağım var...

- Fazla konuşma!

- Cezaevinde ne işim var benim? Bir nedeni olsa giderim, ama durup dururken niçin gideyim? Bir şey mi çaldım? Kavga mı ettim? Vergi borcum kaldığını sanıyorsanız muhtara inanmayın, vergi memuruna sorun. Bizim muhtar imansızın biridir.

- Sus dedik sana!

Denis mırıldanıyor:

- Zaten susuyorum. Allah beni çarpsın, muhtar hesapları yaparken karıştırmadıysa... Biz üç kardeşiz. Kuzma Grigoryev, Yegor Grigoryev, bir de ben Denis Grigoryev...

Sorgu yargıcı:

- Yeter, çalışmama engel oluyorsun! diye bağırıyor. Hey, Semyon, götür şu adamı başımdan!

İri yarı iki jandarma kolundan tutup çıkarırlarken Denis durmadan söyleniyor:

- Biz üç kardeşiz, ama kimseden kimseye yarar yok. Kuzma borcunu ödemedi diye gitsin Denis cezasını çeksin! Bunlar da sözüm ona yargıç! Bizim beyefendi general şimdi sağ olsa, Tanrı rahmet eyleye, şimdi size dünyanın kaç bucak olduğunu gösterirdi. Yargıç dediğin yargıçlığını bilmeli. Sırasında dayak da atılır, ama fol yok, yumurta yokken...

PRIŞİBEYEV BAŞÇAVUŞ

- Başçavuş Prişibeyev, siz eylül ayının üçünde polis Jigin'e, bucak başkanı Alyapov'a, korucu Yelimov'a, yaşlılar kurulu üyelerinden İvanov ile Gavrilov'a, bunların dışında altı köylüye sözle ve tavırlarınızla hakaret etmişsiniz, ayrıca ilk üç kişiye görevleri başındayken aşağılayıcı davranışlarda bulunmuşsunuz. Suçunuzu kabul ediyor musunuz?

Tıraşı uzamış, buruşuk yüzlü bir adam olan başçavuş Prişibeyev hazıröl durumunda, kısık, boğuk bir sesle ve her sözcüğün üzerine basarak, komut verir gibi;

- Sayın yargıç beyefendi, dedi, yasanın ilgili hükümlerine göre konuyu bütün yönleriyle ortaya koymak gerekmektedir. Suçun olmadığını en başta söylemeliyim. Bu işler, Tanrım rahmet eylesin, bir ceset yüzünden çıkmıştır. Bu ayın üçünde eşim Anfisa ile birlikte ağır ağır, bize yakışacak bir ciddilikle yürüyorduk. Tam ırmak kıyısına varmıştık ki, baktım, bir ceset. Başına büyük bir kalabalık toplanmış, "Dağılın!" diye bağırdım. Ne hakla oraya toplanmışlardı? Yasada böyle bir şey yazılı mıydı? Bunca insanın orada ne işi vardı? İşte o yüzden kalabalığı itip kakmaya, evlerine gitmelerini söylemeye başladım. Korucu Yefimov'a da dağılmayanların ensesine patlatmasını buyurdum...

- Durun bakayım, siz ne polissiniz, ne de bucak başkanı. Halkı dağıtmak sizin göreviniz değil ki...

Salonun her köşesinden;

- Görevi değil, görevi değil! sesleri yükseldi. Bu adamdan bize rahat yüzü yok. On beş yıldır anamızdan emdiğimiz süt burnumuzdan geldi. Askerden döndü döneli böyle bu... Bucaktan çekip gitmek en iyisi. Herkesi bıktırdı, canından bezdirdi.

Tanık olarak dinlenen bucak başkanı da;

- Doğrudur, sayın yargıç, dedi. Hepimiz şikayetçiyiz ondan, bize yaşama hakkı tanımıyor. Bir düğün dernek yapsak, kutsal tasvirlerle bir yerde toplansak hemen bağırıp çağırmaya, şamata çıkarmaya başlıyor. Kendine göre bir düzen kurmak bütün amacı. Çocukların kulaklarını çekiyor, kayınbabalarıymış gibi kadınları susta durduruyor. Demin de bir bir köy evlerini dolaşıyor, sağa sola buyruklar yağıdırıyordu: Şarkı söylemeyin, ateş yakmayın... Sanki şarkı söyleme yasağı varmış ülkede.

Yargıç; - Sırası gelince sizin ifadenizi de alacağız, dedi. Şimdi Prişibeyev konuşuyor. Devam edin,

başçavuş.

Başçavuş hırıltılı sesiyle anlatmasını sürdürdü:

- Başüstüne, sayın yargıç. Demin buyurdunuz ki, kalabalığı dağıtmak benim görevim değilmiş... Pek güzel.. Ya düzensizlik olursa halkın kargaşalık çıkarmasına göz mü yummalı? İnsanların istediklerini yapacakları nerede yazılı? Hayır ben buna izin veremem! Ben onları dağıtmaya, düzensizliği önlemeye çalışmazsam kimse bu işi yapmaz. Çünkü toplum düzenini bilen başka kimse yok. Sayın yargıcım, koskoca bucakta halka, sıradan insanlara karşı nasıl davranılacağını yalnızca ben bilirim. Böyle şeylere aklım iyi erer, köylü değilim, çavuşken orduda depo komutanlığı yaptım. Varşova'da ordu karargahında hizmet etmiş bir adamım. Emekliye ayrıldıktan sonra itfaiyede göreve devam ettim. Sonra hastalığımın dolayısı oradan da ayrıldım. Klasik erkek ortaokulunda görev yaptım... Toplum düzenini benden iyi kim bilebilir? Köylü denen kişi olup olacağı basit bir insandır. Böyle şeylerden anlamaz. Oysa kendi çıkarına olduğu için beni dinlemesi gerekir. Örneğin şunu ele alalım. Baktım, kıyıda kumun üstünde, suda boğulmuş bir insan yatıyor. Kalabalığı dağıtırken onun orada niçin yattığını sordum. "Bu ne biçim düzendir, polis, görevini niçin yapmıyor?" diye sordum. Polis Jigin'e de dedim ki: "Neden üstlerine haber vermiyorsun? Belki rahmetli kendisi boğulmuştur, belki Sibirya'ya sürgüne gönderilecek bir suç olasılığı vardır işin içinde. Bir cinayet olabilir." Ama Jigin bana mısın demiyor. Sigarasını püfürdetiyor yalnızca. "Siz buyruk verme yetkisini nereden aldınız? Bu işler sizi ilgilendirmez. Siz olmadan da görevimizi yaparız." demez mi? Gördünüz mü şunun yediği naneyi? "Budala! Görevini yapmıyorsun işte! Yapsaydın böyle kayıtsız dikilip durmazdın?" karşılığını verdim. Bunun üzerine, "Dün jandarma komutanına haber verdim." dedi. 'Jandarma komutanının bu işle ne ilgisi var? Yasanın hangi maddesine dayanarak Jandarmayı karıştırıyorsun? Birisi boğulmuşsa, kendini asmışsa sivil makamlara durum bildirilir. Savcılık el koyar böyle olaylara. Sorgu yargıcı sorgulamaya başlar, mahkemeye gider." Polis benim dediklerimi hem dinliyor, hem gülüyor. Köylüler de öyle. Hepsi güldüler, sayın yargıç. Kitaba el basarım ki, güldüler. Bakın şu da, polis Jigin de... "Ne diye sırtıp duruyorsunuz?" dedim. Polis, "Bu gibi işlere mahkeme karışmaz." demez mi? Bunu işitince kan beynime sıçradı.

Başçavuş, Jigin'e döndü:

- Söyle şimdi, öyle söylemedin mi?

- Evet, söyledim.

- Hem de basit insanların yanında. "Sorgu yargıcı böyle işlere karışmaz. Daha önemsiz işler gider oraya." dedi açık açık. Herkes de duydu. Bunu işitince başımdan kaynar sular döküldü sandım, tüylerim diken diken oldu. "Bir daha söyle bakayım, bilmem neyin oğlu, bir daha söyle!" dedim. Aynı şeyleri söylemez mi? Bunun üzerine ben de başladım. Dedim ki: "Sen ne hakla sorgu yargıcı hakkında böyle konuşursun? Bir polissin sen, devlete karşı gelinir mi? Bilmiyor musun, bu çeşit sözler için, böyle yakışsız davranışlar için sayın yargıç sizi jandarmaya gönderir?" Bucak başkanına da, "Bu gibi siyasi sözlerden dolayı sayın yargıcın seni sürgüne göndereceği hiç aklına gelmedi mi?" dedim. "Yargıç yetkisi dışına çıkamaz. Ancak önemsiz işlere bakar." demesin mi? Onun böyle söylediğini herkes duydu. "Bu sözlerinle devletin saygınlığına gölge düşürüyorsun. Hele benimle alay etmeye kalkışma sakın! Ayağımı denk al! Sonrasına karışmam ha!" diye üzerine yürüdüm. Varşova'da görevdeyken, sonra klasik erkek ortaokulunda görev yaparken uygunsuz sözler işittim mi hemen sokakta polis arardım. Birini görür görmez, "Buraya gel aslanım!" diye çağırdıktan sonra her şeyi bir bir anlatırdım. Ama burada kime anlatacaksın? Artık iyice öfkelenmiştim. Halkımızın bu başboşluk, saygısızlık içinde kendisini unutması çok dokundu bana. O öfkeyle kolları sıvamışım. Öyle çok değil, söyle yolu yordamınca, hafiften... Sayın yargıç, size karşı bir daha böyle sözler söylemeye kalkışmasınlar diye. İşte o sırada bucak başkanını korumak için polis işe karıştı. Ne yapayım, polise de girişmişim. Derken, iş büyüdü, sayın yargıç, ister istemez sırayla dayağa başvurdum... Eğer karşıdaki budalaysa, ona dayak atmazsan günahı senin boynuna. Hele toplum düzeni

diye önemli bir durum varsa...

- Ama izin verin, bu düzensizliğe bakacak başkaları var. Bucak başkanı, polis, korucu ne güne duruyor?

- Bunlar hangi birine yetişsin? Hem onlar benim gördüğüm gibi görmezler ki.

- Bir türlü anlamak istemiyorsunuz. Bu, sizin göreviniz değil.

- Ne dediniz, ne dediniz? Benim görevim değil mi? Çok şaşırdım doğrusu! Ulu orta rezalet çıkarsınlar, ben karışmayayım, öyle mi? Yoksa yaptıklarını öpüp başımın üstüne mi koyaydım? Bakın, şarkı söylemeyi yasakladığım için şikayete gelmişler. Şarkı karın doyurmaz ki. İşlerini-güçlerini bırakıp şarkı söylüyorlar. Bir de geceleri ışık yakıp oturmak adeti çıkardılar. Yatıp uyuyacakları yerde konuşup gülüşüyorlar. Defterimde hepsi yazılı, hepsi.

- Neymiş yazılı olan?

- Işık yakıp oturanlar.

Prişibeyev cebinden yağlanmış bir kâğıt çıkardı, gözlüklerini takarak okumaya başladı:

- Işıқта oturan köylülerin adlarıdır: İvan Prohorov, Savva Mikiforov, Piyotr Petrov, asker karısı Sustrova. Bu dul kadın, Semyon Kislov'la ahlaksızca, yasadışı olarak birlikte yaşıyor. İgnat Sverçok büyüculükle uğraşır, karısıysa cadı olup geceleri başkalarının ineklerini sağlar.

Yargıç:

- Yeter artık! dedikten sonra öbürlerinin ifadelerine geçti.

Başçavuş Prişibeyev gözlüklerini alnına kaldırdı. Kendinden yana olmadığı belli olan yargıca şaşkın şaşkın baktı. Patlak gözleri parlarken burnu kıpkırmızı olmuştur. Dönüp tanıklara bakar. Yargıcın ne diye bu kadar heyecanlandığını bir türlü anlayamamaktadır. Salonun öbür ucundan bastırılan kahkahaların gelmesi onu şaşkına çevirmiştir. Verilen hüküm de anlaşılmaz bir şeydir: Bir ay hapis.

Ellerini iki yana açarak;

- Niçin, sayın yargıç? Hangi yasaya dayanarak? diye sorar.

Artık onun için dünyanın değiştiği apaçık ortadadır. Yaşanması zor bir dünya. Umutsuz, acı düşünceler dolmuştur kafasına. Ama mahkeme binasından çıktıktan sonra köylülerin bir köşede toplanıp aralarında konuştuklarını görünce her zamanki alışkanlığından kurtulamayarak ellerini hazırol durumunda yanlarına yapıştırır ve hırıltılı sesiyle;

- Hey oradakiler, dağılmı bakalım! Hadi evlerinize! diye bağırır.

AYYAŞLIĞIN İLACI

Ünlü güldürü oyuncusu Bay Feniksov-Dikobrazov II, birinci mevki özel kompartımanda tek başına yaptığı yolculuktan sonra temsillere katılmak üzere D. kentine geldi. Onu garda karşılayanlar aslında bu yolculuğun bir önceki istasyona değin üçüncü mevkide sürdüğünü, ancak adamın orada aldığı biletle "gösteriş" için birinci mevkiye geçtiğini biliyorlardı. Mevsimin güz, havaların soğuk olmasına karşın ünlü oyuncunun sırtındaki yazlık pardösüyle başındaki ayıbalığı derisi yıpranmış şapka herkesi şaşırtmakla birlikte onun mora çalan, uykulu yüzünü görür görmez büyük bir heyecan ve onunla tanışma isteği duydular. Güldürü oyuncusu Feniksov-Dikobrazov II'yi baş rol oynaması için tiyatrosuna çağıran Poçeçuyev konuğunu Rus geleneklerine göre üç kez öptükten sonra doğruca evine götürdü.

Temsil, ünlü oyuncunun gelişinden birkaç gün sonra başlayacaktı, ancak hiç de beklendiği gibi olmadı. Temsile bir gün kala tiyatroya yüzü solgun, saçları karmakarışık gelen Poçeçuyev, Dikobrazov II'nin piyeste oynayacak durumda olmadığını bildirdi.

Saçlarını yolarak;

- Evet, oynayacak durumda değil, dedi. Nasıl, beğendiniz mi? Tam bir aydır kocaman harflerle Dikobrazov'un (24) başrole çıkacağını duyurduk, adamı öve öve göklere çıkardık, bir sürü bilet satıp para topladık... Şimdi de şunun yediği naneye bak! Gidip kendimi asayım en iyisi!

- Neden oynamıyormuş? Ne oldu ki?

- İçmeye başladı, kahrolası!

- Aman canım! Ayılır nasıl olsa!

- Ayılacağına gebersin daha iyi! Kendisini Moskova'dan tanırım, bir kere zıkkımlanmaya başlayınca iki ay durmadan içer. Ayyaşın tekidir, bilmez miyim? Ayyaş! Benim kara yazgım böyledir... Nerden de çattım bu belaya? Suçum ne ki bunlar geliyor başıma? Göklerin lanetine uğramak için ne yaptım ben? (Meslekten ağılatı (25) oyuncusu olan Poçeçuyev yapısı dolayısıyla da ağılatıya yatkındı, o nedenle böyle acıklı sözler söylerken göğsünü yumruklaması ona çok yakışıyordu.) Başımı köle gibi kara bahtımın darbelerine uzattığıma göre ne kadar iğrenç, aşağılık, bayağı bir yaratık olmalıyım! Tepesine lanetler yağan utanılası Makar rolüyle hayatıma son vermek, alnıma bir kurşun sıkmak daha uygun kaçmaz mı? Daha ne bekliyorum, söyleyin, ne bekliyorum ben?

Poçeçuyev yüzünü elleriyle kapatarak pencereye döndü. Gişe bölmesinde bilet satıcısından başka birkaç oyuncuyla tiyatro görevlileri vardı. Bu durumda ona ne diyebilirlerdi ki? Bir iki öğüt, yatıştırıcı sözler, umutlandırmalar... "Her şeyin sonu boştur", "boş ver canım", "aldırma" gibi filozofça ya da peygamberce sözlerin ne anlamı olabilirdi? Bunca insan arasında derde derman konuşmayı, şişman, sıracalı bir adam olan bilet satıcısı yaptı:

- Prokl Lvoviç, dedi. Çok beğendiğiniz bu adamı tedavi etmeyi niçin denemiyorsunuz?

- Siz ne diyorsunuz? Ayyaşlığın tedavisi var mı ki!

- O da iş mi? Bizim berber ayyaşlığı iyileştiren en iyi yolu bulmuş. Herkes ona geliyor.

Çaresizlik içinde, saman çöpüne sarılmaktan medet uman Poçeçuyev çok sevindi, az sonra tiyatro berberi Fyodor Grebeşkov'u buldu karşısında. Gözünüzün önüne gözleri çukurlarına kaçmış, köse sakallı, ellerinin rengi kahverengiye çalan zebellah gibi bir adam getirin; buna, kemiklerine takılı yay ve vidalarla hareket eden bir iskelet görüntüsü ekleyin; bu iskeletin üzerine eskimekten tiftiği çıkmış siyah bir takım elbise giydirin; işte size gerçek bir Grebeşkov tablosu!

Poçeçuyev berberi;

- Ne haber, Fedya? diye karşıladi. İştitiğime göre sen... şey... ayyaşlığı tedavi ediyormuşsun. Senden görev olarak değil, dostluğumuza güvenerek Dikobrazov'u iyileştirmeni isteyeceğim. Biliyorsun, içmeye başladı da...

Greboşkov iç karartıcı, kalın sesiyle;

- Ne olur, başıma böyle bir bela sarmayın! Sıradan oyuncular, tüccarları, memurları kendi yöntemimle iyileştirmişimdir, ama Dikobrazov Rusya çapında ünlü bir oyuncu...

- Ne olmuş öyle bir oyuncuysa?

- Ayyaşlığı tedavi etmek için bütün organlarda, eklemlerde büyük bir sarsıntı (şok) gerçekleştirmek gerekir. Ben onda da bu sarsıntıyı gerçekleştirmesine gerçekleştirim ama tümüyle iyileşince yaptıklarımı gururuna yediremeyip, "Köpek, ne hakla elini sürdün bana?" diyerek, hesap sormaya kalkar. Bilirim ben bu ünlü kerataları!

- Sakın ha, böyle bahanelerle bu işten sıyrılmaya çalışma! Hadi, şapkanı giy, hemen gidiyoruz!

Çeyrek saat sonra Grebeşkov, Dikobrazov'un odasına girdiğinde ünlü güldürü oyuncusu yatağında uzanmış yatıyor, tavandan sarkan lambaya öfkeli öfkeli bakıyordu. Lambanın sallandığı filan yoktu ama Dikobrazov II gözünü ondan ayırmaksızın homurdanıyordu:

- Sen orada fır fır dönersin, ha! Ben sana dönmenin ne demek olduğunu gösteririm, kahrolası! Sürahiye kırdığım gibi seni de kırarım da gör! Aaa, tavan da dönüyor! Demek, gizli işler çeviriyorsunuz birlikte! Hey, lamba, sana söylüyorum, hepsinden küçüksün ama sen en çok dönüyorsun! Dur hele!

Güldürü oyuncusu böyle diyerek yataktan kalktı; bu sırada çarşafı da sürüklediği için yanındaki komodinde duran bardakları devirerek sallana sallana lambaya doğru yöneldi. Ancak yarı yola varmamıştı ki uzun, kemikli bir yaratığa tosladı. Baygın gözlerini devirerek;

- Sen de kimsin? diye gürlledi. Necisin, ne işin var burada? Hadi, söyle!

- Sana kim olduğumu göstereceğim. Çabuk gir yatağına!

Güldürü oyuncusu daha yatağına varmadan Grebeşkov kulaçlanıp adamın ensesine öyle şiddetli bir tokat patlattı ki, beriki topaç gibi döne döne yatağına devrildi. Daha önce onu hiç kimse dövmemiş olmalıydı, çünkü tüm sarhoşluğuna karşın Grebeşkov'a şaşırarak, hatta biraz merakla baktı.

- Bana vurdun ha, vurdun! Vurdun, demek?

- Vurdum ya! Daha vurayım ister misin?

Berber ikinci kez, bu sefer Dikobrazov'un dişlerine patlattı. Adamcağızı neyin daha çok etkilediğini

bilmiyorum, şiddetli vuruşlar mı, yoksa tattığı duygunun yeniliği mi; ancak gözlerinde baygın bakışlar yerine aklın ışığı parladı. Bir anda ayağa fırladıktan sonra öfkeden çok merakla karşısındaki solgun yüzlü, kirli setreli adamı süzmeye başladı.

- Kavga çıkarıyorsun, demek? Üstelik gülüyorsun da?

- Kapa çeneni!

Bu sefer surata bir şamar. Neye uğradığını şaşırان güldürü oyuncusu kendini savunmaya çalıştıysa da Grebeşkov'dan göğsüne bir yumrukla suratına ikinci bir şamar daha yedi.

Bitişik odadan Poçeçuyev'in sesi duyuldu:

- Biraz yavaş, Fedya, daha yavaş!

- Korkma, bir şey olmaz, Prokl Lvoviç! Bu iş bitince bana teşekkür edecektir.

Arada bir güldürü oyuncusunun odasına göz atan Poçeçuyev ağlamaklı bir sesle;

- Gene de yavaş vur, diyordu. Senin aldırдың yok ama benim tüylerim diken diken oluyor. Hukuksal olarak ehil, kültürlü, tanınmış bir adamı güpegündüz, üstelik kendi odasında dövüyorsun... Olacak şey mi?

- Prokl Lvoviç, ben onu değil, onun içine yerleşmiş olan şeytanı dövüyorum. Hadi, sakinleşin, gidin buradan!

Fyodor yeniden güldürü oyuncusuna çullandı.

- Yat yerine, iblis! Kıpırdama! Dediğimi duydun mu?

Dikobrazov dehşete kapılmıştı. Daha önce çevresinde dönüp duran, onun kırıp dökmesine hazır ne varsa şimdi karşısına geçmiş, ona saldırıyor gibiydi.

- İmdat! diye bağırdı. Kurtaran yok mu? İmdat!

- Daha çok bağracaksın, şeytanın dölü! İşin başındayız henüz, gör, daha neler gelecek başına! Şimdi beni iyi dinle: Tek söz söyleyecek ya da kıpırdayacak olursan öldürürüm seni! Gözümü kırpmadan gebertirim! Üstelik seni koruyacak kimse de yok. Şimdi şurada top patlatsan kimse yardımına koşmaz. Sakin sakin oturur, sesini kesersen sana votka bile veririm. İşte, bak, votka!

Grebeşkov cebinden yarımlık bir votka şişesini çıkarıp oyuncunun burnuna dayadı. Sarhoş oyuncuysa tutsağı olduğu nesneyi karşısına görünce yediği dayağı unuttuğu gibi, keyifle gülmeye başladı. Bunun üzerine Grebeşkov yeleğinin cebinden kirli bir sabun parçası çıkardı, bunu şişenin içine soktu. Votka köpürüp kabarmıca da içine aklına gelen bütün pislikleri tıkma işine girişti. Aktar dükkânlarında satılan, güherçile, nişadır, şap, Glauber tuzu, kükürt, reçine türünden ne varsa hepsi birbiri peşinden şişenin içine girmeye başladı. Güldürü oyuncusu gözlerini Grebeşkov'a dikmişti, votka şişesiyle yaptığı şeylerden bakışlarını ayıramıyordu. Berber en sonunda yaktığı bir paçavranın küllerini şişeye tıktı, bunları çalkalayıp yatağa yaklaştı.

Karışından yarım su bardağı doldurarak;

- Al, iç! dedi.

Güldürü oyuncusu keyifle bir yudum içti, öksürerek boğazını temizledi, anında da gözleri kocaman kocaman açıldı. Yüzü soldu, alınna ter damlacıkları birikti.

- Daha iç! dedi Grebeşkov.

- İçe...içmem! Du...dur!

- İç, diyorum! Hadi! Gebertirim yoksa!

Dikobrazov bardağı bitirince bir inilti koyverdi, boylu boyunca yastığın üstüne devrildi. Yarım dakika sonra kalktığına Fyodor "özel karışımın" ne derece etkili olduğunu anlamış bulunuyordu.

- Daha içeceksin! diye bağırdı. Bırak için dışına çıksın, böylesi daha iyi. Haydi, iç bakalım!

Güldürü oyuncusu için gerçek işkence başlamıştı. Öğürtülerden içi dışına çıkacak gibiydi. Yatağında debelenip kendini yerden yere atarken bir yandan da dur durak bilmeyen amansız düşmanın ağır hareketlerini korkuyla izliyor, garip karışımı içmek istemediği zaman kafasına yumruklar yağıyordu. Böylece peş peşe içkinin ardından yumruklar, yumrukların ardından içki geldi. Ünlü güldürü oyuncusu Feniksov-Dikobrazov II'nin zavallı bedeni o güne değin ne böylesi bir aşağılamaya uğramış, ne de kendini böylesine güçsüz, savunmasız hissetmişti. Önceleri adamcağız yalnızca bağırıp karşısındakini azarlarken zamanla yalvarmaya, bu da çare olmayınca ağlamaya başladı. Kapının arkasında dikilip olanları gizlice izleyen Poçeçuyev daha fazla dayanamayarak odaya daldı. Ellerini sallayarak;

- Defol şuradan, be herif! diye bağırdı. Topladığımız bilet paraları yansın, şu adam istediği gibi zıkkımlansın ama bırak da son bulsun şu işkence! Kahrolası, geberteceksin adamı! Görmüyor musun, ne hallere düştü! Böyle olacağı bilsem vallahi bu işe bulaşmazdım!

- Oho, ne var bunda? Göreceksiniz, sonunda kendisi teşekkür edecek!

Grebeşkov böyle dedikten sonra güldürü oyuncusuna bir daha girişti.

- Sen daha buralarda mısın? Al öyleyse!

Akşam karanlığı bastrana değin verdi veriştirdi. Kendisi de yorgun düşmüş, oyuncunun da canını çıkarmıştı. Sonunda adamcağız o duruma geldi ki, inlemeyi bile bırakıp yüzünde bir korkuyla öylece katıldı kaldı. Katılmanın ardından uyku haline benzer bir şey oldu.

Ertesi gün Poçeçuyev'i şaşırtan bir şey oldu: Güldürü oyuncusu uykusundan sapasağlam uyanmıştı. Bu duruma göre ölmemiş demektir. Adamcağız bön bön bakındı, çevresini baygın gözlerle süzdü, sonra yavaş yavaş aklı başına gelmeye başladı.

- Her yerim neden böyle sızım sızım sızlıyor? dedi. Sanki üzerimden koca bir katar geçmiş. Biraz votka içersem iyi olacak. Hey, kim var orada? Votka getir!

O sırada kapının arkasında Poçeçuyev ile Grebeşkov duruyorlardı.

Poçeçuyev korkuyla;

- Votka istediğine göre daha iyileşmemiş, dedi.

- Siz ne diyorsunuz, Prokl Lvoviç? Bu hastalıktan bir günde kurtulunur mu? Bir haftada iyileşirse öp de başına koy. Öyle zayıf bünyeliler var ki, beş günde sonuç alırsınız, ama sizinki, maşallah, göbekli tüccarlar gibi dayanıklı. Kolay kolay cinleri içinden kovamazsınız.

Poçeçuyev;

- Bunu bana daha önce niçin söylemedin, gözü çıkası? diye inledi. Ben ne talihsiz adammışım ki, başıma bunlar geldi! Daha ben felekten ne bekliyorum? Alnıma bir kurşun sıkıp gebermek en iyisi!

Yazgısıyla ilgili beklentileri çok iç karartıcı olmakla birlikte aradan bir hafta geçmeden Dikobrazov II oyunda oynamaya başladı ve bilet paralarını geri ödemeye gerek kalmadı. Güldürtü oyuncusunun makyajını yapan Grebeşkov onun başına öylesine büyük saygıyla dokunuyordu ki, onu bir gün önce aşağılayan adamın o olduğuna inanmak güçtü.

Poçeçuyev;

- Meğer adam dokuz canlıymış, dedi. Çektiği işkenceleri gördükçe beni hafakanlar bastı, ama adam bana mısın demediği gibi, Fedya iblisine teşekkür üstüne teşekkür ediyor, üstelik Moskova'ya, yanında götürmeye kalkıyor. Böylesi bir şey görülmüş değil!

BU KADARI DA FAZLA

Harita mühendisi Gleb Gabriloviç Smirnov, Gnilişka istasyonunda trenden indi. Buradan ölçüm için gideceği çiftliğe değin arabayla 30-40 fersah daha yolu vardı. (Arabacı sarhoş, atlar sıska değilse bu yol daha da kısılır, ama arabacı kafayı çekmiş, atlar yorgunsa uzadıkça uzar.)

Mühendis istasyon jandarmasına;

- Lüften söyler misiniz, burada posta arabası bulunur mu? diye sordu.

- Ne? Posta arabası mı? İstersen 100 km. çepeçevre dolaş, burada değil posta arabası, işe yarar bir köpek bile bulamazsınız. Nereye gideceksiniz ki?

- General Hohotov'un Devkino'daki çiftliğine.

Jandarma esnedi.

- Eh, madem öyle, istasyonun arkasına gidin. Şansınız varsa orada avluda yolcu bekleyen köylü arabacılar bulursunuz.

Mühendis içini çekerek istasyonun arkasına yollandı. Orada uzun aramalar, soruşturmalar, ikircikler sonunda iri yapılı, somurtkan, çöpür yüzlü, yırtık pırtık bir cüppe giymiş, ayaklarında eski çarıklar bulunan bir köylüde karar kıldı.

Adamın arabasına binerken;

- Senin de ne biçim araban varmış, be kardeş! diyerek yüzünü buruşturdu. Arkası neresi, önü neresi, bir türlü anlaşılmıyor...

- Bunda anlaşılmayacak ne var, beyim? Kısrağın kuyruğunun bulunduğu yer önü, zatınızın oturduğu yer de arkası...

Kısrağın genç olmakla birlikte sıskaydı; ön bacakları iki yana ayrıktı, kulaklarıysa ısırik içindeydi. Arabacı yerinden doğrulup ipten yapılmış kamçıyla vurunca kısrağın başını salladı; arabacı bağırarak kamçıyı ikinci kez yaptırdı; araba gıcırdadı, sıtmaya tutulmuşçasına titredi. Üçüncü vuruştan sonra araba sallandı, dördüncüsünden sonra yerinden kıpırdandı.

İç i ta derinden sarsılan mühendis;

- Bütün yolu böyle mi gideceğiz? diye sordu.

Rus köylü arabalarının nasıl olup da kaplumbağa hızıyla böyle insanın içini dışına çıkaran sarsıntıyı birleştirebildiğine akıl ermez.

Köylü hiç istifini bozmadı.

- Korkmayın, beyim, gideriz. Kısrağın hem genç, hem de çeviktir... Hızını alsın da görün siz onu. O zaman isterseniz de durduramazsınız. Deh, kahrolası!

Araba istasyondan çıktığında hava kararmaya yüz tutmuştu. Sağ yanda uçsuz bucaksız, koyu renk bir ova uzanıyordu. Soğuktan kaskatı donmuş bir ova... Eğer bu düzlükte durmadan gidilirse varıp varacağın yer cehennemdi herhalde. Ovanın son bulup gökyüzüyle birleştiği yerde soğuk güz güneşi son ışıklarını saçıyordu... Sol yandaysa alacakaranlıkta tepelikler göze çarpıyordu. Bunlar geçen yıldan kalma ot yığınları ya da bir köyün evleri olmamalıydı. Mühendis, arabacının geniş sırtından dolayı önünü göremiyordu. Ortalık sessizdi, dondurucu bir ayaz vardı.

Kaputunun yakasıyla kulaklarını örtmeye çalışan mühendis şöyle düşünmeye başladı:

"Amm da ıssızmış buralar! Ne bir ev var, ne de çakılı bir kazık! Tanrı göstermeye, haydutlar saldırıp soysalar kimse duymaz... Hem arabacı da sağlam ayakkabıya benzemiyor. Şunun kocaman sırtına bak! Böyle bir dağ adamı parmağının ucuyla dokunsa insanın canını çıkarır. Ya suratına ne demeli? Kuşku uyandırıyor insanda."

Dayanamayıp sordu:

- Hey, azizim, adın ne senin?

- Benim mi? Klim.

- E, Klim, sizin buralar nasıl yerler? Tehlikeli mi? Kötü olaylar oluyor mu?

- Tanrıya şükür, olmuyor. Hem kim yapacak kötü şeyleri?

- Eh, olay çıkmaması iyi... Ben gene de ne olur, ne olmaz, yanıma üç tabanca aldım, diyerek bir yalan

kıvırdı. Çok iyi bilirsin, tabanca bu, şakaya gelmez. On haydut çıksa karşına, tümünü haklarsın...

Hava kararmıştı. Araba birden gıcırtilar, iniltili sesler çıkararak sarsıldı; sanki istemeye istemeye sola doğru saptı.

Mühendis:

"Bu adam nereye götürüyor beni? Dosdoğru yolumuza giderken birden tuttuk, sola saptık. Bakarsın, sapa bir yere götürür, ondan sonra vay başıma gelenler!.." diye geçirdi içinden.

Korkuyla şöyle seslendi arabacıya:

- Dinle beni, buraların tehlikeli olmadığını söylemiştin, değil mi? Çok yazık! Oysa ben haydutlarla uğraşmaktan zevk alırm... Sen benim zayıf, hastalıklı görünüşüme bakma, aslında öküz gibi güçlüyümdür... Bir keresinde üç haydudun saldırısına uğramıştım... Bil bakalım, başlarına ne geldi? Haydutlardan birine yaradana sığınıp öyle bir patlattım ki, oracıkta can verdi. Geriye kalan ikisiyse Sibiry'a sürgünü boyladılar... Kollarıma bu güç nereden geliyor, bilmiyorum... Örneğin senin gibi iri yarı birini kollarımla tutup sıktım mı, canımı çıkarabilirim.

Klim başını çevirip mühendise baktı, gözlerini kırpıştırarak atını kamçıladi.

Mühendis;

- İşte böyle, arkadaş, diye sürdürdü. Bana çatanın vay haline! Haydudun kolunu, bacağını kırmakla kalmam, mahkemeye de veririm. Bütün yargıçlar, savcılar ahabımdır. Bir memurum ben, devlet için gerekli bir adamım... İşte şimdi yola çıktım ya, bundan üstlerimin hepsinin haberi vardır. Bir kötülük gelmesin diye beni adım adım izlerler. Yol boyunca bütün çalılıkları arkasında bekçiler, polisler dikilmiştir.

Böyle konuşurken birdenbire avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı:

- Hey, dur bakalım! Neresi burası? Beni nereye götürüyorsun?

- Neresi olduğunu görmüyor musunuz? Orman işte!

Mühendis:

"Gerçekten ormanmış" diye düşündü. "Ben de durup dururken korkuya kapıldım. Neyse, heyecanımı belli etmemeliyim... Adam korktuğumu anladı bile. Neden böyle ikide bir dönüp bakmaya başladı? Yoksa kendi kendine bir şeyler mi tasarlıyor? Demin ağırdan ağırdan giderken şimdi nasıl hızlandı!"

- Hey, Klim, atı niçin böyle hızlı sürüyorsun?

- Ben sürmüyorum ki, kendiliğinden tırıs kalktı... Dedim ya, bir kere hızlandı mıydı, istesen de durduramazsın... Ayağına çabuk olmasından kendi de memnun değil ama ne yapsın?

- Uyduruyorsun, arkadaş! Uydurduğun nasıl da belli! Sana bu kadar hızlı gitmeni tavsiye etmem! Atı biraz yavaşlat bakalım. İşittin mi, yavaşlat dedim sana!

- Neden yavaşlatayım?

- Öyle işte... İstasyondan, arkamdan dört arkadaşım daha gelecekti de... Bana yetişmeleri gerekiyor... Ormana varmadan yetişeceklerdi. Hepsi de iri yarı, güçlü adamlardır. Yanlarında birer de tabanca var... E, niye öyle kıpırdanıp duruyorsun? İğne üstünde oturuyor gibisin. Hadi söylesene arkadaş! Bana dönüp dönüp bakacak ne var? Suratımda merak edilecek bir şey mi buldun yoksa? Eğer tabancalarımı görmek istiyorsan... İstersen buyur, çıkarıp göstereyim. Buyur...

Mühendis böyle diyerek ceplerini karıştırıyormuş gibi yaptı. Ve o anda da, bütün ödekliliğine karşın beklenmediği bir durumla karşılaştı: Klim apar topar arabadan aşağı atladığı gibi dört ayak üstü ormana doğru koşmaya başladı.

- Yetişin! Yetişin! diye bağıırıyordu. Kahrolası, atı da al, arabayı da al! Yalnızca canıma kıyma, yeter! İmdat!

Hızla uzaklaşan ayak sesleri, ezilen çalı çırpının çıtırtısı duyuldu, sonra her şey sessizleşti. Arabacıdan böyle bir karşılık beklemeyen mühendis ilk iş olarak atı durdurdu, sonra arabaya rahatça yerleşerek düşünmeye başladı.

"Kaçtı... Korktu, aptal herif! Peki, şimdi ben ne yapacağım? Kendi başıma yola devam edemem, çünkü yolu bilmiyorum, üstelik arabayı çaldım sanırlar. Şimdi ne yapsam acaba?"

- Klim! Klim!

- Klim! diye karşılık verdi yankılanan ses.

Bütün geceyi karanlık ormanda soğukta geçirerek, kurt ulumalarını, sıska kısırağın pofurtularını dinlemek zorunda kalacağını düşününce mühendisin sırtı ürperdi, sanki biri sırtını soğuk törpüyle törpülüyormuş gibi geldi.

- Klimuşka! Yavrum, neredesin, Klimuşka! diye seslendi bir daha.

Mühendis böylece iki saat kadar bağırdı. Artık sesi kesilip ister istemez geceyi ormanda geçirmeye razı olduğu zaman hafif esintinin getirdiği bir inilti duydu.

- Klim! Sen misin, iki gözüm? Hadi, gidelim!

- Ama be... beni öldürürsün!

- Sana şaka yaptım, canım! Tanrı cezamı versin ki şaka yaptım! Bende tabanca ne gezer! Korkumdan uydurdum bunu! Acı bana, gel gidelim. Donuyorum...

Yolcu gerçek bir haydut olsa atı-arabayı alıp çoktan kayıplara karışacağını anlamış olacak ki, Klim ormandan çıktı, çekine çekine mühendise yaklaştı.

- Niçin korktun, budala? Ben... ben şaka etmiştim, sen de korkuverdin... Hadi, bin arabaya! Gidelim!

Klim arabaya binerken;

- Tanrı müstahakını versin, beyim dedi. Böyle yapacağımı bilsem yüz altın versen almazdım seni arabaya. Korkudan nerdeyse ödüm patladı.

Klim kısırağı kamçıladi. Araba titredi. Klim bir daha vurdu, araba sallandı. Ancak dördüncü vuruştan

sonra araba yerinden kıpırdanınca mühendis kulaklarını paltosunun yakalarıyla örterek düşüncelere daldı. O andan sonra ne yol, ne de Klim artık ona korkunç gelmiyordu.

YAŞLILIK

Mimar Uzelkov, mezarlık kilisesinde yapılacak bazı onarımlar için doğduğu kente gelmişti. Burada doğmuş, okumuş, büyümüş, evlenmişti; ama trenden inip evlere bakınca kenti tanıyamadı... Değişmeyen bir şey yok gibiydi. Bu kentten ayrılıp Petersburg'a yerleştiği on sekiz yıl önce, şimdi garın bulunduğu yerde çocuklar geleni (26) avlardı. Ana caddeye çıkılan yerde "Viyana Otel" yükselmekteydi, oysa eskiden burada çirkin bir tahta çit uzayıp giderdi. Ama ne duvarlar, ne evler, ne de sokak görüntüleri insanlar kadar değişikliğe uğramıştı. Oteldeki görevliyi sorguya çeken Uzelkov, anımsayabildiği insanlardan yarısının ya öldüğünü ya da yoksullaşarak unutulup gittiğini öğrendi.

Yaşlı görevliye kendisi hakkında da soru sordu;

- Peki, Uzelkov'u anımsıyor musun? Mimar, hani karısından ayrılmıştı? Svirebeyev Sokağı'nda bir evi vardı... Tanırsın herhalde...

- Yok, anımsamıyorum...

- Nasıl anımsamazsın, canım! Karısından ayrışı şamatalı olmuştu, arabacıların hepsi bilirler. Anımsamaya çalış bakalım! Boşanma işini avukat Şapkin üzerine almıştı... Tanınmış madrabaz Şapkin, kulüpte bir güzel sopa çekmişlerdi hani, anımsadın mı?

- İvan Nikolayeviç'i mi söylüyorsunuz?

- Ta kendisi! Nasıl, sağ mı, öldü mü?

- Tanrıya şükür, sağ. Şimdi noterlik yapıyorlar, kendi büroları var. Çok iyi yaşıyorlar, Kirpiçni Sokağı'nda iki ev yaptırdılar. Geçenlerde kızlarını evlendirdiler.

Kaldığı otel odasında bir süre dolaşan Uzelkov biraz düşündükten sonra yapacak başka bir işi olmadığı için, avukatı görmeye karar verdi. Otelden çıkıp yavaş adımlarla Kirpiçni Sokağı'na saptığı zaman vakit öğleyi bulmuştu. Şapkin'i dairesinde bulduğunda onu güçlkle tanıyabildi. Gençliğinde ince yapılı, hareketli, becerikli, saygısız bir avukat olan sarhoş Şapkin gitmiş; yerine alçakgönüllü, ak saçlı çöp gibi sıska bir ihtiyar gelmişti.

Uzelkov;

- Beni tanıyamadınız galiba, diye söze başladı. Unutmuşsunuz. Eski müşterilerinizden Uzelkov'um ben...

- Uzelkov mu? Hangi Uzelkov? Ah, tamam!

Şapkin eski müşterisini tanıyınca epey şaşırıldı. Bunun ardından sorular, anılar yağmaya başladı.

Eski avukat çok heyecanlanmıştı.

- Doğrusu, hiç beklemiyordum! Eh, size ne ikram edebilirim? Şampanya ister misiniz? İstiridye de getirteyim! Ah, iki gözüm, vaktiyle sayenizde öyle çok para kazandım ki, şimdi size ne ikram edeceğimi bilemiyorum!

- Lütfen, benim için rahatsız olmayın, vaktim kısıtlı. Şimdi gömütlüğe gidip kiliseyi gözden geçireceğim. Orada bir iş aldım da...

- Çok güzel! Birlikte yer, içer, sonra kalkar gideriz. İyi atlarım vardır. Sizi oraya götürür, kilise yöneticisiyle tanıştırrım... Göreceksiniz, işleriniz hemen yoluna girer. Şey, bakıyorum da benden çekiniyor, korkuyor gibisiniz... Şöyle yakın gelin! Artık aramızda korkacak bir şey kalmadı... Kah-kah! Eskiden gerçekten kurnaz, açık göz bir adamdım. Elini veren kolunu kurtaramazdı. Ama şimdi çoluk çocuğa karıştım, iyice duruldum. Artık ev bark edindik, yaşlandık, ölümü bekliyoruz.

İki ahbap yiyip içtiler, bir çift atın çektiği kızığa binip kent dışına, gömütlüğe yollandılar. Şapkin kızığa yerleşince;

- Hey gidi günler, hey! dedi. Düşününce insanın inanası gelmiyo! Karınızdan ayrılışınızı anımsıyor musunuz? Aradan neredeyse yirmi yıl geçti, siz hepsini unutmuşsunuzdur, ama ben dün gibi anımsıyorum. Ah, boşanma davanız için ne kadar uğraştım! Diyorum ya, becerikli, cerbezeli, açık göz bir avukattım. Çapraşık bir dava yakalamak için can atardım. Özellikle vekalet ücreti yüksek olanları hiç kaçırmazdım... Örneğin, sizin davanız gibi... Bana ne kadar ödemiştiniz? Beş bin ruble miydi, yoksa altı bin mi? İnsan böyle bir işle nasıl uğraşmaz! Siz o zaman Petersburg'a taşınmıştınız; bütün işi bana bırakıp, istediğiniz gibi yapın, dediniz. Toprağı bol olası eski eşiniz Sofya Mihaylovna bir tüccar kızı, ama gururlu mu gururlu bir kadındı. Onu kandırmak, boşanmanızın çabuklaşması için kabahati kendi üzerine almasını sağlamak kolay olmadı. Ah, ne zahmetler çektim! Görüşmek için kapısını çaldığımda hizmetçisine bağırdı; "Maşa, sana kaç kez söyledim, şu alçağı evime sokma diye!". Ben ne yapar eder, ona yaklaşmaya çalışırdım. Mektup mu yazmadım, raslantı sonucuymuş gibi sokakta karşısına mı çıkmadım! Ama hepsi boş... Sonra araya başka kişiler soktum. Bu iş uzadıkça uzadı, ancak siz boşanma için on bin ruble ödemeyi kabul edince razı oldu. Dayanamadı on bin rubleye... Ağladı, yüzüme tükürdü, ama teslim olup kabahati üzerine aldı.

Uzelkov;

- Yanılmıyorsam benden on değil, on beş bin ruble almıştı...

Şapkin ezilip büzölmeye başladı.

- Yanlış söyledim, evet, on beş bin rubleydi. Gene de olmuş bitmiş bir şey, günahı gizlemenin gereği yok. On bini ona ödedim, beş bini de kendime ayırdım. Demek ki, ikinizi de kandırılmış oluyorum. Geçmiş bir iş, artık utanacak değilim... Ayrıca sizden almayıp da kimden alacaktım, Boris Petroviç? Bunu sizin anlayışınıza bırakıyorum... Siz varlıklı, sırtı pek bir müteahhitsiniz. Keyfiniz için evlenmişsiniz, keyfiniz istediği için de boşandınız. Çok para kazandığınızı biliyordum. Hiç unutmam, bir yapı işinden cebe yirmi bin indirdiniz. Bu duruma göre sizden başka kimden sızdracaktım? Sizi kıskanmam da cabası! Siz insanları soydukça önünüzde eğiliyorlardı, ama ben birkaç ruble istedim diye dayak yiyor, kulüpte tokatlanıyordum. Neyse bunları anımsamak neye yarar? Unutmak en iyisi!

- Lütfen söyler misiniz, Sofya Mihaylovna'nın sonraki yaşamı nasıl geçti?

- On bin rubleyle mi? Çok kötüydü diyebilirim... Bilmem ki, para mı gözünü döndürmüştü, yoksa parayla satıldığı düşüncesine kapılıp gururu mu ayaklanmıştı, yoksa sizi çok sevdiğinden mi, orasını anlayamadım. Birden içkiye verdi kendini. Subaylarla birlikte kızaklara binip parasını saçıp savuruyordu. İçki alemleri, cümbüşler, eğlentiler... Meyhaneye geldiği zaman şarap türünden hafif bir içki değil, içini yaksın, çabuk sarhoş etsin diye en sertinden konyak filan içiyordu.

- Evet, garip kadındı toprağı bol olası... Ondan az çekmedim. Bir şeye kızdı mı, küplere binerdi. E, sonra neler oldu?

- Aradan iki hafta mı geçti ne... Bir gün evde oturmuş, bir şeyler karalıyordum. Birden kapı açıldı, Sofya Mihaylovna içeri girdi. Fital gibi sarhoş. "Alın kahrolası paralarınızı!" diyerek koca bir desteyi yüzüme fırlattı. Paraları toplayıp saydım, beş yüz rublesi eksikti. Demek ki, o kadarını saçıp savurmuş.

- Peki, ne yaptınız parayı?

- Olmuş-bitmiş bir iş... gizleyecek değilim... cebe attım. Niye bana öyle baktınız? Bekleyin, hepsi bu kadar değil. Bakın, daha neler oldu... Koca bir roman, anlatmakla bitmez... Bir gün eve kötü bir durumda, kafam dumanlı dönmüştüm. Lambayı yakınca bir de ne göreyim, kanepede Sofya Mihaylovna oturmuyor mu? Sanki cehennemden çıkıp gelmişti; öylesine karmaşık duygular içinde, sarhoş, kendini kaybetmiş... "Paralarımı geri verin, düşüncemi değiştirdim. Madem ki battım, iyice batayım, batağa gömüleyim! Hadi kımıldasanıza, alçak, verin paraları!" diye bağıyor. Tam bir rezalet!

- Verdiniz mi bari?

- On ruble verdim, sanıyorum...

Uzelkov yüzünü buruşturdu.

- Öyle yapılır mı, canım? Veremediğinize, vermek istemediğinize göre bana yazsaydınız bari... bilmiyordum bunu... Nereden bilebilirdim ki?

- Ne diye yazayım ki? Kendisi hastaneye yattığı sırada yazmıştır, diye düşündüm.

- Evet, yazdı, ancak o sıralar yeniden evlenme işleriyle öylesine doluydum ki, mektuplara bakacak durumda değildim. Ama siz Sofya'ya karşı düşmanca bir tutum içinde değildiniz, kendisine niçin yardım etmediniz?

- Şimdiki arşınla o günü ölçemeyiz, Boris Petroviç. O zamanki düşüncelerimiz başkaydı, şimdiki başka... Şimdi olsa ona bin ruble bile verirdim, oysa o zaman on rubleyi dahi... karşılıksız vermedim. Kötü bir anı. Unutmalı, unutmalı... İşte gömütlüğe geldik...

Kızak gömütlüğün girişinde durdu. Uzelkov'la Şapkin kızaktan indiler, gömütlüğe girip geniş yolda yürümeye başladılar. Çıplak vişne, akasya ağaçları, boz haçlar, mezar taşları, kırağıdan ıslı ıslıldı. Güneşin pırıltısı yerleri örten kırağı taneciklerinde yansıyor. Bütün gömütlükler gibi burası da günlük ve yeni kazılmış toprak kokuyordu.

Uzelkov;

- Bizim burası çok güzeldir, dedi.

- Evet, ama ne yazık ki, hırsızlar mezar taşlarını çalıyorlar... İşte şu sağdaki dökme demir anıtın arkasında

Sofya Mihaylovna yatıyor. Görmek ister misiniz?

İki arkadaş sağa saptılar, derin karları çiğneyerek dökme demir anıta doğru ilerlediler. Uzelkov beyaz mermerden bir mezar taşı göstererek;

- İşte burası, dedi. Bu taşı mezarına bir teğmen diktirmiş.

Uzelkov şapkasını çıkarınca dazlak kafası güneşte parladı. Ona bakıp Şapkin de şapkasını çıkarınca ikinci bir dazlak daha çıktı ortaya. Çevrede gerçek bir mezar sessizliği vardı, bir ölü durgunluğu kaplamıştı her yeri. İki arkadaş mezar taşına bakarken derin düşüncelere daldılar, hiç konuşmadılar.

Şapkin sessizliği;

- Yalnız başına uyuyor, diyerek bozdu. Kabahati üzerine aldığı, durmadan konyak içtiği için artık üzülmüyordur da... Kabul edin, Boris Petroviç!

Uzelkov neşesiz bir sesle;

- Neyi? diye sordu.

Şapkin kır saçlarını gösterdi.

- Neyi mi? Şu durumumuzu görüyor musunuz? Geçmiş günler ne kadar iğrenç olursa olsun, gene de bunlardan daha iyidir.

- Doğrusunu söyleyeyim mi? Eskiden ecel saatini hiç düşünmezdim, ölümle karşılaşacak olsam yüzüne güler geçerdim. Ama şimdi...

Uzelkov'un içine bir hüznün çökmüştü. Bir zamanlar seilmeyi istediği gibi şimdi de hıçkırığa hıçkırığa ağlamak istiyordu. Bu ağlamanın çok hoşuna gideceğini, ruhuna bir ferahlık getireceğini hissediyordu. Gözlerine yaş yürümüş, ama bir yumruk gelip boğazına tıkanmıştı. Yanında Şapkin vardı. Uzelkov bir başkasının yanında yufkayüreklilik göstermekten çekindiği için geriye dönerek kiliseye doğru yürüdü.

Aradan iki saat geçip, arkadaşıyla birlikte kilise başkanıyla görüştüktan sonra bir fırsatını bularak ağlamak üzere doğruca oraya koştu.

İkide bir arkasına bakarak, bir hırsız gibi, sessizce mezara sokuldu. Küçük beyaz mezar taşı, karşısında öylesine düşünceli, hüznü, suçsuz duruyordu ki! Sanki altında yatan kocasından ayrılmış, sefih bir kadın değil de, ufacık, masum bir kız çocuğuydu.

Uzelkov, "Ağlamalı, durmadan ağlamalı..." diye düşündü.

Ancak ağlama durumu kalmamıştı artık... Gözlerini ne denli kırptırsa, kendini ne denli zorlarsa da göz yaşları akıyor, yumru gelip boğazına durmuyordu. Orada on dakika kadar dikildikten sonra boş vericesine elini sallayıp Şapkin'i aramaya gitti.

AH ŞU İNSANLAR!

- Paydos, bir daha içki içmeyeceğim!.. Asla! Aklımı başıma toplama zamanı çoktan geldi. Çalışmalı, insanlara hizmet etmeliyim. Aylık almasını seviyorsan namusunla, bütün gücünle, vicdanının sesini dinleyerek çalış; dinlenmeyi, uykuyu bir yana bırakarak çalış, arkadaş! Beleşten aylık almaya iyice alıştın, işte tüm kötülüklerin başı da bu...

Kendi kendine bu tür birkaç öğüt daha veren başkondüktör Podtiagin, en sonunda içten gelen bir çalışma dürtüsüyle kıpırdanıyor. Saat gecenin ikisi olmasına karşın yardımcısı kondüktörleri uykudan uyandırıyor, onlarla birlikte bilet kontrolüne başlıyor. Zimba aletini neşeyle şakırdatarak;

- Bileeeetleriniz! diye bağırıyor.

Vagonların alaca karanlığına gömülerek uyuyan yolcular bu ses üzerine irkiliyorlar, başlarını silkeliyorlar, biletlerini uzatıyorlar.

Podtiagin, ikinci mevki vagonda kürküne, battaniyesine sarınmış, çevresi yastıklarla desteklenmiş zayıf, kuru yapılı yolcuya;

- Bileet! Bileetiniz! diye sesleniyor.

Adamdan yanıt yok. Derin bir uykuya daldığı belli. Başkondüktör adamın omzuna dokunuyor, sabırsızlıkla yineliyor:

- Bileetiniz!

Yolcu irkiliyor, gözlerini açıyor, korku dolu bakışlarını Podtiagin'e dikeyiyor.

- Ne? Kim? Ha?

- Size adam gibi söyledik. Bileetiniz! Çabuk olun!

Zayıf adam ağlamaklı bir yüzle inliyor:

- Aman Tanrım! Romatizmam azdı... Üç gündür uykusuzum, uyumak için morfin almıştım, sizse bilet diye tutturdunuz! Sizin yaptığınız düpedüz acımasızlıktır. Bu hareketiniz insanlığa sığar mı? Uyumak için ne zorluklar çektiğimi bilerseniz böyle önemsiz şeylerle beni rahatsız etmezsiniz... İnsafsızlık bu, çok anlamsız bir davranış! Gece yarısı biletimi ne yapacaksınız! Düpedüz saçmalık!

Podtiagin bir an gücenip gücenmeme konusunda ikircik geçiriyor, gücenmeye karar veriyor.

- Bağırmanın bakayım! Burası meyhane değil!

- Meyhanede insanlar sizden daha anlayışlıdır, beyim! Şimdi bir daha nasıl uyurum? Şaşılacak şey doğrusu! Birçok yabancı ülke gezdim, kimse bilet sormadı. Buradaysa sizleri sanki şeytan dürtüyor. Bilet de bilet!..

- Yabancı ülkeleri pek beğeniyorsanız gidin de orada yaşayın!

- Düpedüz saçmalık, beyefendi! Kömür kokusuyla, bunaltıcı sıcakla, ardından hava cereyanıyla yolcuların canını çıkardığınız yetmiyormuş gibi bir de formalitelerle eziyet ediyorsunuz! Beyefendinin canı bilet görmek istemiş! Bu ne çalışkanlık böyle? Biletsizleri bulmak için yapsanız aklım erer, oysa trendeki yolcuların yarısı biletsiz gidiyor. Bunu nasıl görmezsiniz?

Podtiagin parlıyor:

- Beni dinleyin, bayım! Bağırmaı bırakmaz, yolcuları rahatsız ederseniz sizi trenden indirmek, tutanak düzenlemek zorunda kalacağım!

Bu sefer yolcular parlıyor:

- Bu kadarı da fazla! Hasta adamdan ne istiyorsunuz, bayım? Baksanıza, sizde acıma duygusu yok mu?

Podtiagin yelkenleri suya indiriyor.

- Görmüyor musunuz, kendileri bana ağır sözler söylüyorlar. Peki, biletini göstermezse göstermesin... Nasıl isterseniz... Ama siz de bilirsiniz ki, görevim bunu gerektiriyor... İsterseniz istasyon şefine bile sorabilirsiniz... Kime isterseniz sorun...

Podtiagin omuzlarını silkiyor, hasta yolcunun yanından uzaklaşıyor. Önce kendini gücendirilmiş, hatta aşağılanmış olarak hissediyor, ama iki-üç vagondan geçince içinde vicdan sızısına benzeyen bir rahatsızlık duyuyor.

"Gerçekten de hasta bir adamı uyandırmamalıydım." diye düşünüyor. "Ama benim bir suçum yok ki... Onlar sanıyorlar ki, bunu canım istediği için, keyfimden yapıyorum. Görevimin böyle gerektirdiğini anlamıyorlar. İnanmıyorlarsa istasyon şefini çağırayım da sorsunlar."

İşte bir istasyona geliyorlar. Tren beş dakika duruyor. Üçüncü kampanadan önce yukarda sözü geçen ikinci mevki vagona Podtiagin giriyor. Arkasından da kırmızı şapkalı istasyon şefi...

Podtiagin;

- İşte bu bay, diye söze başlıyor. Kendilerinden bilet isteyemezmişim, üstelik hakaret ettiler bana. Sayın şefim, şimdi sizden rica ediyorum, kendilerine açıklar mısınız: Görevim gerektiği için mi bilet istiyorum, yoksa keyfimden mi?

Zayıf adama dönüyor:

- Bayım! İşte istasyon şefi burada, bana inanmadığınıza göre ona sorabilirsiniz.

Zayıf adam arı sokmuşçasına hopluyor, gözlerini açıyor, ağlamaklı bir yüzle arkasına yaslanıyor!

- Aman Tanrım! Yeni uyku ilacı almıştım, tam uyumak üzereydim ki, gene karşıma dikildi. Yalvarırım size, hiç insafınız yok mu?

- İstasyon şefine sorabilirsiniz şimdi; bakalım, bilet sormakta haklı mıyım, haksız mıyım!

- Bu kadarına da dayanılmaz! Alın biletinizi, alın! Ben beş bilet daha satın alırım, yeter ki rahat uyuyayım! Siz hiç hasta olmadınız mı? Ne duygusuz adammışsınız!

Subay üniformalı bir yolcu;

- Bu düpedüz alay etmektir! diye sinirleniyor. Adamcağızın üzerine bu kadar düşmenize başka anlam veremiyorum!

İstasyon şefi yüzünü buruşturarak Podtiagin'in kolundan çekiyor.

- Bırakın canım adamın yakasını!

Podtiagin omuz silkerek istasyon şefinin arkasından yürüyor. Bu işe bir türlü akıl erdirememektedir.

"Gel de bu insanlara yaran! Durumu anlasın, içi rahat etsin diye istasyon şefini ayağına kadar çağırdık, ama o durmadan sövüp sayıyor..."

Başka bir istasyon, tren on dakika duruyor burada. İkinci kampanadan önce Podtiagin istasyon büfesinin önünde durmuş, soda içerken yanına iki bay yaklaşıyor. Birinin üstünde mühendis üniforması var, ötekini ise subay kaputu.

Mühendis;

- Bakar mısınız, bay başkondüktör, diyor. Hasta bir yolcuya karşı davranışınız orada bulunanları çok sinirlendirdi. Ben, mühendis Putski, bu bay da... albay. Hemen o yolcudan özür dileyebilirsiniz. Dilemezseniz ikimizin de yakından tanıdığı demiryolları hareket daire başkanına şikayet edeceğiz sizi.

- Aman, efendim, ben... Baylar size şey...

- Açıklama istemiyoruz. Şunu aklınızdan çıkarmayın, ondan özür dileyebilirsiniz. Bu yolcu bizim korumamız altındadır.

- Peki, özür dileyebilirim. Madem öyle istiyorsunuz. Hadi, buyurun...

Yarım saat sonra Podtiagin, hem yolcuyu memnun edecek, hem de kendini küçük düşürmeyecek bir özür tümcesi tasarlayarak vagondan içeri giriyor.

Hasta yolcuya yaklaşıyor.

- Bayım, beni dinler misiniz, bayım!

Beriki irkilerek yerinden hopluyor.

- Ne? Ne var?

- Ben... şey... düşündüm ki... sizden özür dilemem gerekiyor...

Hasta yolcu iç çekiyor, göğsünü tutuyor.

- Aman... biraz su! Üçüncü kez morfin tozu aldım, dalar gibi olmuştum. Gene o karşıma çıktı. Tanrım, bu eziyet ne zaman son bulacak?

- Ben... şey... bağışlayın...

- Baksanıza! Beni bir istasyon sonra indirin... Artık bu kadarına dayanamayacağım! Ölmek üzereyim...

Vagondaki yolcular isyan ediyorlar.

- Bu ne alçaklık, ne rezillik! Buradan hemen defolun! Başkasıyla alay etmek pahalıya patlayacak size! Gidin buradan!

Podtiagin elini silkeliyor, içini çekerek vagondan dışarı çıkıyor. Görevlilerin kaldığı bölmede bitkin durumda masaya çöküyor, kendi kendine sızlanmaya başlıyor:

"Ah, şu insanlar! Hadi, gel de yaran onlara! Çalışabilirsen hevesle çalış bakalım! İster istemez her şeye boş verir, kendini içkiye kaptırırsın. Çalışmazsın kızarlar, canla başla bir şey yapmaya kalkarsın, gene kızarlar... İçmek en iyisi!"

Podtiagin bir dikişte şişenin yarısını bitiriyor; ondan sonra artık ne çalışmayı, ne görevi, ne namus duygusunu düşünüyor.

ÇEYİZ

Yaşam boyunca birçok ev görmüşümdür. Taştan, ağaçtan yapılmış, büyüğü küçüğü, eskisi yenisiyle birçok ev. Ama bunlar arasında özellikle birisi bende derin bir iz bıraktı. Ev büyük değildi, tam tersine, minnacık bir şeydi. Tek katlıydı, üç penceresi vardı; ilk bakışta ufak tefek, kamburu çıkmış, başı örtülü, yaşlı bir kadına benzetilebilirdi. Duvarları beyaz sıvalı, çatısı kiremitle kaplıydı; bacası yıkılmaya yüz tutmuştu. Ev, şimdiki sahiplerinin dedelerince, dedelerinin dedelerince dikilmiş dut, akasya, kavak ağaçları arasında yeşillığe gömülmüş gibiydi. Gene de gür yeşillik bu küçük evin bir kent evi havasını taşımasına engel değildi. Geniş avlusu komşu evlerin avlularıyla birleşerek Moskovskaya Sokağı'nı oluşturuyordu. Bu sokaktan bir kerecik bile at ya da araba geçmemişti, yaya gidip gelenlereyse seyrek raslanırdı.

Küçük evde oturanların ışığa pek gereksinme duymamalarından olacak, panjurlar hep yarı kapalı dururdu. Pencerele de öyle. Çünkü kimsenin temiz hava aradığı yoktu. Ömürleri dut, akasya ağaçları, dulavrat otları arasında geçtiği için doğa güzelliklerine aldırma olmuştular. Tanrı, yalnızca yazlık meraklılarına doğanın güzelliklerini anlama yeteneği vermiştir, öbür insanlar bu güzellikler karşısında bir çeşit bilgisizlik karanlığına gömülmüş gibidirler. Böyleleri ellerindeki zenginliğin değerini bilmezler, sahip olduklarını korumazlar, daha da kötüsü bunlara karşı içlerinde bir sevgi yoktur.

Küçük evin çevresi bir yeryüzü cennetiydi, o güzelim ağaçlar arasında cıvı cıvı kuşlar öterdi. Bir de siz burada oturanları tanıyın bakalım, ne diyeceksiniz! Yazın kapalı odalarda boğucu sıcak, havasızlık; kışın gene her yer hamam gibi sıcak, üstelik isli duman kokusu... Kısacası can sıkıntısından patlardı insan.

Evi ilk ziyaretimin üzerinden hayli zaman geçti. Albay Çikamasov'dan karısıyla kızına selam getirmiştım.

Bu ilk ziyaretimi hiç unutmadım. Unutmak elde mi ki?

Sizi evin girişinde karşılayıp salona götürürken yüzünde korku ve şaşkınlık okunan, ufak tefek, solgun, kırk yaşlarında bir kadıncağızı gözünüzün önüne getirin. Ona göre siz hem "yabancı bir konuk", hem "genç bir erkek"siniz, işte bunlar onu şaşırtıp korkutmaya yetmiştir. Elinizde ne sopa, ne balta, ne de tabanca vardır, üstelik, dostça gülümsemektesinizdir; gene de kadıncağızı kuşkudan kurtaramazsınız.

Kadın ürkek bir sesle:

- Kiminle onurlanıyorum, efendim? diye sordu.

Siz onun Çikamasov'un karısı olduğunu hemen anlarsınız.

Kendinizi tanıtır, niçin geldiğinizi söylersiniz. Bu sefer korkunun, şaşkınlığın yerini sevinç çılgınlıkları, bayılmak üzere baygınlaşan gözler alır. Sevinç anlatan "ah"lar evin girişinden salona, salondan oturma odasına, oturma odasından mutfığa, oradan da bodruma yankılanır. Çok geçmeden küçük evin köşesi-bucağı her tondan neşeli "ah"lara boğulur. Beş dakika sonra oturma odasında büyük, yumuşak, insanı sınımsız kucaklayan kanepeye kurulduğunuzda bütün sokağın "ah"larla çnladığını duyarsınız.

Oturduğum yerin hemen yanbaşında mendile sarılıp bir sandalyeye konulmuş terlikler hem taze keçi derisi, hem de naftalin kokuyordur. Pencere önlerindeki saksılarda ıtrılar, tül perdeler, perdelerde besili sinekler. Duvarda, camının bir köşesi kırık, çerçevesi bir piskopos portresi. Piskoposun arkasında sıralanan, solmaktan limon rengini almış bir sürü nine, dede resmi... Masanın üstünde bir yüksük, bir makara iplik, yarısı örülmüş bir çorap; yerde kumaş parçaları, ipek işlemeli bir kadın bluzu. Bitişik odada şaşkın, ürkmüş bir kocakarı yerdeki kumaş kırpıntılarını toplamaya çalışmakta...

Bayan Çikamasova;

- Bağışlayın, bizim burası çok dağınık, dedi.

Benimle konuşurken bir yandan da yerdeki kumaş kırpıntılarının toplandığı odaya sıkıntılı bakışlarla bakıyordu. Odanın kapısı ikide bir birazcık aralanıyor, sonra hemen kapanıyordu. Çikamasova kapıya doğru seslendi:

- Ne var? Ne istiyorsun?

Kapının arkasından bir kadın sesi:

- O est mon cravette, lequel mon père m'avait envoyé de Koursk (27) diye sordu.

- Ah, est-ce, Marie que... (28) Şimdi uygun olur mu? Nous avons donc chez nous un homme très peu connu par nous... (29) Neyse, Lukerya'ya soruver.

Çikamasov'un kıvançtan kızaran yüzünden; "Görüyorsunuz, biz ne güzel Fransızca konuşuyoruz!" diye böbürlenme okunuyordu. Az sonra kapı açıldı; uzun müslin bir entari giymiş, on dokuz yaşlarında, selvi soylu, incecik bir genç kız girdi içeriye. Beline sırma işlemeli bir kemer takmıştı, kemerden sedef kakmalı bir yelpaze sarkıyordu. Kız içeri girer girmez reverans yaptı, aynı anda da yüzü kızardı. Kızarıklık önce uzun, çöpür burnuna, oradan gözlerine, şakaklarına yayıldı.

Çikamasova şarkı söyler gibi;

- Kızım! diye tanıttı onu. Manečka, bu da...

Adımı söyledim, sonra evlerinde gördüğüm dikiş işlerinin çokluğuna şaşırdığımı belirttim. Anne-kız başlarını önlerine eğdiler.

Bayan Çikamasova:

- Voznesenye kasabasında panayır vardı da. Panayırdan her zaman çokça kumaş alır, bir sonraki panayıra değin hepsini dikeriz, dedi. Dikişler terziye yaptırılmaz bizim evde. Kocam Piotr Semyonoviç'in fazla bir geliri yoktur, o nedenle biz fazla lükse kaçmayız. Her zaman kendi işimizi kendimiz görürüz.

- Ama bunca giyeceği kim giyer? Evde yalnızca iki kişi değil misiniz?

- Ah, bunlar giymek için değil! Giyilir mi hiç? Çeyiz bunlar!

Genç kızın yüzü pancar gibi kızardı.

- Aman anne, sen neler söylüyorsun? Konuğumuz da söylediklerini gerçek sanacaklar. Ben hiç evlenmeyeceğim ki...

"Evlenme" sözünü söylerken gözlerinin parladığını açıkça görmüştüm.

Derken, sofraya çay, bisküvi, reçel, tereyağı kondu; ardından ahududu, kanyak geldi. Saat yedide altı çeşitten oluşan akşam yemeği sofrasına oturduk. Biz yemek yerken bitişik odada birinin yüksek sesle esnediğini duydum. Ben şaşırarak kapıya baktım, çünkü ancak bir erkek böyle esneyebilirdi.

Şaşırdığımı gören Çikamasova:

- Piotr Semyonoviç'in kardeşi, kaynım Yegor Semyonoviç, diye durumu açıkladı. Bir yıldan beri bizimle birlikte oturuyor. Kusuruna bakmayım, yanınıza çıkamaz. İnsan kaçkındır, yabancılardan utanır hep. Son zamanlarda manastıra kapanmak gibi bir niyeti var... Görevdeyken hakkını yemişler. O da üzüntüsünden böyle yapıyor.

Akşam yemeğini bitirdiğimizde, Çikamasova, Yegor Semyoniç'in kiliseye bağışlamak amacıyla kendi eliyle işlediği papaz atkısını gösterdi. Bunun üzerine Manečka da bir an ürkekliğini üzerinden atarak babası için ördüğü bir para kesesini getirdi. Ben örgüyü çok beğenmiş gibi yapınca genç kız kıpkırmızı kesildi, eğilip annesinin kulağına bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine annesinin yüzü kıvançla parladı, bana birlikte sandık odasına gitmemizi önerdiler. Burada beş tane büyük sandık, bunlardan başka birçok küçük sandık ve kutular gördüm.

Bayan Çikamasova;

- Bunlar hep çeyiz. Hepsini kendi elimizle işledik, diye fısıldadı.

İnsanın içini karartan bu sandıkları gördükten sonra konuksever ev sahiplerinden izin isteyip yanlarından ayrıldım. Gitmeden önce benden ilerde gene gelip, kendilerini ziyaret etmem konusunda söz aldılar.

Ancak aradan yedi yıl geçtikten sonra bir davada bilirkişi olarak aynı kasabaya yolum düştüğünde verdiğim sözü yerine getirebildim. Tandık eve girer girmez gene aynı "ah"ları duydum. Beni tanımışlardı... Ama tanımayabilirler miydi? İlk ziyaretim bu insanlar için önemli bir olaydı, az raslanan önemli olaylarsa kolay kolay unutulmaz. Daha da şişmanlayan, saçları kırışan Bayan Çikamasova yerde sürünerek mavi

bir bezi biçiyor; kıızıysa kanepeye oturmuş, gergef işliyordu. Odanın tabanında gene bez kırpıntıları, evin her yerinde naftalin kokusu, duvarda gene çerçevesi kırık aynı portre... Bununla birlikte birtakım değişiklikler yok değildi. Piskopos portresinin yanına Piotr Semyonoviç'in resmi asılmıştı, ev sahibeleriye yas giysileri içindeydi. General olmasının ardından Piotr Semyonoviç bir hafta bile yaşayamadan ölmüştü.

Eski günler anıldı, bir ara generalin dul karısı ağlamaya başladı:

- Ah, üzüntümüz büyük! Artık Piotr Semyonoviç yok! Kızımın yetimiz şimdi, bizi düşünecek kimsemiz kalmadı. Gerçi Yegor Semyonoviç sağ ama onunla ilgili iyi şeyler söyleyemeyeceğiz. Alkole düşkünlüğünden... manastıra da almadılar. Şimdi kederinden daha çok içiyor. Soylular Birliği Başkanı'na gidip içkiciliğini anlatacağım. Biliyor musunuz, birkaç kez sandıkları açıp Maneçka'nın çeyizlerini aldıktan sonra gezgin duacılar dağıtmış. Böyle giderse Maneçkam büsbütün çeyizsiz kalacak. Sandıklardan ikisi tamtakır boşalmış.

Maneçka sıkıntıyla:

- Siz neler söylüyorsunuz, anne! dedi. Duyanlar da gerçek sanacak. Ben hiçbir zaman evlenmeyeceğim, hiç!

Maneçka bunları söylerken heyecan içinde tavana bakıyordu. Sözlerinin doğruluğuna kendisinin de inanmadığı belliydi.

O sırada evin girişinde dazlak kafalı, çizme yerine lastik ayakkabılar giymiş, ufak yapılı bir adam bir an görünüp kayboldu. Oradan sıçanların çıkardığı hışırtya benzer birtakım sesler duyulmaya başladı.

"Yegor Semyonoviç olmalı" diye düşündüm. Anneyle kızına daha bir dikkatli baktım. İkisi de yaşlanmış, çökmüşlerdi. Annenin saçları gümüş gibi parlıyordu, kızın rengi sararıp solmuştu. İkisini görenler annenin kızından ancak beş yaş büyük olduğunu sanırlardı.

Anne biraz önce aynı şeyi söylediğini unutmuş olmalı ki:

- Soylular Birliği Başkanı'na gidip anlatacağım durumu, kaynımı şikayet edeceğim, dedi. Yegor Semyonoviç diktiklerimizin hepsini gizlice aşırıp, günahlarını bağışlatmak için yoksullara dağıtıyor. Maneçkam çeyizsiz kalacak, dedi.

Maneçka utancından kızardıysa da bu sefer bir şey demedi.

Anne:

- Hepsini yeniden dikmek gerekiyor, bizse o kadar varlıklı değiliz, dedi.

Maneçka da;

- Biz artık yetimiz, diye ekledi.

Yazgımda o evi bir daha görmek varmış. Geçen yıl küçük ev karşıma gene çıktı. Oturma odasına girdiğimde Bayan Çikamasova'yı tepeden tırnağa karalar giymiş, kanepede dikiş dikerken buldum. Yanında kahverengi redingotlu, çizme yerine lastik ayakkabı giymiş, yaşlı bir adam vardı. Adam beni görür görmez oturduğu yerden fırlayıp dışarı kaçtı.

Bayan Çikamasova selamıma karşılık:

- Je suis charmée de vous revoir, monsieur! (30) dedi.

Aradan bir süre vakit geçince

- Neler dikiyorsunuz, bakalım? diye sordum.

- Gömlek. Bitirir bitirmez papaz efendiye götüreceğim. Orada saklamazsam Yegor Semyonoviç çalışıyor.

Önündeki masanın üstünde duran kızının resmine bakarak içini çekti.

- Biz yetimiz.

Kızı neredeydi acaba? Maneçka nereye gitmişti. Karalar giymiş anneye böyle bir şey sormadım, sormak içimden gelmedi. Orada oturduğum sürece, evlerinden kalkıp giderken, Maneçka ne beni görmeye, ne de uğurlamaya çıktı. İçerden konuşmalarını, ürkek, sessiz ayak seslerini de duymadım. Her şeyi anlamıştım, yüreğimde öylesine ağır bir duygu vardı ki!

İÇİNDEKİLER

Berber Dükkânında 15

Memurun Ölümü 20

Yaramaz Çocuk 24

Hep Dilimin Yüzünden 28

Söğüt Ağacı 36

Kale Gibi Kadın 42

Nasıl Evlendiğimin Resmidir 48

Korkunç Bir Gece 53

Yağmurdan Kaçarken Doluya Tutuldu 63

Çıkar İçin Evlilik 73

Yaşayan Tarihler	81
Unvanlar Kaldırıldı	85
Çizmeler	93
Atla İlgili Soyadı	99
Yolunu Şaşırانlar	105
Kundakçı	111
Prişibeyev Başçavuş	117
Ayyaşlığın İlacı	123
Bu Kadarı Da Fazla	132
Yaşlılık	138
Ah Şu İnsanlar	146
Çeyiz	152